

Conferința științifică
**UNIUNEA EUROPEANĂ ÎNTR-O ERĂ A
SCHIMBĂRII: CRIZĂ SAU REÎNNOIRE?**
Cahul, 25-26 Aprilie 2024

Conferința științifică „**UNIUNEA EUROPEANĂ ÎNTR-O ERĂ A SCHIMBĂRII: CRIZĂ SAU REÎNNOIRE?**”, acțiune din *Proiectul Jean Monnet Centrul de Excelență JMCoE-USC – no. 101126909 - ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH Strengthen and Sharing Knowledge about European Union*.

Comitetul științific:

Sergiu CORNEA, doctor habilitat, profesor universitar, Rector al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Ludmila GOLOVATAIA, coordonatorul proiectului JMCoE-USC – 101126909, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Valentina CORNEA, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Vitalie CAZACU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Elena BĂDĂRĂU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Colegiul de redacție:

Ludmila GOLOVATAIA, coordonatorul proiectului JMCoE-USC – 101126909, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Elena BĂDĂRĂU, doctor, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău

Elena MANDAJI, specialist principal al Departamentului de Relații Externe și Mobilitate Academică, asistent universitar, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții din Republica Moldova

"Uniunea Europeană într-o eră a schimbării: criză sau reînnoire?", conferință științifică (2024 ; Cahul). Conferința științifică "Uniunea Europeană într-o eră a schimbării: criză sau reînnoire?", Cahul, 25-26 aprilie 2024 / comitetul științific: Sergiu Cornea [et al.]. – Cahul : US, 2025. – 111 p. : fig. color, tab.

Cerințe de sistem: PDF Reader.

Antetit.: Jean Monnet Centre of Excellence JMCoE-USC, Universitatea de Stat "Bogdan Petriceicu Hasdeu" din Cahul. – Referințe bibliogr. la sfârșitul art. – Co-funded by the European Union.

ISBN 978-9975-88-130-2 (PDF).

339.92:061.1EU:327(082)

U 55

Această acțiune este finanțată de Uniunea Europeană. Opiniile și punctele de vedere exprimate aparțin însă exclusiv autorului (autorilor) și nu reflectă neapărat cele ale Uniunii Europene. Nici Uniunea Europeană, nici autoritatea finanțatoare nu pot fi considerate responsabile pentru acestea. Materialele incluse în prezenta ediție sunt recomandate de catedrele de profil și aprobate spre publicare de către Comisia Metodico-Științifică a Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul (proces-verbal nr. 8 din 16 aprilie 2025).

CUPRINS:

PREFAȚĂ.....	5
Ludmila GOLOVATAIA VIITORUL POLITICILOR MIGRATORII ÎN UE: RECONCILIERI ÎNTRE SECURITATE ȘI SOLIDARITATE	7
Vitalie CAZACU, Maxim CAZAC CONCURENȚA ÎN SPAȚIUL ECONOMIC EUROPEAN: TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI.....	9
Elena BĂDĂRĂU TRANSFORMĂRI ȘI PERSPECTIVE ALE SISTEMULUI VAMAL ÎN PARCURSUL EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA.....	13
Elena MANDAJI REÎNNOIREA SAU STAGNAREA? PERSPECTIVE EUROPENE ASUPRA INTERNAȚIONALIZĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA	18
Valeriu GUREU EFICIENȚA MANAGMENTULUI ADMINISTRATIV PRIN PRISMA PLANIFICĂRII ȘI DEZVOLTĂRII CARIEREI PROFESIONALE.....	23
Boris COREȚCHI, Tatiana BUJOR SCHIMBĂRI STRUCTURALE ȘI DINAMICA PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN REPUBLICA MOLDOVA - ALINIAREA LA STANDARDELE UE.....	26
Igor GOLOVATÎI LEADERSHIP EUROPEAN PENTRU SUSTENABILITATE GLOBALĂ: OBIECTIVELE AGENDEI 2030 ÎN ACȚIUNE.....	32
Angela CEBAN ADAPTAREA ȘI DEZVOLTAREA SECTORULUI ZOOTEHNIC DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ.....	43
Elena BĂDĂRĂU, Jasmina BĂDĂRĂU PARTENERIATUL STRATEGIC UE - REPUBLICA MOLDOVA: CONSOLIDAREA INTEGRITĂȚII ȘI COMBATAREA CORUPȚIEI.....	48
Vitalie CAZACU, Elena BĂDĂRĂU IMPACTUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE: TENDINȚE, CONSECINȚE ȘI PROVOCĂRI.....	55
Tatiana ANDREEVA, Vlad TANASEVICI ANTREPRENORIALUL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROVOCĂRI, OPORTUNITĂȚI ȘI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ÎN CONTEXTUL UE.....	60

Tatiana BUJOR, Maia ELISEEVA EVOLUȚIA BALANȚEI COMERCIALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN RELAȚIA CU UNIUNEA EUROPEANĂ.....	65
Ludmila GOLOVATAIA, Igor GOLOVATÎI RECONSTRUCȚIA SUVERANITĂȚII ȘI IDENTITĂȚII EUROPENE ÎN PROCESUL INTEGRĂRII.....	69
Angela CEBAN DETERMINAREA INFLUENȚEI INTEGRĂRII ÎN UE ASUPRA DEZVOLTĂRII SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA.....	73
Elena BĂDĂRĂU, Arina SLESARCIUC MĂSURI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE -PROVOCĂRI, SOLUȚII ȘI PERSPECTIVE EUROPENE.....	77
Boris COREȚCHI, Denis COJUHARI EFICIENȚA SISTEMULUI FISCAL ÎN CONSOLIDAREA ÎNCASĂRIILOR BUGETARE, AJUSTARE LA POLITICILE FISCALE UE.....	81
Vitalie CAZACU INFLUENȚA INFLAȚIEI ASUPRA COMPORTAMENTULUI DE CONSUM ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE.....	88
Tatiana BUJOR, Maia ELISEEVA EVOLUȚIA BALANȚEI COMERCIALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN RELAȚIA CU UNIUNEA EUROPEANĂ.....	93
Tatiana ANDREEVA DIMENSIUNEA ECONOMICĂ A SECURITĂȚII EUROPENE: PREMISE PENTRU CONSOLIDARE DURABILĂ.....	97
Ludmila GOLOVATAIA REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE VULNERABILITĂȚI INTERNE ȘI ANGAJAMENTE INTERNAȚIONALE ÎN CADRUL UE ȘI NATO.....	107

PREFAȚĂ

Uniunea Europeană într-o eră a schimbării: criză sau reînnoire?

Uniunea Europeană traversează în prezent o perioadă marcată de incertitudini, transformări și tensiuni multiple. Pentru unii observatori, acestea par a indica o criză de identitate, de direcție și de coeziune. Pentru alții, ele reprezintă o oportunitate de reînnoire, de consolidare și de reinventare a proiectului european. În acest context dual, întrebarea devine tot mai relevantă: este Uniunea Europeană într-o criză profundă sau asistăm la un proces necesar de adaptare și modernizare?

Pe plan politic și instituțional, UE s-a confruntat în ultimii ani cu o serie de provocări care au zdruncinat încrederea cetățenilor și au pus la încercare capacitatea de acțiune comună. Brexitul, adică ieșirea Marii Britanii din Uniune, a fost un moment de cotitură, marcând pierderea unui membru important și ridicând semne de întrebare cu privire la atractivitatea și viabilitatea pe termen lung a Uniunii. În același timp, în multe state membre a crescut influența partidelor eurosceptice, care contestă autoritatea instituțiilor europene și promovează o agendă naționalistă, în detrimentul cooperării regionale.

Pe plan economic, criza financiară din 2008, urmată de criza datoriilor suverane din zona euro, a evidențiat inegalitățile structurale dintre țările membre și a slăbit solidaritatea europeană. Pandemia de COVID-19 a amplificat aceste tensiuni, însă, paradoxal, a creat și un cadru pentru inovație instituțională. Crearea fondului european de redresare „NextGenerationEU”, finanțat prin datorie comună, a fost un pas istoric în direcția integrării fiscale și a demonstrat că Uniunea este capabilă să acționeze solidar în fața unei crize comune.

Pe plan geopolitic și de securitate, războiul din Ucraina a determinat o reevaluare profundă a priorităților strategice ale UE. În fața agresiunii Rusiei, Uniunea s-a mobilizat rapid pentru a sprijini Ucraina prin sancțiuni economice împotriva agresorului, ajutor financiar și umanitar, dar și prin consolidarea politicii externe și de apărare comune. Astfel, criza de securitate a accelerat tendința de autonomie strategică a Europei și a stimulat cooperarea în domenii sensibile, cum ar fi energia și apărarea.

Totodată, în fața provocărilor legate de schimbările climatice și tranziția digitală, UE a lansat inițiative majore, precum Pactul Verde European și Agenda Digitală, asumându-și rolul de lider global în promovarea sustenabilității și inovației tehnologice. Aceste transformări structurale necesită reforme curajoase, investiții masive și o colaborare mai profundă între statele membre, dar oferă și oportunitatea de a moderniza economia europeană și de a răspunde mai bine la așteptările cetățenilor.

Un alt semn de reînnoire este deschiderea sporită către extindere și integrarea țărilor din Balcanii de Vest, precum și a Ucrainei și Republicii Moldova, în contextul geopolitic actual. Această perspectivă oferă nu doar speranță pentru noile state candidate, ci și o reafirmare a valorilor fundamentale ale Uniunii: pacea, solidaritatea, democrația și statul de drept.

Pentru ca această reînnoire să fie cu adevărat sustenabilă, este esențial ca Uniunea Europeană să abordeze mai eficient și unele probleme interne cronice. Printre acestea se numără lipsa unei coeziuni sociale reale între Est și Vest, diferențele economice dintre Nord și Sud, dar și provocările legate de statul de drept în unele țări membre. În absența unui angajament ferm pentru respectarea valorilor comune, construcția europeană riscă să fie percepută ca una selectivă și lipsită de echitate.

Un alt element fundamental este implicarea activă a cetățenilor în procesul decizional european. De prea multe ori, instituțiile europene sunt percepute ca fiind îndepărtate de realitățile cotidiene ale oamenilor. Pentru a depăși acest „deficit democratic”, UE trebuie să investească în transparență, educație civică europeană și mecanisme participative reale. Inițiative precum „Conferința privind viitorul Europei” reprezintă pași importanți în această direcție, dar este nevoie de mai mult decât consultări simbolice — este necesară o transformare a modului în care politica europeană interacționează cu societatea.

În același timp, relația dintre nivelul național și cel european trebuie reevaluată. Într-o epocă a interdependențelor globale, multe probleme – precum migrația, schimbările climatice, digitalizarea, sau siguranța energetică – nu mai pot fi gestionate eficient la nivel național. Astfel, întărirea capacității Uniunii de a acționa unitar și coerent este o condiție esențială pentru succesul său viitor. Însă acest proces trebuie să se bazeze pe respect reciproc, pe subsidiaritate și pe o distribuție clară a responsabilităților între instituțiile europene și cele naționale.

De asemenea, într-o lume tot mai multipolară, Uniunea Europeană trebuie să-și definească un rol geopolitic clar. Pentru a nu rămâne un actor marginalizat, Europa trebuie să devină mai unită în politica externă, mai competitivă economic și mai capabilă să-și apere valorile și interesele. Aceasta presupune investiții în tehnologie, cercetare, apărare și parteneriate strategice cu alte regiuni ale lumii.

Uniunea Europeană nu este nici condamnată la criză, nici garantată pentru succes, ci se află într-un proces permanent de redefinire. Modul în care va gestiona actualele provocări — de la conflicte geopolitice la transformări digitale și climatice — va determina nu doar viitorul Uniunii, ci și al întregului continent. Alegerea este între stagnare și progres, între fragmentare și solidaritate, între rigiditate și adaptabilitate. Dacă va reuși să transforme crizele în oportunități și să se deschidă către reformă autentică, Uniunea Europeană va putea nu doar să supraviețuiască, ci să se reinventeze ca o comunitate mai unită, mai justă și mai puternică.

În lumina tuturor acestor argumente, putem concluziona că Uniunea Europeană se află într-un moment critic, dar nu fatal. Crizele cu care se confruntă nu trebuie interpretate ca semne ale unui eșec iminent, ci ca etape firești într-un proces de maturizare politică și instituțională. Tocmai capacitatea Uniunii de a reacționa, de a învăța din greșeli și de a se adapta la noile realități globale dovedește vitalitatea sa.

Reînnoirea nu înseamnă ruperea de trecut, ci consolidarea valorilor fondatoare – solidaritate, democrație, pace și diversitate – într-o formă mai eficientă și mai relevantă pentru secolul XXI. În această eră a schimbării, succesul Uniunii Europene va depinde nu doar de voința liderilor politici, ci și de implicarea activă a cetățenilor în construirea unui viitor european comun.

Ludmila GOLOVATAIA, doctor în științe economice
Coordonatorul Proiectului JMCoE-USC – 101126909

CZU: 341.43:314.7(4)"20"

VIITORUL POLITICILOR MIGRATORII ÎN UE: RECONCILIERI ÎNTRE SECURITATE ȘI SOLIDARITATE

Ludmila GOLOVATAIA,

doctor în științe economice,

Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

golovataya4@gmail.com

Rezumat: *Fenomenul migrației constituie una dintre cele mai importante provocări cu care se confruntă Uniunea Europeană în plan politic, social și instituțional în secolul XXI. Studiul de față explorează această temă printr-o abordare integrativă, punând în lumină tensiunea constantă dintre preocupările statelor membre pentru securitate și obligațiile de solidaritate asumate prin tratatele europene și normele dreptului internațional. Cercetarea investighează cauzele profunde ale migrației, acordând o atenție specială valului de refugiați din 2015, precum și răspunsurilor instituționale ale UE: acorduri externe (cum este cel cu Turcia), propunerile incluse în Pactul privind migrația și azilul din 2020, precum și acțiunile recente întreprinse în contextul crizei refugiaților din Ucraina.*

Metoda de cercetare se bazează pe analiza documentară a surselor oficiale europene și internaționale, completată cu o evaluare comparativă a politicilor naționale în domeniul migrației. Studiul scoate în evidență dezechilibrele structurale ale sistemului Dublin, relațiile complexe dintre statele de la granițele externe ale Uniunii și cele din interior, precum și influența ascensiunii populismului asupra cooperării europene în materie de azil. Obiectivul principal al lucrării este de a examina în ce măsură Uniunea Europeană poate dezvolta un cadru sustenabil de guvernare a migrației, capabil să armonizeze protejarea drepturilor fundamentale ale migranților cu cerințele legitime de securitate ale statelor membre. Concluziile subliniază nevoia unei reforme de substanță a politicilor comune, fundamentată pe solidaritate reală, partajarea echitabilă a responsabilității și coerență legislativă.

Cuvinte-cheie: migrație, azil, securitate, solidaritate, frontieră externă

Introducerea. Tema migrației a devenit una centrală în dezbaterile academice și politice europene, dat fiind impactul său profund și complex asupra securității, economiei, coeziunii sociale și valorilor fundamentale ale Uniunii Europene. În ultimele două decenii, Uniunea a traversat mai multe valuri migratorii, fiecare punând la încercare solidaritatea între statele membre, eficiența politicilor comune și capacitatea de reacție coordonată. Criza migrației din 2015 a marcat un moment de inflexiune, scoțând în evidență vulnerabilitățile sistemului de azil și tensiunile dintre imperativele securității și obligațiile de respectare a drepturilor omului. Tema abordată în acest articol — relația dintre migrație, securitate și solidaritate în cadrul UE — rămâne extrem de actuală și de importanță strategică pentru viitorul proiectului european.

Analiza acestui fenomen este necesară nu doar pentru a înțelege cauzele și consecințele sale, ci și pentru a identifica direcții posibile de reformă și consolidare a guvernării migratorii europene. Studiul utilizează metode calitative de cercetare, bazându-se pe analiza de conținut a documentelor oficiale ale instituțiilor UE (Comisia Europeană, Consiliul, Parlamentul), rapoarte ale organizațiilor internaționale (UNHCR, OECD, Amnesty International) și studii academice publicate de centre de cercetare specializate (precum Migration Policy Institute sau ECRE). Prin metoda analizei comparative, lucrarea evidențiază diferențele dintre politicile adoptate de statele membre, dar și impactul acestora asupra solidarității europene și a percepției publice față de migrație.

Scopul principal constă în investigarea răspunsurilor UE la criza migrației și în identificarea punctelor de tensiune dintre obiectivele de securitate și angajamentele de solidaritate. Articolul își propune să ofere o perspectivă critică asupra eficienței politicilor de migrație și azil ale Uniunii, urmărind următoarele obiective specifice: (1) analiza contextului și cauzelor crizei migratorii din Europa; (2) examinarea măsurilor instituționale adoptate de UE; (3) evaluarea modului în care politicile reflectă echilibrul dintre securitate și solidaritate; (4) identificarea provocărilor și a perspectivelor de reformă.

Migrația reprezintă una dintre cele mai mari provocări ale UE în secolul XXI, punând în dificultate atât principiile fondatoare ale Uniunii, cât și capacitatea sa de a acționa colectiv în fața unui fenomen global și multidimensional. Valurile de migrație culminate în 2015, dar care continuă sub diverse forme, nu constituie doar o problemă logistică, ci reflectă o criză de solidaritate și de viziune comună. Milioane de persoane forțate să-și părăsească țările din cauza conflictelor, persecuțiilor, sărăciei sau schimbărilor climatice au căutat refugiu în Europa, iar instituțiile europene s-au dovedit nepregătite pentru a oferi un răspuns coerent și solidar.

În anul 2015, peste un milion de migranți au ajuns în UE, majoritatea din Siria, Afganistan și Irak, pe rute periculoase prin Marea Mediterană și Balcanii de Vest. Reacțiile statelor membre au fost divergente: unele au oferit sprijin, altele au ridicat bariere și au respins cotele de redistribuire. Sistemul Dublin, care atribuie responsabilitatea statului de primă intrare, a devenit inefficient, suprasolicitând țări precum Grecia și Italia, în timp ce state ca Ungaria sau Polonia au refuzat implicarea în mecanismele comune.

UE a răspuns prin inițiative precum Acordul UE-Turcia (2016), care prevedea returnarea migranților din Grecia în Turcia, în schimbul relocării legale a sirienilor. Deși a redus semnificativ sosirile neregulate, acordul a fost contestat pentru lipsa de transparență și conformitate cu dreptul internațional. În paralel, Frontex a fost consolidat, iar UE a încheiat parteneriate cu state de origine și tranzit, precum Niger și Libia, pentru a controla fluxurile migratorii.

Criza a accentuat tensiunile dintre imperativele securității și valorile solidarității. Europa Centrală și de Est a adoptat politici restrictive, invocând pericole pentru identitate și siguranță, în timp ce instituțiile UE au continuat să promoveze o abordare umanitară, susținând cote obligatorii și solidaritate instituționalizată. Aceste divergențe au dus la fragmentarea poziției europene și la ascensiunea forțelor eurosceptice.

În 2020, Comisia Europeană a propus un nou Pact privind migrația și azilul, menit să creeze un cadru mai echitabil și eficient [European Commission, 2020]. Printre propuneri se numără "solidaritatea flexibilă", adică posibilitatea statelor de a alege între acceptarea migranților sau susținerea logistică și financiară a altor state. Pactul include și proceduri accelerate pentru cererile de azil nefondate, precum și măsuri de returnare mai eficiente [Migration Policy Institute, 2021]. Cu toate acestea, pactul a fost criticat pentru ambiguitate și pentru faptul că nu rezolvă dezechilibrul structural al responsabilității.

Un exemplu pozitiv de solidaritate europeană a fost reacția UE în fața crizei refugiaților ucraineni din 2022. Pentru prima dată, Uniunea a activat Directiva privind protecția temporară, oferind acces imediat la muncă, educație și servicii sociale [European Council, 2022]. Această reacție a demonstrat că UE poate acționa rapid și unitar atunci când există voință politică. Totuși, au fost formulate critici privind diferența de tratament față de refugiații din alte regiuni, ceea ce a alimentat dezbaterile despre standardele duble în politicile europene.

Provocările persistente includ integrarea eficientă a migranților, combaterea traficului de persoane, consolidarea cooperării internaționale și menținerea echilibrului între drepturile omului și securitate [OECD, 2023]. Politicile UE trebuie să răspundă nu doar nevoilor imediate, ci să ofere o viziune pe termen lung, bazată pe responsabilitate comună și respectarea valorilor europene. Fără o astfel de viziune, riscul fragmentării și al pierderii legitimității proiectului european rămâne ridicat.

În concluzie, criza migrației nu este doar o provocare logistică, ci un test fundamental pentru Uniunea Europeană ca actor global, ca spațiu de libertate, securitate și justiție. Tensiunea dintre securitate și solidaritate trebuie transformată într-un echilibru funcțional, în care protecția frontierelor să fie compatibilă cu respectarea drepturilor omului. Doar astfel UE poate răspunde așteptărilor cetățenilor săi și poate rămâne fidelă principiilor care au stat la baza fondării sale.

Bibliografie:

1. Comisia Europeană (2016). "Comunicare privind politica europeană de migrație".
2. UNHCR (2015). "Global Trends: Forced Displacement in 2015".
3. ECRE (2017). "The Dublin System in 2017: Review and Reform".
4. Consiliul Uniunii Europene (2016).
5. "Declarația comună UE-Turcia". Amnesty International (2016).
6. "The Human Rights Implications of the EU-Turkey Deal".
7. Frontex (2021).
8. "Annual Report 2020".
9. Comisia Europeană (2018).
10. "Parteneriate cu țările de origine ale migrației". European Parliament (2017).
11. "Populism, migration and European values". European Commission (2020).
12. "Pactul privind migrația și azilul". Migration Policy Institute (2021).
13. "The New Pact on Migration and Asylum: A Critical Appraisal". European Council (2022).

CZU: 339.137.2(4):061.1UE

CONCURENȚA ÎN SPAȚIUL ECONOMIC EUROPEAN: TENDINȚE ȘI PROVOCĂRI

Vitalie CAZACU,

dr., conf. univ.,

Departamentul Marketing și Turism

Universitatea de Stat din Moldova,

E-mail: vitaliepetrucazu@gmail.com

Maxim CAZAC,

masterand,

Specialitatea Management

Facultatea Științe Economice,

Universitatea de Stat din Moldova

Rezumat: Acest articol analizează concurența în Uniunea Europeană, evidențiind tipurile de concurență, reglementările UE și provocările actuale. Concurența perfectă, monopolistică, oligopolul și monopolul sunt principalele forme identificate, fiecare având implicații diferite asupra pieței europene. Politicile UE privind concurența includ reglementări anti-trust, controlul ajutoarelor de stat și monitorizarea fuziunilor pentru menținerea unui mediu echitabil. Digitalizarea, crizele economice, tranziția verde și competiția globală sunt factori esențiali care influențează concurența în UE. Studiile de caz asupra Google, Siemens-Alstom și Alitalia ilustrează modul în care UE aplică aceste reglementări. Concluziile subliniază necesitatea adaptării continue a politicilor de concurență pentru a menține un echilibru între protecția consumatorilor și stimularea inovării.

Cuvinte-cheie: *Concurență, Uniunea Europeană, politici anti-trust, digitalizare, monopol, oligopol, reglementări UE, economie verde, competiție globală, fuziuni și achiziții, protecția consumatorilor, inovație, studii de caz, dezvoltare economică, piață unică*

Concurența reprezintă un element esențial în determinarea succesului sau eșecului unei companii, fiind un factor determinant care influențează oportunitățile de performanță ale acesteia. Într-o economie de piață, concurența este un fenomen crucial, motivând atât afacerile, cât și existența oamenilor, și având un impact semnificativ asupra vieții economice și sociale. Omul, în efortul său de adaptare la mediul natural, social și economic, trebuie să înțeleagă și să facă față conceptului de competiție.

Concurența în sfera economică impune agenților economici să se raporteze constant la alți competitori de pe piață, fiind un factor care determină poziționarea lor în cadrul acesteia. În această luptă pentru câștigarea unei poziții dominante, succesul depinde de resursele și competențele pe care le utilizează fiecare agent economic.

Beneficiile sau prejudiciile aduse de concurență pot fi evaluate la nivel macroeconomic și microeconomic. Pe plan macroeconomic, creșterea semnificativă a economiei indică un efect pozitiv al concurenței, în timp ce la nivel microeconomic, câștigarea unei poziții competitive mai bune reprezintă un rezultat benefic pentru o unitate economică.

În ciuda avantajelor pe care le poate aduce, concurența aduce și învingători și învinși în economia de piață. Învingătorii văd concurența ca pe o oportunitate de a-și mobiliza resursele și de a obține un avantaj competitiv, în timp ce învinșii pot învăța din propriile greșeli și să își îmbunătățească strategiile pentru a se adapta mediului competitiv.

Trecerea de la un sistem economic centralizat la unul bazat pe economia de piață a adus schimbări semnificative în multe țări foste socialiste. În acest context, prezentul studiu analizează fenomenul concurenței sub aspect teoretic și metodologic, evidențiind pașii importanți pe care o entitate nou-venită trebuie să îi urmeze pentru a face față concurenței și a deveni eficientă în acest mediu. [1]

Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), un organism internațional care promovează un climat economic și de afaceri favorabil în statele membre, definește concurența ca fiind starea unei piețe în care firmele sau vânzătorii se angajează în lupte independente pentru a atrage clienții și pentru a-și atinge obiectivele economice, cum ar fi profiturile, vânzările și/sau cota de piață. În acest context, concurența este adesea asociată cu rivalitatea și poate fi exprimată prin prețuri, calitate, servicii sau alte caracteristici pe care clienții le valorizează.

Rivalitatea dintre agenții economici este benefică, deoarece competiția reprezintă un mijloc eficient de a elimina profiturile excedentare realizate de către unele companii. Acest lucru ajută la alocarea eficientă a resurselor pentru a satisface nevoile societății, deoarece firmele sunt determinate să producă bunuri de calitate la costuri reduse și în cantitățile dorite de consumatori. Competiția stimulează, de asemenea, introducerea inovațiilor tehnologice, ceea ce conduce la progres și dezvoltare în economie. Prin urmare, competiția ar trebui privită ca un proces dinamic, cu efecte benefice asupra economiei în ansamblu.

Într-o economie de piață, concurența este caracterizată de libertate, unde fiecare agent economic acționează în conformitate cu interesele sale proprii și cu inițiativa sa liberă. Piața este arena în care se manifestă această concurență și este strâns legată de legile cererii și ofertei, precum și de procesul schimbului și de tranzacțiile comerciale. Concurența are loc atunci când agenții economici pot intra liber pe o piață la nivel local, regional, național sau chiar global, fără a întâmpina bariere semnificative. Aceste bariere pot include restricții legale asupra capitalului, economiile de scară, drepturile de proprietate intelectuală, disponibilitatea materiilor prime și a distribuitorilor, precum și constrângerile legate de reputație și imagine.

Într-o piață liberă, concurența este strâns legată de preț, deoarece fiecare participant economic își va urmări interesul de a maximiza profitul prin scăderea prețului și îmbunătățirea calității bunurilor produse.[2]

Așa cum am văzut, concurența este esențială deoarece asigură o alocare eficientă a resurselor în economia de piață și stimulează activitatea agenților economici. Funcțiile sale derivă din definițiile ample oferite de literatura economică specializată de-a lungul timpului.

Astfel, o primă funcție de concurență are o primă funcție importantă în stimularea agenților economici să își îmbunătățească și să diversifice oferta de bunuri și servicii. Aceasta duce la o creștere a exigențelor consumatorilor și la o adaptare constantă a ofertei la nevoile acestora. Concurența determină agenții economici să nu se limiteze la satisfacerea nevoilor existente, ci îi motivează să exploreze și să dezvolte noi nevoi, generând astfel inovații și ridicând standardul de viață.

În contextul unei competiții acerbe în economia de piață, au fost făcute numeroase descoperiri semnificative în sectorul bunurilor de consum, facilitând astfel poziționarea agenților economici în fruntea pieței de referință. Schimbările socio-demografice recente, modul de gestionare a timpului liber, îmbunătățirea nivelului de trai în țările capitaliste și tranziția către economia de piață în țările din sud-estul Europei au determinat o adaptare necesară a ofertei de bunuri și servicii la noile condiții. În plus, luând în considerare evoluțiile politice și economice recente, cum ar fi formarea Uniunii Europene, se observă o intensificare a competiției în spațiul economic european.

Concurența servește ca un catalizator pentru progresul tehnico-economic, invențiile și inovațiile, motivând agenții economici să creeze produse performante și să producă la costuri mai reduse. Această funcție de stimulare a progresului tehnico-economic este esențială pentru obținerea unei poziții favorabile pe piață. Atunci când un nou produs, care integrează cele mai recente tehnologii, este adoptat de către consumatori, întreprinderea poate prospera și poate câștiga o poziție competitivă. Astfel, competiția încurajează agenții economici să se diferențieze de concurenții lor prin inovare tehnologică, permițându-le să se poziționeze mai bine în piața vizată. Concurența reprezintă un motor esențial al economiei de piață, stimulând inovația, eficiența și diversitatea în furnizarea de bunuri și servicii. Prin intermediul competiției, agenții economici sunt motivați să își perfecționeze produsele și să își eficientizeze procesele, ceea ce conduce la beneficii semnificative pentru consumatori și pentru societate în ansamblu. Cu toate că poate fi acerbă uneori, concurența încurajează progresul și dezvoltarea economică, contribuind la un mediu mai dinamic și mai competitiv.

Este important să recunoaștem că promovarea concurenței sănătoase necesită un cadru legal și instituțional adecvat, care să prevină practicile anti concurențiale și să asigure un mediu echitabil pentru toți participanții pe piață. De asemenea, educația consumatorilor și informarea acestora despre opțiunile disponibile sunt elemente esențiale în menținerea unui mediu concurențial eficient și benefic pentru toți actorii implicați.[3]

Gestionarea și promovarea concurenței într-o manieră echilibrată și responsabilă sunt cheia pentru asigurarea unei economii sănătoase, dinamice și orientate spre progresul continuu. Prin colaborare între sectorul privat, sectorul public și societatea civilă, putem contribui la consolidarea și optimizarea beneficiilor aduse de concurență în societatea noastră.

Concurența reprezintă un factor fundamental în economia de piață, determinând eficiența, inovarea și accesibilitatea produselor și serviciilor. Uniunea Europeană (UE) promovează o piață unitară unde principiile concurențiale contribuie la dezvoltarea economică echilibrată și la protecția consumatorilor. Acest articol analizează contextul concurențial din UE, tipurile de concurență prezente și strategiile aplicate pentru menținerea unui mediu de afaceri competitiv, cu accent pe provocările actuale.

Concurența este definită ca rivalitatea dintre agenții economici care oferă bunuri și servicii pe piața liberă. UE reglementează concurența prin politici specifice menite să asigure un echilibru economic. Principalele directive ale UE în acest domeniu includ prevenirea practicilor anti-

concurențiale, eliminarea monopolurilor abuzive și stimularea inovării. Piața unică europeană facilitează libera circulație a bunurilor, serviciilor, capitalului și forței de muncă, ceea ce impune o reglementare atentă a concurenței.

Tipuri de concurență în UE

Concurența perfectă: Caracterizată de un număr mare de agenți economici, transparență totală a pieței și mobilitatea factorilor de producție. Acest model este mai degrabă teoretic, aplicabil doar în sectoare unde barierele de intrare sunt minime.

Concurența monopolistică: Companiile se diferențiază prin branding, inovație și strategii de marketing, chiar dacă oferă produse similare.

Oligopolul: Un număr redus de companii domină piața, cum este cazul industriei auto europene (Volkswagen, BMW, Renault, Stellantis).

Monopolul: UE reglementează strict aceste situații pentru a preveni abuzurile de poziție dominantă. Exemple de monopoluri naturale includ infrastructura energetică și telecomunicațiile.

Politicile UE privind concurența UE aplică politici stricte pentru a menține un mediu concurențial echilibrat, bazate pe următoarele principii:

1.Reglementări anti-trust: Prevenirea formării cartelurilor și destructurarea acestora pentru a evita limitarea competiției.

2.Controlul ajutoarelor de stat: Statele membre nu pot acorda subvenții nejustificate companiilor naționale care ar distorsiona piața unitară.

3.Monitorizarea fuziunilor și achizițiilor: UE intervine în cazul fuziunilor de mari dimensiuni care ar putea reduce concurența pe piața europeană.

Provocări actuale și tendințe în concurență:

1.Digitalizarea și concurența online: Platformele mari, precum Google, Amazon, Facebook și Apple, sunt investigate pentru posibile practici anticoncurențiale.

2.Crize economice și geopolitice: Pandemia COVID-19 și conflictul din Ucraina au afectat lanțurile de aprovizionare, iar UE a fost nevoită să intervină pentru protejarea anumitor sectoare strategice.

3.Sustenabilitatea și economia verde: Pactul Verde European impune reglementări stricte pentru reducerea emisiilor, ceea ce schimbă regulile jocului pentru concurența industrială.

4.Competiția globală: UE trebuie să găsească un echilibru între protejarea industriei locale și menținerea pieței deschise pentru investiții internaționale.

Amenda impusă Google: UE a sancționat Google cu peste 4 miliarde de euro pentru abuz de poziție dominantă în sistemele de operare mobile Android.

Fuziunea Siemens-Alstom: UE a blocat această tranzacție în industria feroviară pentru a preveni eliminarea concurenței pe piața echipamentelor de transport feroviar.

Ajutoarele de stat pentru Alitalia: Italia a fost forțată să restructureze sprijinul financiar acordat companiei aeriene pentru a respecta regulile concurenței europene.

Concurența în UE este un element cheie al economiei de piață, determinând inovație și creștere economică. Prin reglementările sale, UE asigură un mediu echilibrat pentru afaceri, protejând consumatorii și stimulând inovarea. Viitorul politicilor de concurență va fi modelat de digitalizare, sustenabilitate și globalizare, necesitând adaptări continue pentru menținerea unei piețe competitive și echitabile.

Bibliografie:

1. Porter Michael E. - Avantajul concurențial, Editura Teora, București 2021
2. Ilie Suzana - Mediul concurențial al afacerilor, Editura Oscar Print, București 2017
3. Virgil Balaure - Strategii de marketing in mediul concurențial, București 2013

CZU: 339.543:004(478)

TRANSFORMĂRI ȘI PERSPECTIVE ALE SISTEMULUI VAMAL ÎN PARCURSUL EUROPEAN AL REPUBLICII MOLDOVA

Elena BĂDĂRĂU,

dr., conf. univ.,

Universitatea de Stat din Moldova,

E-mail: el.badarau@gmail.com

Rezumat: *Articolul detaliază progresul și planurile de viitor ale Serviciului Vamal al Republicii Moldova în ceea ce privește dezvoltarea instituțională și modernizarea tehnologică. Unul dintre obiectivele principale este îmbunătățirea infrastructurii, implementarea tehnologiilor moderne ale informației și stabilirea unor cadre de reglementare adecvate. Dezvoltarea continuă se concentrează pe reducerea birocrăției prin trecerea la documentația electronică și simplificarea procedurilor administrative. Articolul subliniază importanța cooperării internaționale în contextul comerțului global și al securității economice. Se evidențiază necesitatea alinierii practicilor vamale ale Republicii Moldova la standardele internaționale, cu accent pe respectarea tratatelor internaționale și cooperarea bilaterală cu diverse state. Un alt punct central este implementarea sistemului de automatizare vamală ASYCUDA World, care standardizează și automatizează procesele vamale, facilitează schimbul de informații și reduce costurile administrative. Acest sistem este prezentat ca o soluție eficientă pentru gestionarea fluxurilor comerciale și a procedurilor vamale. În concluzie, articolul subliniază angajamentul continuu al Republicii Moldova de a moderniza și îmbunătăți serviciile vamale în conformitate cu practicile internaționale, prin adoptarea tehnologiilor moderne și consolidarea cooperării internaționale în acest domeniu.*

Cuvinte-cheie: *reformă vamală, comerț internațional, integrare europeană, eficiență vamală, tehnologii informaționale, cooperare internațională, modificări legislative*

În prezent, Serviciul Vamal al Republicii Moldova cunoaște o dezvoltare rapidă, fiind elaborat Planul de Dezvoltare Instituțională pentru a susține acest proces. Principalele obiective ale planului vizează extinderea infrastructurii organizațiilor vamale, implementarea tehnologiilor informaționale avansate, consolidarea capacităților de instruire a personalului și îmbunătățirea cadrului legislativ. În paralel, se continuă îmbunătățirea operațiunilor vamale și a procedurilor pentru a minimiza costurile pentru participanții la activitatea economică externă. Interacțiunea intensificată între Serviciul Vamal și comunitatea de afaceri joacă un rol esențial în această evoluție, prioritatea fiind satisfacerea cerințelor Organizației Mondiale a Comerțului în materie de securitate comercială și facilitarea afacerilor prin îmbunătățirea calității și eficienței serviciilor publice vamale.

Una dintre principalele direcții în modernizarea serviciilor vamale la nivel național este reducerea fluxului de documente prin trecerea acestora în format electronic. Scopul este simplificarea procedurilor administrative și colectarea rapidă și eficientă a informațiilor necesare pentru controlul mărfurilor. Aceasta reprezintă esența modernizării în domeniul vamal.

În acest context pentru a dezvolta sistemul vamal într-un mod adecvat pentru era modernă, este crucială cooperarea globală între autoritățile vamale, transportatorii vamali, reprezentanții vamali, operatorii economici autorizați, proprietarii de întreprinderi vamale și organizațiile specializate în domeniul vamal. Această colaborare trebuie să acopere multiple aspecte, inclusiv tehnologiile și schimburile de mărfuri, îmbunătățirea structurii de management, automatizarea operațiunilor vamale, suportul informațional pentru decizii manageriale și formarea continuă a specialiștilor din domeniul vamal [1].

Consultarea și colaborarea periodică între Serviciul Vamal și Comitetul Consultativ format din agenți economici joacă și va juca un rol crucial în promovarea unei colaborări reciproce benefice. Acest proces încurajează un climat de responsabilitate comună față de dezvoltarea obiectivelor, politicilor și programelor durabile. Prin această abordare, autoritățile vamale își pot alinia planurile și acțiunile de gestionare cu așteptările, nevoile și cerințele mediului de afaceri.

Activitatea vamală din Republica Moldova se desfășoară în conformitate cu normele și practicile internaționale. În acest context, este important de menționat că țara noastră a aderat la tratate internaționale relevante în domeniul vamal, care facilitează dezvoltarea relațiilor bilaterale și multilaterale la nivel internațional.

La nivel bilateral, Republica Moldova a încheiat tratate internaționale de cooperare și asistență reciprocă în domeniul vamal cu 21 de state. Aceste tratate au fost încheiate la nivel interstatual, interguvernamental sau interdepartamental cu Ucraina, Rusia, Belarus, Kârgâzstan, Armenia, Uzbekistan, Azerbaidjan, România, Turcia, Polonia, Bulgaria, Lituania, Italia, Albania, Israel, Croația, Macedonia, Regatul Țărilor de Jos, Slovacia, Republica Elenă și Ungaria. Doar tratatele cu Lituania și Croația nu au intrat în vigoare.

Analiza specificului dezvoltării sistemului vamal al Uniunii Europene a permis identificarea principiilor de funcționare ale acestui sistem integrat, bazat pe standardizarea și armonizarea regulilor și procedurilor vamale conform politicii convenite de UE. De asemenea, activitatea administrației vamale comune a UE și legislația vamală unificată a statelor membre respectă normele și standardele internaționale. Experiența Uniunii Europene în utilizarea unui sistem unitar de evaluare a mărfurilor la vamă, în cadrul integrării statelor și funcționarea instituției operatorilor economici autorizați (AEO), reprezintă exemple relevante ce ar putea fi luate în considerare în procesul de dezvoltare a sistemului vamal al Republicii Moldova.

În contextul dezvoltării cooperării transfrontaliere, precum și în vederea facilitării comerțului și asigurării securității schimburilor comerciale, Serviciul Vamal a intensificat cooperarea vamală internațională în special prin promovarea controlului comun, schimbului de informații vamale prealabile și recunoașterea mutuală a statutului de Agent Economic Autorizat (AEO), cu țările CEFTA, cu țările GUAM, Federația Rusă. Astfel, pe parcursul anilor 2023-2024, a continuat procesul de promovare a unei politici ample și consecvente la capitolul intensificării cooperării vamale internaționale, s-a impulsionat cooperarea cu autoritățile vamale ale țărilor vecine, dar și cu partenerii internaționali.

La fel, Serviciul Vamal beneficiază de suportul a patru parteneri internaționali (Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei (GIZ), UNCTAD, Programului USAID și DHL Moldova) în implementarea Modulului de procesare a trimerilor poștale exprese pre-sosire și pre-plecare în conformitate cu Acordul OMC privind facilitarea comerțului.

Practica internațională demonstrează că introducerea sistemului informatizat este una dintre cele mai eficiente metode în combaterea corupției și modernizarea sistemului vamal la scară largă. În literatura de specialitate rusă este exprimată opinia unui autor, conform căreia cu cât cantitatea de mărfuri transportate peste frontiera vamală crește în fiecare zi, cu atât dezvoltarea tehnologiilor informaționale vamale devine una dintre direcțiile prioritare ale activității autorităților vamale din Federația Rusă [2].

Concepția formulează cerințele de bază pentru implementarea noilor tehnologii informaționale în activitatea vamală, iar Regulamentul stabilește modalitatea de accesare de către organele centrale de specialitate ale administrației publice a Sistemului Informațional Integrat Vamal și de prezentare către solicitanți a informației ce conține secret comercial [3].

În lumina preluării experiențelor pozitive ale UE în digitalizarea serviciilor vamale, pot fi implementate următoarele practici:

- Implementarea de noi tehnologii informaționale și comunicaționale (TIC) pentru reducerea timpului necesar procedurilor de documentare și vamale pentru tranzacțiile de export și import, fără a afecta eficiența controlului vamal.
- Participarea activă la dezvoltarea legislației internaționale și naționale care reglementează comerțul electronic, inclusiv aspectele vamale.
- Integrarea "ferestrei unice vamale" în "ferestrele unice naționale".
- Dezvoltarea de noi instrumente pentru afaceri în mediul virtual (calcularea taxelor, consultanță juridică, furnizarea de informații pentru încheierea și implementarea acordurilor comerciale, etc.).
- Transferul serviciilor de comerț electronic pe platforme mobile (tablete, smartphone-uri, etc.).
- Simplificarea procedurilor pentru returnarea taxelor în caz de returnare a mărfurilor.
- Încheierea de acorduri privind asigurarea serviciilor juridice pentru litigiile în lanțul de aprovizionare și pentru documentele electronice, cu scopul de a îmbunătăți fiabilitatea datelor și infrastructura tehnologică, precum și confidențialitatea și protecția datelor.
- Îmbunătățirea sistemului de gestionare a riscurilor în comerțul electronic.
- Asigurarea unei cooperări strânse între autoritățile vamale și poștale.
- Dezvoltarea colaborării dintre autoritățile vamale și structurile comerciale conforme cu legea, pentru un răspuns rapid și adecvat la solicitările acestora.
- Crearea unui stoc electronic global unic de informații pentru autoritățile vamale și implementarea unui mecanism eficient de acces la acest sistem.
- Dezvoltarea colaborării între autoritățile vamale din diferite țări în domeniul securității cibernetice și protecției informaționale.

Aceste măsuri sunt fundamentale pentru modernizarea și eficientizarea sistemelor vamale în conformitate cu standardele internaționale și pentru a sprijini creșterea și securitatea comerțului internațional.

Pe parcursul ultimilor 10 ani în activitatea organelor vamale din Republica Moldova se implementează activ tehnologiile informaționale. Este evident că aplicarea tehnologiilor informaționale va permite simplificarea procesului de pregătire și luare a unor sau altor decizii din contul minimizării influenței factorului uman, ar reduce cheltuielile pentru administrarea publică și ar spori calitatea acordării serviciilor publice. În această ordine de idei, Serviciul Vamal al Republicii Moldova dezvoltă încontinuu tehnologiile informaționale de prezentare organelor vamale a informațiilor în formă electronică pentru scopurile vămuirii mărfurilor, inclusiv cu utilizarea rețelei Internet.

Transmiterea datelor pentru vămuire prin intermediul Internetului oferă posibilitatea declarantului de a prezenta declarația vamală organului vamal, de a corecta eventuale erori sau omisiuni fără a fi nevoie de prezența directă a reprezentantului său la vamă. În plus, permite urmărirea în timp real a procesului de vămuire.

Începând cu octombrie 2005, a fost implementat sistemul informatizat „Asycuda World”, care automatizează toate operațiunile vamale, inclusiv analiza riscurilor, controlul valorilor declarate, stabilirea taxelor și gestionarea operațiunilor de tranzit. Această tehnologie permite colaboratorilor vamali și agenților economici să efectueze majoritatea activităților vamale prin intermediul internetului și facilitează schimbul electronic de documente între vamă, alte instituții guvernamentale, agenți economici și serviciile vamale din alte țări [4].

Sistemul ASYCUDA World utilizează servicii furnizate de un server de aplicații web, orientat spre procesarea documentelor electronice, bazat pe soluțiile oferite de tehnologia platformei de aplicații. Scopul introducerii acestui sistem informatizat vamal este de a facilita circulația mărfurilor și mijloacelor de transport, îmbunătățind procedurile de evaluare și colectare a taxelor vamale,

standardizând și automatizând procedurile vamale, oferind informații statistice precise despre comerțul extern, optimizând metodele de încasare a datoriilor vamale și consolidând controlul financiar.

ASYCUDA este un sistem informatizat integrat pentru gestionarea vamală, urmărind traseul mărfurilor și facilitând condiții de lucru optime și transparență totală în completarea documentelor vamale. Sistemul promovează colaborarea eficientă și operativă între lucrătorii vamali și agenții economici. Funcționarea sa se bazează pe mecanisme de selectivitate și evaluare a riscurilor, permițând implementarea unui management automat al riscului în timpul procesului electronic de vămuire [5].

Principiile și baza ASYCUDA World sunt:

- Utilizarea tehnologiei web (Internet) pentru acces și funcționare.
- Independența față de sistemul de operare și sistemul de gestionare a bazelor de date.
- Stabilitate în fața întreruperilor în rețelele de telecomunicații.
- Integrarea elementelor de securitate și trasabilitate (audit).
- Utilizarea arhitecturii client-server, considerată cea mai eficientă pentru scalabilitate, limitată doar de capacitatea echipamentelor și rețelelor.
- Independența față de infrastructura de telecomunicații, datorată utilizării tehnologiei web.

Utilizarea limbajului de programare Java, recunoscut pe scară largă, și a bibliotecilor de documente SOClass, pentru a facilita dezvoltarea continuă a sistemului ASYCUDA World de către țările utilizatoare, fără a depinde de asistența UNCTAD.

Aceste principii subliniază angajamentul ASYCUDA World pentru utilizarea eficientă a tehnologiilor moderne, asigurând interoperabilitate și securitate în gestionarea operațiunilor vamale [6]. Astfel, sistemul informatizat vamal ASYCUDA a devenit standardul mondial de automatizare și modernizare a procedurilor vamale, documentelor și datelor. Acest sistem este adaptabil la cerințele operaționale ale fiecărui sistem vamal și folosește standardele și codurile internaționale ale Organizației Internaționale de Standardizare (ISO), Organizației Mondiale a Vămilelor și ale ONU.

Practica internațională a demonstrat succesul aplicării sistemului ASYCUDA World, considerat cea mai performantă versiune pentru efectuarea operațiunilor vamale prin Internet. Acest sistem este standardizat, automatizat și flexibil în aplicare, fiind într-o permanentă evoluție.

ASYCUDA World își propune automatizarea prelucrării următoarelor tipuri de documente vamale:

- Titlurile de transport pentru tranzit rutier (carnete TIR, documente TI, carnete ATA) și tranzit feroviar.
- Titlurile de transport utilizate pentru transportul aerian (Airway bill) și naval (manifest, conosament).
- Declarațiile vamale detaliate (Documentul Administrativ Unic).
- Pentru fiecare tip de document menționat, Serviciul Vamal a dezvoltat fluxuri de procesare automată a datelor, susținute de metodologii adecvate de prelucrare.

Din punct de vedere funcțional, utilizatorii sistemului ASYCUDA World sunt împărțiți în două categorii principale:

1. Utilizatori din administrația vamală: aceștia includ ofițerii vamali desemnați în diversele puncte de procesare definite pentru fluxurile de documente vamale. Utilizatorii pot fi identificați atât în serviciile operative din birourile vamale, cât și în pozițiile de sinteză și monitorizare la nivel departamental.
2. Utilizatori din entitățile comerciale: aceștia sunt autorizați să desfășoare activități într-o relație directă cu sistemul de vămuire automată al Serviciului Vamal. Această categorie poate include brokeri vamali autorizați să completeze declarațiile vamale detaliate și

documentele de tranzit, precum și alte persoane fizice sau juridice autorizate conform legislației în vigoare.

Această structură permite o colaborare eficientă între autoritățile vamale și agenții economici, facilitând procesele vamale și asigurând transparență și eficiență în gestionarea fluxurilor de mărfuri și documente. Începând cu 27 septembrie 2023, proiectul pilot e-Vama din cadrul programului EU4Digital a demarat noi activități, reunind autoritățile vamale din Ucraina, Moldova și România. Aceste inițiative sunt parte integrantă a eforturilor extinse ale EU4Digital pentru promovarea comerțului transfrontalier în regiunea Parteneriatului Estic.

În cadrul lansării, EU4Digital a facilitat discuții între reprezentanții Direcției Generale Impozitare și Uniune Vamală (DG TAXUD), Direcției Generale Vecinătate și Negocierii privind Extinderea (DG NEAR), Misiunii consultative a UE în Ucraina și administrațiile vamale ale celor trei țări. Toți participanții și-au exprimat interesul pentru continuarea colaborării în vederea optimizării fluxurilor comerciale prin îmbunătățirea schimbului de date.

Noile proiecte-pilot trilaterale e-Vama vizează consolidarea schimburilor de date între autoritățile vamale și implementarea unor proceduri avansate pentru gestionarea riscurilor vamale, folosind infrastructurile digitale existente. Astfel, în etapa următoare a proiectului pilot e-Vamă, Serviciul Vamal al Republicii Moldova, Serviciul Vamal de Stat al Ucrainei și Autoritatea Vamală

Română vor colabora simultan. Această inițiativă urmărește să faciliteze comerțul și să optimizeze exporturile din Ucraina în cadrul programului Coridoare de Solidaritate. În paralel cu proiectul trilateral, noile activități vor include și proiecte pilot bilaterale e-Vamă între Ucraina și România, precum și între Moldova și România. EU4Digital va asista autoritățile vamale participante în testarea SEED+, o versiune modernizată a software-ului pentru schimbul de date, acoperind nu doar camioanele goale, ci și cele care transportă mărfuri, inclusiv scenarii mai complexe. O noutate în aceste proiecte pilot va fi implicarea autorităților fitosanitare din cele trei țări, responsabile pentru respectarea standardelor internaționale privind sănătatea plantelor în comerțul cu produse agricole.

Obiectivele proiectelor pilot sunt duble. Ele vor demonstra fezabilitatea implementării pe scară largă a soluției SEED și vor genera recomandări pentru fiecare parte în ceea ce privește ajustările necesare la nivel juridic, organizațional și tehnic, pentru a permite utilizarea SEED în toate punctele de trecere a frontierei.

Concluzii. În urma analizei efectuate, se poate concluziona că reforma Serviciului Vamal a accelerat procesul de modernizare și dezvoltare a capacității administrative necesare pentru implementarea completă a angajamentelor stabilite în Acordul de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană, inclusiv statele membre ale acesteia și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice. Asistența externă a avut un rol semnificativ în modernizarea sistemului vamal. În decursul anilor, mai multe activități derulate cu sprijinul asistenței externe au avut ca scop consolidarea capacităților Serviciului Vamal. Acestea au inclus consultanță privind standardele europene și internaționale în domeniul vamal, promovarea bunelor practici, organizarea de seminarii, conferințe și vizite de studiu, precum și asistență în armonizarea reglementărilor vamale cu cele din Uniunea Europeană.

Prin intermediul asistenței tehnice, Serviciul Vamal a fost dotat cu echipamente moderne pentru controlul vamal, inclusiv scanere și utilaje pentru detectarea contrabandei, precum și mijloace de transport pentru echipele mobile și un laborator vamal bine echipat. De asemenea, au fost inițiate proiecte de modernizare a infrastructurii unor posturi vamale, iar prin programul TWINNING s-a implementat conceptul de Ghiseu Unic (Single Window) și Noul Sistem Computerizat de Tranzit (NCTS).

Aceste inițiative au contribuit semnificativ la îmbunătățirea eficienței și transparenței operațiunilor vamale, consolidând astfel poziția Republicii Moldova în contextul integrării europene și internaționale în domeniul vamal.

Bibliografie:

1. Ермилов И.С., Игнатъева Г.В. Передовые информационные технологии в таможенном деле, Информационная безопасность регионов, 2016. № 1(22). С.31–35.
2. Скрипкина Е.В. Проблемы применения электронного декларирования. В: Таможенное дело, 2012, № 1, с.22
3. Rotundu E. Aspecte teoretice și juridice ale declarării electronice în dreptul vamal. În: Legea și Viața, 2016, nr. 5, p.50
4. IANUȘ, E. Statutul juridic al organelor vamale în Republica Moldova. Chișinău: PrintCaro, 2015, p.178
5. www.asycuda.org, accesat 15.02.24
6. Strategia de dezvoltare a Sistemului Informational Integrat Vamal pentru anii 2012-2016, Chișinău, 2011, www.customs.gov.md, p.5

CZU: 378.018.4:316.48(478:4EU)

REÎNNOIREA SAU STAGNAREA? PERSPECTIVE EUROPENE ASUPRA INTERNAȚIONALIZĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI SUPERIOR DIN REPUBLICA MOLDOVA

Elena MANDAJI

Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

E-mail: emandaji@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0003-0924-4602

Rezumat: *Contextul transformărilor profunde din Uniunea Europeană, internaționalizarea învățământului superior devine un factor esențial pentru modernizarea sistemelor educaționale și alinierea acestora la standardele europene. Republica Moldova, angajată în procesul de integrare în Spațiul European al Învățământului Superior, se confruntă atât cu oportunități, cât și cu provocări în acest demers.*

Acest articol analizează dinamica internaționalizării universităților moldovenești prin prisma politicilor educaționale, a strategiilor de cooperare academică și a mobilității internaționale a studenților și cadrelor didactice. Sunt evaluate progresele realizate, dar și obstacolele persistente, precum resursele financiare limitate, birocratizarea excesivă și reticența unor actori politici față de reformele europene.

Prin compararea experiențelor altor state din regiune și prin analiza inițiativelor europene relevante, studiul explorează dacă învățământul superior din Moldova se află pe un traseu de reînnoire sau riscă să stagneze în fața dificultăților sistemice.

Cuvinte-cheie: *învățământ superior, internaționalizare, modernizare, Republica Moldova*

Introducere.

Internaționalizarea învățământului superior constituie un proces complex, multidimensional, care influențează atât structura, cât și funcționalitatea sistemelor educaționale la nivel global. Acest proces implică o serie de transformări instituționale menite să asigure integrarea universităților într-un spațiu academic comun, facilitând cooperarea interinstituțională, mobilitatea academică și transferul de cunoștințe. În contextul european, internaționalizarea este o componentă fundamentală

a Spațiului European al Învățământului Superior (SEÎS), stabilit prin procesul de la Bologna [8], care vizează creșterea compatibilității și comparabilității sistemelor educaționale din statele participante.

Republica Moldova, ca stat asociat Uniunii Europene și semnatar al Declarației de la Bologna [2], s-a angajat să implementeze reforme menite să faciliteze integrarea sistemului său de învățământ superior în SEÎS. Printre direcțiile principale de acțiune se numără adaptarea curriculumului universitar la standardele europene, promovarea mobilității academice a studenților și cadrelor didactice, dezvoltarea parteneriatelor internaționale și creșterea vizibilității instituțiilor de învățământ superior din Moldova pe plan global.

Cu toate acestea, procesul de internaționalizare nu este lipsit de provocări. Factorii financiari, cadrul legislativ, rezistența la schimbare a unor structuri universitare și lipsa unei strategii coerente la nivel național reprezintă obstacole semnificative în realizarea unei integrări eficiente în SEÎS. De asemenea, fluctuările geopolitice și contextul socio-economic influențează capacitatea instituțiilor academice de a atrage studenți internaționali, de a participa la programe de cercetare europene și de a dezvolta colaborări sustenabile cu universități de prestigiu. În acest context, se pune întrebarea fundamentală: sistemul de învățământ superior din Republica Moldova se află pe un traseu de reînnoire și modernizare sau riscă să stagneze în fața provocărilor sistemice?

Metodologia cercetării.

În proces de cercetare au fost utilizate mai multe metode, anume: metoda istorică, metoda instituțională, metoda structural-behavioristă și metoda empirică.

Rezultatele.

Internaționalizarea educației superioare în Uniunea Europeană este un proces esențial pentru consolidarea competitivității academice și economice la nivel global. Acest fenomen presupune o diversificare a ofertei educaționale, o creștere a cooperării internaționale și o adaptare continuă a curriculumului la cerințele pieței muncii internaționale. Prin integrarea unor practici și standarde internaționale, universitățile europene își sporesc atractivitatea pentru studenții și cadrele didactice din întreagă lume, facilitând schimbul de cunoștințe și dezvoltarea unor competențe interculturale esențiale într-un mediu academic globalizat. Uniunea Europeană promovează activ internaționalizarea printr-o serie de inițiative și programe, printre care Erasmus+ [3], Horizon Europe [6], COST [4], European Universities Initiative [5], etc. aceste programe au un rol crucial în sprijinirea mobilității academice, dezvoltarea parteneriatelor strategice între instituțiile de învățământ superior și stimularea cercetării interdisciplinare. Prin intermediul acestor instrumente, universitățile europene beneficiază de resurse financiare, cadre legislative favorabile și oportunități de colaborare care facilitează integrarea dimensiunii internaționale în structurile lor academice.

Mobilitatea academică: impact și constrângeri.

Mobilitatea academică este un element esențial al internaționalizării învățământului superior, facilitând schimbul de experiențe academice, dezvoltarea profesională și consolidarea relațiilor interuniversitare. Pentru implementarea priorităților legate de internaționalizare învățământului superior, au fost realizate mai multe reforme legislative, care prezintă tendințe destul de contradictorii. Acestea nu trebuie atribuite exclusiv aderării la Procesul Bologna, ci mai degrabă politicilor guvernamentale din ultimul deceniu. Trebuie de menționat faptul că în anul academic 2024/2025, rețeaua de instituții de învățământ superior cuprinde 16 unități, dintre care 12 sunt instituții publice (8 în municipiul Chișinău și câte una în municipiile Bălți, Cahul, Comrat și orașul Taraclia) și 4 sunt instituții private, toate localizate în municipiul Chișinău. Comparativ cu anul academic precedent, numărul instituțiilor de învățământ superior a scăzut cu 5 unități, dintre care una publică a fost absorbită de o altă instituție publică, iar 4 instituții private și-au închis activitatea. Totodată, trebuie de menționat că numărul total al studenților din instituțiile de învățământ superior a ajuns la 58,9 mii, înregistrând o creștere de 4,3% față de anul academic 2023/2024. Creșterea a fost observată în instituțiile de învățământ superior publice, în timp ce în instituțiile private numărul

studenților a scăzut cu 1,3%. Astfel, o tendință îngrijorătoare este scăderea numărului de studenți (Figura 1).

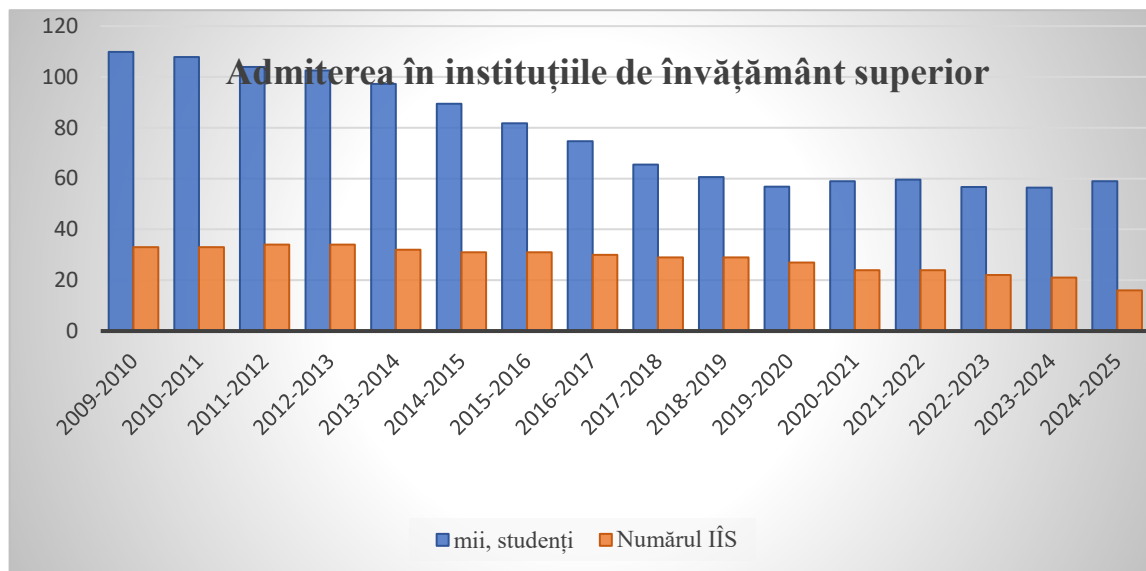

Figura 1: Admiterea în instituțiile de învățământ superior

Sursa: elaborată de autor în baza sursei

https://statistica.gov.md/index.php/ro/activitatea-institutiilor-de-invataman-superior-in-anul-de-studii-202425-9454_61586.html (accesat 26.03.2025)

Cu toate acestea, mobilitatea studenților și cadrelor didactice din Republica Moldova este adesea limitată de factori precum barierele financiare, dificultățile legate de recunoașterea diplomelor și lipsa unor programe de sprijin adecvate. În ciuda participării Moldovei la programe europene precum Erasmus+, rata de mobilitate rămâne sub nivelul mediu european, ceea ce evidențiază necesitatea unor politici mai eficiente pentru încurajarea și sprijinirea schimburilor academice internaționale.

Colaborările internaționale reprezintă un vector important al internaționalizării, oferind oportunități pentru cercetare comună, dezvoltarea programelor educaționale și atragerea de studenți internaționali (Figura 2).

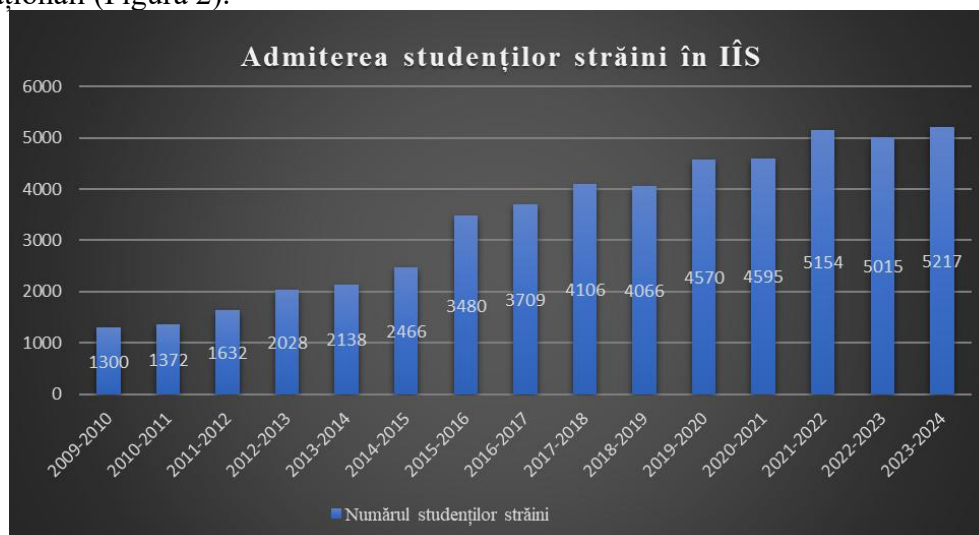

Figura 2: Admiterea studenților străini în instituțiile de învățământ superior

Sursa: elaborată de autor în baza sursei

https://mec.gov.md/sites/default/files/date_statistice_privind_invatamantul_superior_anul_de_studii_2023-2024.pdf (accesat 26.03.2025)

Analiza situației existente arată că internaționalizarea învățământului superior din Republica Moldova necesită un set coerent de reforme, care se asigure nu doar alinierea cu standardele europene, dar și integrarea durabilă în peisajul educațional global. Pentru a asigura o internaționalizare sustenabilă, este esențial ca reforma învățământului superior să fie un proces continuu, bazat pe adaptarea la cerințele internaționale, dar și pe rezolvarea provocărilor interne. Câteva dintre activități prioritare includ:

1. *Revizuirea și actualizarea curriculumului academic.* Universitățile moldovenești trebuie să adopte un curriculum flexibil și adaptabil, care să răspundă atât nevoilor pieței muncii internaționale, cât și cerințelor academice europene. În acest sens, implementarea unui sistem de credite transferabile bazat pe standardele ECTS este esențial. Programul de învățământ trebuie să includă mai multe cursuri interdisciplinare, cu accent pe competențele interculturale și abilitățile lingvistice, pentru a sprijini integrarea studenților în mediul academic globalizat.

2. *Consolidarea capacității administrative a universităților.* Este necesar ca instituțiile de învățământ superior din Moldova să dezvolte structuri administrative care să sprijine activitățile internaționalizării. Crearea de birouri dedicate internaționalizării, cu personal calificat, poate facilita mobilitatea academică și dezvoltarea de parteneriate internaționale. Aceste birouri pot, de asemenea, să monitorizeze progresul proceselor de internaționalizare și să furnizeze sprijin operațional pentru studenți și cadre didactice.

3. *Implementarea unui cadru legislativ și financiar favorabil.* Un alt pas crucial pentru internaționalizarea educației în Moldova este îmbunătățirea legislației naționale. Este necesar ca autoritățile guvernamentale să creeze un cadru favorabil pentru recunoașterea internațională a diplomelor și pentru atragerea de investiții în infrastructura academică. De asemenea, trebuie să fie alocate fonduri semnificative pentru susținerea mobilității academice și a colaborărilor internaționale, inclusiv prin stimularea participării la programe precum Erasmus+ și Horizon Europe.

4. *Promovarea educației de calitate și a oportunităților de cercetare.* Universitățile moldovenești trebuie să își crească vizibilitatea internațională prin promovarea educației de calitate și a oportunităților de cercetare. Această presupune încheierea de parteneriate cu instituții europene pentru dezvoltarea unor programe de masterat și doctorat comune. De asemenea, atragerea de fonduri europene pentru cercetare și inovare va ajuta instituțiile din Moldova să devină competitive în domeniul științific.

5. *Crearea unui sistem de burse și stimulente financiare.* Implementarea unui sistem de burse pentru studenți și profesori din afaceri internaționale va contribui semnificativ la atragerea acestora. Aceste burse pot fi susținute de guvern, dar și de parteneriatele cu universități europene sau organizații internaționale. Bursele nu trebuie să se limiteze doar la studenți, ci și la profesori și cercetători, oferindu-le posibilitatea de a colabora cu colegi din străinătate.

Concluzii.

Internaționalizarea învățământului superior din Republica Moldova reprezintă un proces esențial pentru modernizarea sistemului educațional și integrarea acestuia în Spațiul European al Învățământului Superior. Studiul a evidențiat atât progresele realizate, cât și provocările persistente care împiedică o integrare deplină și eficientă.

Analiza cadrului legislativ și instituțional a demonstrat că, deși Republica Moldova a adoptat reforme importante aliniate la Procesul de la Bologna, punerea acestora în aplicare întâmpină dificultățile majore. Lipsa unei strategii naționale coerente privind internaționalizarea și resursele financiare insuficiente limitează posibilitățile universităților de a se implica activ în inițiative europene și de a atrage studenți și profesori internaționali. De asemenea, cadrul birocratic rigid și procedurile administrative complicate îngreunează dezvoltarea de parteneriate academice durabile.

Mobilitatea academică, un indicator esențial al internaționalizării, este afectată de constrângeri financiare, lipsa recunoașterii reciproce a diplomelor și oportunitățile limitate de schimb academic. Deși participarea la programe europene precum Erasmus+ a adus beneficii semnificative, rata

mobilității academice din Republica Moldova rămâne sub media europeană, ceea ce necesită măsuri suplimentare pentru facilitarea schimburilor internaționale.

Colaborările internaționale și integrarea universităților moldovenești în rețele academice globale rămân la un nivel modest. În ciuda unor parteneriate stabilite cu instituții europene, Moldova nu reușește încă să capitalizeze pe deplin oportunitățile oferite de inițiativele europene. Creșterea vizibilității universităților moldovenești pe plan internațional necesită strategii concertate, investiții în infrastructura academică și adaptarea programelor de studii la cerințele pieței globale a muncii.

În concluzie, Republica Moldova se află la o răscruce între reînnoire și stagnare în ceea ce privește internaționalizarea învățământului superior. Viitorul acestui proces depinde de voința politică, investițiile strategice și angajamentul instituțiilor academice de a implementa reforme eficiente. O abordare integrată și coordonată între guvern, universități și partenerii europeni este esențială pentru a transforma internaționalizarea într-un motor real al modernizării și al excelenței academice în Republica Moldova.

Bibliografie:

1. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. Disponibil la: https://statistica.gov.md/index.php/ro/activitatea-institutiilor-de-invatamant-superior-in-anul-de-studii-202425-9454_61586.html (accesat 26.03.2025)
2. Declaratia de La Bologna. Disponibil la: <http://vechi.cnfis.ro/fd/bologna/bologna.html> (accesat 20.03.2025)
3. Erasmus+. EU programme for education, training, youth and sport. Disponibil la: <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/> (accesat 26.03.2025)
4. European Cooperation in Science and Technology. Disponibil la: <https://www.cost.eu/> (accesat 20.03.2025)
5. European Universities Initiative. Disponibil la: <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/european-universities-initiative> (accesat 20.03.2025)
6. Horizon Europe. Disponibil la: https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en (accesat 20.03.2025)
7. Ministerul Educației și Cercetării al Republicii Moldova. Disponibil la: https://mec.gov.md/sites/default/files/date_statistice_privind_invatamantul_superior_anul_de_studii_2023-2024.pdf (accesat 26.03.2025)
8. Procesul de la Bologna și Spațiul european al învățământului superior. Disponibil la: <https://education.ec.europa.eu/ro/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/bologna-process> (accesat 20.03.2025)

CZU: 005.95/.96:005.21(478)

EFICIENȚA MANAGMENTULUI ADMINISTRATIV PRIN PRISMA PLANIFICĂRII ȘI DEZVOLTĂRII CARIEREI PROFESIONALE

Valeriu GUREU,
magistru în drept,
Institutul de Administrare Publică

Rezumat: *Predecesat în timp planificarea carierei organizaționale se centrează asupra posturilor și necesităților pe termen scurt și lung ale organizației, instituției sau întreprinderii, pe când planificarea carierei individuale se concentrează, îndeosebi, asupra capacităților, abilităților sau calificărilor angajatului, precum și asupra nevoilor și aspirațiilor acestuia. După cum am afirmat în precedentele lucrări, planificarea unei activități în sectorul managerial este axată în primul rând pe anumite elemente prioritare, care în cele din urmă duc indiscutabil și inevitabil la realizarea unui obiectiv major – buna organizare și gestionare a unei subdiviziuni administrative care ar înregistra într-un anumit interval de timp anumite rezultate pozitive și eficiente.*

Cuvinte-cheie: *management administrativ, activitate managerială, managementul resurselor umane, proces decizional, planificare managerială, planificarea carierei, cariera profesională*

Perspectiva individuală a planificării și dezvoltării carierei profesionale este deosebit de importantă, deoarece este o problemă care este cointereseată comunitatea umană și care trebuie să răspundă la unele întrebări de genul: “Ce vrem să facem?”, “Ce putem să facem?”, “Care sunt punctele noastre forte și cele slabe?”, “Cine i-a deciziile cu privire la cariera noastră?”, “Cât suntem de mulțumiți de noi înșine?”, “Poate că a-r trebui să facem o schimbare în propria carieră?”, “Cum a-r trebui să acționăm în mod concret?” etc.

Oamenii cunosc că, de cele mai multe ori, dacă v-or să reușească în carieră, este necesar să și-o pregătescă din timp. Întrebarea principală, la care a-r trebui să răspundem cu toți este: “Ce doresc eu să fiu și ce trebuie să fac pentru a deveni ceea ce vreau să fiu?”.

Potrivit opiniei **T. Gribincea**, planificarea carierei este parte integrantă a planificării resurselor umane, iar evaluarea performanței este una din condițiile necesare pentru dezvoltarea carierei profesionale. Planificarea resurselor umane are în vedere nu atât previziunea posturilor vacante, cât identificarea potențialului condițiilor și a calificării necesare acestora pentru ocuparea posturilor respective, iar evaluarea performanțelor se realizează nu atât pentru fundamentarea deciziilor privind remunerarea, cât pentru identificarea necesităților de dezvoltare a angajaților. [2]

Direcțiile prioritare ale organizării unui management administrativ funcțional care a-r aduce rezultate eficiente la planificarea și dezvoltarea carierei profesionale a funcționarului public s-au axat în primul plan pe **metoda comparativă**, fiind utilizată la abordarea acestui subiect pentru analiza comparativă, fiind puse punctele forte pe unele doctrine de specialitate care au tratat multilateral problemele aparente în cauză, determinând totodată și soluțiile optime în vederea gestionării și organizării corecte a managementului administrativ, printre care accentuăm unii reprezentanți care s-au identificat cu lucrările sale: **A. Manolescu**, **T. Zorlentean**, **E. Burdus**, **T. Caprarescu**, **I. Stancioiu**, **Gh. Militaru**, **M. Dumitrescu (România)**, **T. Gribincea**, **A. Nastas**, **V. Gureu (Republica Moldova)**.

Datorită **metodei de constatare**, s-a stabilit unele criterii de constatare a factorilor și direcțiilor relevante menite de a asigura corectitudinea planificării și dezvoltării carierei profesionale continue pentru toți funcționarii publici, intenția cărora într-un anumit interval de timp să ajungă la un anumit nivel al carierei sale, obținând totodată și anumite calificative.

Rezultatele investigației. În cele din urmă eventual apare întrebarea: *Cum pot organizațiile să-și ajute membrii, ca aceștia să-și dirijeze carierele astfel încât să contribuie la eficiența organizației?*

În situația în care, programele pentru resurse umane se v-or concentra nemijlocit pe dezvoltarea “capitalului uman” pe termen lung și se v-a anticipa pe viitoarele tranzacții profesionale prin care v-a trece angajatul, eforturile v-or răsplăti osteneala.

Astfel încât, **direcțiile relevante** a-r fi: [5]

- stabilirea legăturii dezvoltării individuale de strategia organizației. De obicei aceasta se echivalează cu anticiparea schimbărilor tehnologice și cultivarea abilităților importante, înainte de a fi nevoie de ele;
- conexiunea acțiunilor vizând dezvoltarea carierei de alte practici din sectorul resurselor umane. Instruirea și selecția, de exemplu, sunt două alte practici ale sectorului resurse umane care a-r trebui conectate;
- implicarea managerilor cu atribuirea unor responsabilități privind acțiunile menite să dezvolte carierele subordonaților săi;
- relevarea vizibilă a acțiunilor întreprinse pentru dezvoltarea carierelor angajaților.

În cele din urmă apar **o serie de factori** care influențează la planificarea, dezvoltarea și alegerea carierei profesionale și anume: [1]

- ✓ auto-identitatea;
- ✓ interesele;
- ✓ personalitatea
- ✓ mediul social.

Auto – identitatea. Cuprinde cariera care reflectă modul în care ne înțelegem pe noi înșine și imaginea noastră despre sine. În special cariera subiectivă, transpunerea subiectivă a propriilor abilități, deprinderi ce are o legătură importantă cu auto-identificarea. Am putea spune că, datorită implicațiilor pe care le are cariera, că la un moment dat, individul se auto-identifică prin cariera sa.

Interesele. Orice comportament este determinat de un interes imediat. Omul nu face nimic de dragul de a face. În spatele acțiunilor noastre se ascunde un anumit interes. Nu contează dacă este nobil sau meschin, oarecum există... Reflectarea asupra propriilor interese este o problemă destul de grea, dar de ea depinde succesul.

Personalitatea. Ansamblul de trăsături constante, temperamentale, aptitudinale și caracteriale, care ne diferențiază și individualizează în raport cu o altă persoană reprezintă personalitatea. Este normal ca ea să influențeze cariera. Personalitatea dă naștere la mai multe tipuri de comportamente:

artistice, realiste, convenționale, etc. în organizații se folosesc, cu succes: profile psihologice, tablouri psiho-comportamentale sau psiho-profesiograme, care într-un fel sau altul pun în relație profesiunea cu personalitatea.

Mediul social. Se i-a în vedere tehnica și tehnologia, educația sau pregătirea, nivelul ocupațional, situația socială și economică a părinților, elemente care pot influența cariera. Alegerea carierei este influențată, de asemenea, de gradul în care, pe lângă valorile, așteptările, năzuințele sau perspectivele noastre, acceptăm sau nu sprijinul prin consiliere. Aceasta cu atât mai mult cu cât, cercetări în domeniul resurselor umane au dovedit că, în general, oamenii sunt pasivi și reacționează fața de mediu, îndeosebi, când apar probleme privind cariera sa.

Din cele afirmate anterior, autorul A. Manolescu, consideră că, *managementul carierei cuprinde integrarea planificării și dezvoltării carierei, iar, într-o accepțiune mai largă, implică multiplele interdependențe funcționale ale planificării carierei individuale, planificării carierei organizaționale și dezvoltării carierei.* [3]

Un element nu mai puțin important în corectitudinea planificării și dezvoltării carierei profesionale ține nemijlocit și de *modelarea unei cariere elastice*, astfel încât oamenii își definesc

adesea carierele în termeni de punct final, ca promovarea într-un post înalt. O înțelegere mai adâncă, subliniază însă numeroase puncte de tranziție dintr-o carieră.

Nu putem uita și de faptul că aspectul modelării este frecvent întrunit în cadrul instituțiilor administrative ale statului, pe măsura în care individul face progrese mai întâi de toate pe arena politică apoi și cea profesională – în final realizând un anumit scop benefic doar pentru el. Aici nu se exclude nici potențialele riscuri ale individului, urmare la faptul că practic conform constatărilor actuale 40% din personalul administrativ din instituțiile statului nu-și realizează pe deplin tendințele și năzuințele sale de a atinge apogeul în cariera sa profesională.

În ultimii ani au crescut dramatic mărimea și frecvența schimbărilor și redirectionărilor la care te poți aștepta chiar și după o carieră îndelungată. Aceste schimbări organizaționale au și anumite oportunități, cum a-r fi șansa re-energizării carierei prin noi interese ocupaționale.

Există strategii de carieră care-i pot ajuta pe oameni să anticipeze problemele, să țină sub control inevitabilele cotituri și răsturnări, menținând cariera pe linia de plutire. Elementele unei asemenea strategii elastice sunt:

- **cunoaște-te pe tine însuși.** *Care este identitatea ocupațională și orientarea în carieră? Care sunt punctele mele tari și cele slabe?* Nu sunt întrebări simple, dar dacă oameni nu înțeleg cum propriul lor barometru le orientează deciziile și preferințele, mai devreme sau mai târziu, v-or pierde controlul asupra evenimentelor din carieră;
- **cunoașteți mediul profesional.** Ocaziile și obstrucțiile din cariere sunt dirijate de forțe cu care se confruntă organizația. Dacă înțelegeți aceste realități, aveți mai multe șanse să pregătiți o strategie eficientă pentru a le înfrunta;
- **mențineți reputația profesională.** Dați-le ocazia celorlalți, în special celor cu putere de decizie, să afle despre realizările dumneavoastră. Trebuie întreținută o rețea socială, care poate fi o sursă importantă de informații și sprijin, ca și o rețea de publicitate pentru realizările dumneavoastră;
- **rămâneți mobil și mereu în evoluție.** Dezvoltați-vă abilitățile foarte căutate în organizație. Menținerea abilităților curente și dezvoltarea unor noi a-r trebui să fie un obiectiv constant;
- **fii atât specialist cât și generalist.** Faceți investiții în dezvoltarea unei competențe solide și bine definite în domeniu, pentru a fi considerat expert. Considerați-vă abilitățile ca acțiuni într-un portofoliu. Suma abilităților, capacităților și cunoștințelor ocupaționale reprezintă un portofoliu de abilități ale carierei;
- **documentează reușitele proprii.** Căutați posturi și proiecte care dau indicatori obiectivi ai competenței dumneavoastră. Capacitatea de a preciza convingător modul în care munca dumneavoastră aduce valoare și satisface beneficiarii din interior și din exterior vă v-a ajuta în negocierile cu șeful actual sau virtual;
- **pregătește întotdeauna un plan de rezervă și fii gata să acționezi.** Planul de rezervă a-r trebui schimbat în raport cu propria evoluție prin dezvoltarea de noi competențe și lărgirea portofoliului de abilități;
- **menține-te în formă fizică și psihică.** Carierele în vremuri agitate sunt stresante și cuprind perioada de venituri reduse. Nivelul de stres trebuie ținut explicit sub control. [4]

După cum observăm din cele enunțate mai sus planificarea carierei profesionale este un proces destul de complex și de lungă durată, astfel autoarea **T. Gribincea** consideră că, *managementul carierei profesionale reprezintă o activitate dificilă, dar extrem de importantă pentru realizarea performanței, fapt pentru care este necesară conceperea unui model față de care angajații să-și poată raporta așteptările și să-și direcționeze eforturile, dacă se dorește ca organizația să poată face față tuturor presiunilor la care este supusă atât din interior, cât și din exteriorul acesteia.*[2]

Concluzii. După cum se constată anterior, bunele practici ce asigură tronsonul planificării și dezvoltării carierei profesionale pentru orice persoană care este plasată în câmpul muncii ca debutant rezidă în careva direcții strategice, care permit din perspectivele viitoare realizarea unui anumit succes

într-o instituție publică sau privată, totodată luând-se în considerare că personalul debutant își v-a alege corect organizația care se bazează pe o anumită strategie în domeniul resurselor sale umane.

Totodată, nu uităm și de faptul că atingerea apogeuului potrivit treptelor profesionale în cariera debutantului ține nemijlocit și de implicarea activă a managerului care ghidează pe toată perioada activității sale rezultatele obținute și calificativele acordate acestui debutant, această conexiune în paralel fiind asigurată și de bunele practici care n-i le oferă mentorii experimentați ce dețin abilități speciale în vederea promovării și dezvoltării carierei profesionale a individului.

În cele din urmă, cunoașterea mediului profesional, menținerea reputației profesionale, mobilitatea, reușitele proprii a debutantului în cariera sa profesională, sunt factori majori în planificarea carierei profesionale. Doar numai în așa condiții și împrejurări ar fi posibilă reușita sau succesul unui funcționar public debutant ca pentru tot parcursul dezvoltării carierei profesionale să obțină maxime rezultate în atingerea obiectivelor sale majore.

Bibliografie:

1. Dumitrescu M. Intr. în management și management general, Ed. Eurounion, Oradea: 1995, p. 58.
2. Gribincea T. Conceptul de management al carierei profesionale în asistența socială, În: Administrația publică nr.4, Chișinău: 2010, p. 138-145.
3. Manolescu A. Managementul resurselor umane, Ed. Economică, București: 2001.
4. Stancioiu I., Militaru Gh. Management – elemente fund., Ed. Teora, București:1998, p. 433.
5. Zorlentean T., Burdu E., Caprarescu T. Managementul organizației, Vol. II, Ed. Holding reporter, București: 1996, p. 327.
6. A. Nastas, V. Gureu. Managementul securității și ordinii pub. Note de curs. Chișinău: 2019, 82 p.
7. A. Nastas, V. Gureu, Controlul - element prioritar al procesului managerial în domeniul securității și ordinii publice. Spațiul european de securitate: provocări, oportunități, perspective de integrare. Articol. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale, Chișinău: 11 octombrie 2019, p. 182-189.

CZU: 631:504.06(478)

SCHIMBĂRI STRUCTURALE ȘI DINAMICA PRODUCȚIEI AGRICOLE ÎN REPUBLICA MOLDOVA - ALINIAREA LA STANDARDELE UE

Boris COREȚCHI,

Dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,

Departamentul Administrarea Afacerilor

E-mail: email:boris.coretchi@usm.md

Tatiana BUJOR,

Dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,

Departamentul Administrarea Afacerilor

E-mail: email:tatiana.bujor@usm.md

Rezumat: *Agricultura reprezintă o piatră de temelie a economiei Republicii Moldova, având un impact semnificativ asupra calității vieții și bunăstării cetățenilor săi. Acest sector nu este doar esențial pentru securitatea alimentară și crearea locurilor de muncă, ci joacă și un rol-cheie în*

balanța import-export a țării. Cu toate acestea, agricultura moldovenească se confruntă cu provocări considerabile, precum necesitatea de adaptare la schimbările climatice, gestionarea sustenabilă a resurselor naturale și creșterea competitivității pe piața globală. Scopul acestei cercetări este de a evalua potențialul de dezvoltare al sectorului agricol din Republica Moldova, concentrându-se în special pe factorii care influențează creșterea și sustenabilitatea acestui domeniu. Studiul analizează diverse aspecte, inclusiv politici, strategii și tehnologii inovatoare, precum și practici de management durabil care răspund provocărilor schimbărilor climatice și altor presiuni externe ce afectează producția agricolă.

Această cercetare este semnificativă, deoarece subliniază rolul vital al agriculturii în menținerea securității alimentare, promovarea stabilității economice și conservarea mediului. Prin încurajarea practicilor responsabile, sectorul agricol al Republicii Moldova poate contribui nu doar la protejarea resurselor naturale, ci și la adaptarea la provocările climatice. O astfel de abordare pune bazele unui viitor sustenabil și prosper pentru agricultura moldovenească, asigurând reziliența acesteia și contribuția continuă la bunăstarea națională și creșterea economică

Cuvinte-cheie: *culturi agricole, comerț agricol, agricultură, producție animală, producție vegetală, ferme, recoltă, resurse naturale*

În contextul eforturilor Republicii Moldova de a diversifica relațiile economice externe, crescând exportul, atrăgând investiții străine, creșterea PIB-ului per capita în mediul rural, protejarea mediului și a protecției sociale, consolidarea încrederii clienților, asigurarea siguranței alimentare și a trasabilității în sectorul agricol ecologic, putem observa că aceste obiective se aliniază cu obiectivele dezvoltării producției agroalimentare ecologice [4]. Cu privire la structura exploatațiilor agricole din Republica Moldova, aceasta se caracterizează prin diversitate și instabilitate în ceea ce privește formarea structurilor de producție care să fie în concordanță cu cerințele pieței și să utilizeze eficient, sustenabil resursele naturale și umane disponibile în mediul rural.

Agricultura din Republica Moldova joacă, într-adevăr, un rol crucial în economie și societate, aducând beneficii importante, cum ar fi asigurarea hranei pentru populație, generarea de locuri de muncă și contribuția la exporturi. Cu toate acestea, această industrie se confruntă cu numeroase provocări, inclusiv schimbările climatice care reprezintă o problemă serioasă pentru agricultură, aducând variații ale temperaturilor și a precipitațiilor, ceea ce poate afecta producția și calitatea culturilor. De aceea, adoptarea tehnologiilor inovatoare și gestionarea responsabilă a resurselor naturale, cum ar fi apa și solul, sunt esențiale pentru a face față acestor schimbări și pentru a menține viabilitatea agriculturii pe termen lung.

Pentru efectuarea acestui studiu și prezentarea rezultatelor, concluziilor relevante s-a utilizat o varietate de materiale și metode, inclusiv date statistice, empirice, metode de analiză și sinteză, metoda comparațiilor etc. Datele statistice provin din surse oficiale, precum Biroul Național de Statistică, oferind o bază solidă pentru evaluarea evoluției producției agricole. Metodele de analiză și sinteză au facilitat identificarea tendințelor și factorilor determinanți în transformările sectorului agricol. Analizele au fost sintetizate prin tabele și grafice pentru a oferi o imagine clară asupra evoluției sectorului agricol. În final, s-au utilizat metode de prognoză pentru a identifica posibile direcții de dezvoltare și pentru a formula concluzii de susținere a sustenabilității sectorului agricol.

Evaluarea performanțelor agriculturii din perspectivă valorică se bazează pe producția agricolă globală, exprimată în prețuri comparabile sau prețuri curente. Aceasta se efectuează din perspectiva valorică și oferă o imagine de ansamblu asupra contribuției sectorului agricol la economie și poate fi utilă pentru luarea deciziilor politice și planificarea strategică a dezvoltării agricole. Este important să se folosească date precise și actualizate pentru a asigura o evaluare corectă a performanțelor agricole. Această metrică reprezintă un indicator esențial în analiza sectorului agricol și este ilustrată în tabelul prezentat mai jos.

Tabelul 1. Aspectele evolutive ale producției globale în toate categoriile de gospodării a Republicii Moldova

Indicatorii	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Producția agricolă globală în prețuri curente, mil. Lei	32637	34637	34597	48434	41025	50201
Inclusiv:						
Producția vegetală globală în prețuri curente, mil. Lei	22883	24670	20344	37898	27734	37651
Producția animalieră globală în prețuri curente, mil. Lei	9190	9248	9212	9683	12467	12550
Serviciile în prețuri curente, mii lei	564	679	537	913	824	1020
Ponderea producției vegetale în producția agricolă globală, %	70,1	71,2	58,8	78,25	67,60	75,00
Ponderea producției animaliere în producția agricolă globală, %	28,2	26,7	26,6	19,99	30,39	25,00
Serviciile în producția agricolă, %	1,7	2	1,6	1,89	2,01	2,03

Sursa: calculele efectuate de autori în baza sursei [5].

Analizând evoluția valorii producției globale în toate categoriile de gospodării a Republicii Moldova, observăm că în perioada 2018-2023, agricultura Republicii Moldova a înregistrat o creștere semnificativă, cu o majorare a producției agricole globale de la 32637 mil. lei la 50.201 mil. lei, adică o creștere de aproximativ 54%. Producția vegetală a contribuit în mod dominant la această creștere, ajungând la 37651 mil. lei în 2023 și reprezentând 75% din totalul producției agricole. Producția animalieră a crescut mai moderat, având o pondere de 25% în 2023, înregistrând cea mai mică pondere de 19,99% în 2021.

Serviciile agricole au înregistrat o creștere importantă, reflectând o diversificare a acestora. Orientarea sectorului agricol către consolidarea producției vegetale a fost evidentă, însă sectorul animalier și serviciile agricole continuă să reprezinte componente esențiale, reflectând o capacitate de adaptare la variațiile economice și climatice.

Un aspect evolutiv al producției agricole din Republica Moldova este redat în figura 1.

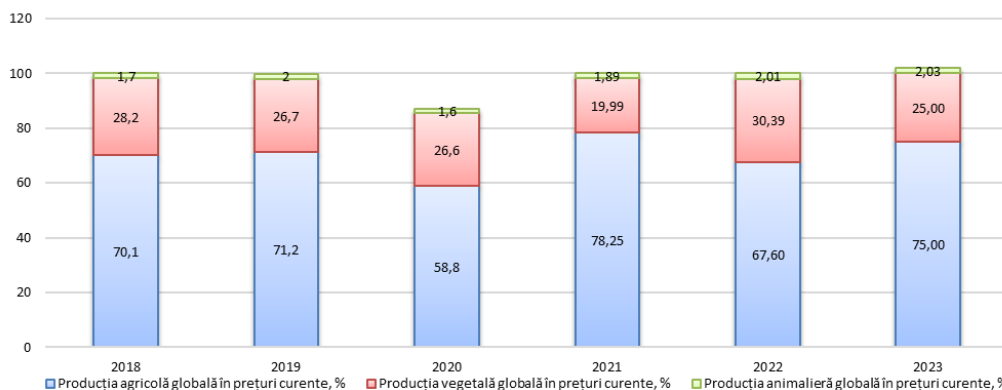

Figura 1. Structura producției agricole din Republica Moldova în perioada 2018-2023

Sursa: elaborată de autori în baza sursei [5].

Analizând perioada 2018-2023, putem menționa că structura producției agricole din Republica Moldova a reflectat o serie de fluctuații marcante, evidențiind adaptabilitatea sectorului agricol la condițiile variabile și tendința de diversificare a activităților agricole.

În primii ani ai intervalului analizat, între 2018 și 2019, ponderea producției vegetale în producția agricolă globală a fost relativ constantă, situându-se în jurul valorii de 70%. În 2020, ponderea producției vegetale a scăzut semnificativ la 58,8%, sugerând o posibilă influență a condițiilor climatice sau a altor factori nefavorabili care au afectat producția vegetală. În 2021,

producția vegetală a înregistrat o revenire semnificativă, ajungând la o pondere maximă de 78,25% din producția agricolă globală. Aceasta reflectă o intensificare a producției vegetale în acel an, posibil datorită condițiilor favorabile sau a unei creșteri a cererii pentru produse vegetale, iar în 2022, ponderea producției vegetale a scăzut din nou, ajungând la 67,60% și în 2023, aceasta a revenit la 75%, confirmând rolul dominant al producției vegetale în structura agriculturii naționale.

Pe de altă parte, producția animalieră a avut o tendință inversă, cu o pondere relativ constantă în primii ani, dar a scăzut la un minim de 19,99% în 2021, un an cu o pondere ridicată a producției vegetale. Ulterior, ponderea producției animaliere a crescut la 30,39% în 2022 și s-a stabilizat la 25% în 2023, sugerând o revenire a acestui sector, probabil în urma măsurilor de susținere guvernamentale și a proiectelor din cadrul UE și/sau a cererii crescute pentru produse animaliere.

Serviciile agricole au avut o pondere minoră în producția agricolă globală pe toată perioada, dar au arătat o creștere ușoară, de la 1,7% în 2018 la 2,03% în 2023. Această evoluție indică o diversificare treptată a sectorului agricol și o integrare mai mare a serviciilor ca activități cu valoare adăugată.

Pentru a preciza structura și prioritățile agriculturii naționale, este esențial să analizăm dinamica suprafețelor înșămânțate pe principalele categorii de culturi. În tabelul ce urmează, este devalizate suprafețele înșămânțate, oferind o perspectivă asupra evoluției culturilor cerealiere, tehnice, legume și plante de nutreț în perioada 2018-2021. Această distribuție reflectă ajustările făcute de gospodăriile agricole pentru a răspunde cerințelor pieței și condițiilor de mediu specifice fiecărui an.

Tabelul 2. Dinamica suprafețelor înșămânțate cu culturi agricole pe categorii de gospodării

Indicatori	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Suprafețe înșămânțate- total, mii ha	1544,3	1519,2	1534,6	1557,5	1580,5	1583,0
Structura, %	100	100	100	100	100,0	100,0
Culturi cerealiere și leguminoase pentru boabe, mii ha	974,1	950,4	957,1	971,1	953,0	953,0
Structura, %	63,1	62,6	62,4	62,3	60,3	60,2
Culturi tehnice, mii ha	462,8	458,3	462,1	474,5	521,4	521,4
Structura, %	30	30,17	30,1	30,5	33,0	32,9
Cartofi, legume și bostănoase, mii ha	53,4	63,4	69,4	67,1	69,0	69,0
Structura, %	3,46	4,17	4,5	4,3	4,4	4,4
Plante de nutreț, mii ha	54	47,1	48,9	44,8	37,1	39,6
Structura, %	3,5	3,1	3,2	2,9	2,3	2,5

Sursa: calculele efectuate de autori în baza sursei [5].

Analizând dinamica suprafețelor înșămânțate cu culturi agricole pe categorii de gospodării în perioada 2018-2023, se constată o creștere a suprafeței totale în 2023 față de 2018 cu 38,7 mii ha, de la 1.544,3 mii ha la 1.583,0 mii ha. Totodată, se observă o scădere în 2019 față de 2018 cu 25,1 mii ha în mărime absolută. Suprafața înșămânțată cu culturi cerealiere și leguminoase pentru boabe a scăzut în 2023 față de 2018 cu 21,1 mii ha, iar ponderea acestora a înregistrat o diminuare de 2,9 puncte procentuale (p.p.), de la 63,1% la 60,2%.

În cazul culturilor tehnice, se observă o creștere a suprafeței înșămânțate în 2023 comparativ cu 2018 cu 58,6 mii ha, iar structura procentuală a acestor culturi a crescut cu 2,9 p.p., de la 30% la 32,9%. Suprafața destinată categoriei „cartofi, legume și bostănoase” a crescut în 2023 față de 2018 cu 15,6 mii ha, iar ponderea acestora în structura totală a rămas relativ stabilă, cu o creștere ușoară de la 3,46% la 4,4%. În schimb, suprafața înșămânțată cu plante de nutreț a scăzut semnificativ, de la 54 mii ha în 2018 la 39,6 mii ha în 2023, înregistrând o reducere de 1,0 p.p. în structură, de la 3,5% la 2,5%.

În concluzie, evoluția suprafețelor înșămânțate indică o reorientare a agriculturii autohtone către culturile tehnice și legumicole, însoțită de o diminuare a suprafețelor alocate plantelor de nutreț și de o ușoară scădere a ponderii cerealelor și leguminoaselor pentru boabe. Aceste schimbări reflectă adaptarea sectorului agricol la cerințele pieței și la optimizarea resurselor, punând accent pe culturi cu valoare economică superioară și pe diversificarea producției agricole.

Analizând perioada 2018-2023, producția principalelor produse vegetale în Republica Moldova a prezentat variații semnificative, cu o creștere remarcabilă în producția de cereale și leguminoase boabe în 2023 față de 2020, de la 1.505,3 mii tone la 3.197,0 mii tone, ceea ce reprezintă o majorare de 1.691,7 mii tone. Această creștere a fost susținută de o dublare a producției de grâu, care a crescut cu 982,3 mii tone, și de o creștere a producției de porumb pentru boabe cu 770,3 mii tone față de 2020. În aceeași perioadă, producția de floarea-soarelui a crescut de la 492,5 mii tone în 2020 la 752,0 mii tone în 2023, iar producția de legume a atins 285,0 mii tone, față de 226,8 mii tone în 2020, indicând o revenire a acestor culturi.

Tabelul 3. Dinamica producției principalelor produse vegetale în gospodăriile agricole de toate categoriile din Republica Moldova, mii tone

Indicatorii	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Cereale și leguminoase boabe-total	3466,7	3549,6	1505,3	4690	1784,4	3197,0
<i>Inclusiv:</i>						
grâu	1162,8	1147,5	569,7	1565,2	855,0	1552,0
porumb pentru boabe	2073,8	1147,5	569,7	2792,7	752,3	1340,0
leguminoase boabe	45,6	50,9	27	38,8	26,3	37,7
Florea soarelui	788,7	811,4	492,5	757,8	627,1	752,0
Soia	57,7	64,2	33,3	50,5	32,4	38,0
Sfeclă de zahăr	707,2	607	423,2	757,8	478,2	406,0
Cartofi	174,8	176,9	171,9	218,3	171,8	172,4
Legume	283,3	307,2	226,8	232	257,0	285,0

Sursa: datele Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova.

Totuși, s-au înregistrat și scăderi la anumite culturi. De exemplu, sfecla de zahăr a scăzut de la 757,8 mii tone în 2021 la 406,0 mii tone în 2023, iar leguminoasele boabe au scăzut față de 2019, menținându-se la un nivel de 37,7 mii tone în 2023. Această analiză subliniază capacitatea sectorului agricol de a se adapta la condițiile variabile, cu o creștere evidentă în producția de grâu și porumb, sugerând o concentrare pe cereale cu cerere ridicată și reziliență climatică. În schimb, reducerea suprafețelor cultivate cu sfeclă de zahăr și alte leguminoase poate reflecta atât adaptarea la cerințele pieței, cât și la factorii climatici nefavorabili.

Pentru a asigura o creștere sustenabilă, sectorul agricol din Republica Moldova ar trebui să continue investițiile în tehnologii moderne și să încurajeze diversificarea culturilor. Colaborarea între fermieri și autorități în vederea implementării unor practici agricole durabile va contribui la stabilitatea producției și la răspunsul eficient la cerințele în continuă schimbare ale pieței.

În baza rezultatelor obținute se calculează sporul mediu absolut al producției leguminoase pentru boabe, în perioada 2016-2023, care constituie (-0,19 mii tone), ceea ce se apreciază negativ, evidențiind o tendință descendentă a acestei producții în Republica Moldova. Aceasta sugerează provocări constante în menținerea nivelului de producție pentru această cultură, posibil din cauza unor factori precum condițiile climatice, fluctuațiile pieței sau scăderea interesului pentru leguminoase în sectorul agricol.

$$\overline{S_a} = \frac{30 + (-23,4) + 5,3 + (-23,9) + 11,8 + (-12,5) + 11,4}{7} = -0,19 \text{ mii tone}$$

În urma cercetărilor efectuate, putem constata că sectorul agricol din Republica Moldova contribuie semnificativ la asigurarea securității alimentare, la generarea de locuri de muncă și la creșterea exporturilor, consolidându-și astfel importanța în economia națională. Creșterea valorii producției agricole în perioada analizată reflectă capacitatea sectorului de a se adapta la cerințele pieței și de a răspunde provocărilor economice și climatice.

Producția vegetală are o pondere dominantă în structura producției agricole, reprezentând circa 75% din total în 2023. Această orientare este motivată de o cerere constantă pentru produse vegetale și de potențialul acestora de a aduce valoare economică superioară, adaptându-se la tendințele pieței și condițiile climatice.

Tabelul 4. Dinamica producției de leguminoase pentru boabe în Republica Moldova

Anii	Producția leguminoase pentru boabe, mii tone	Sporul absolut, mii tone		Ritmul creșterii, %		Ritmul sporului, %		Importanța absolută a 1% al sporului, mii tone
		în bază fixă:	în lanț	în bază fixă:	în lanț	în bază fixă:	în lanț	
2016	39	-	-	100	-	-	-	0,39
2017	69	30	30	176,9	176,9	76,9	76,9	0,69
2018	45,6	6,6	-23,4	116,9	66,1	16,9	-33,9	0,46
2019	50,9	11,9	5,3	130,5	111,6	30,5	11,6	0,51
2020	27	-12	-23,9	69,2	53	-30,8	-47	0,27
2021	38,8	-0,2	11,8	99,4	143,7	-0,5	43,7	0,39
2022	26,3	-12,7	-12,5	67,44	67,78	-32,56	-32,22	0,26
2023	37,7	-1,3	11,4	96,67	143,35	-3,33	43,35	0,38

Sursa: calculele efectuate de autori în baza sursei [5].

Schimbările climatice au un impact semnificativ asupra sectorului agricol, iar ani precum 2020 au reflectat scăderi majore în producția agricolă din cauza condițiilor climatice nefavorabile. Gestionarea resurselor naturale și adaptarea la condițiile climatice sunt esențiale pentru asigurarea stabilității și sustenabilității sectorului agricol pe termen lung.

Creșterea ponderii serviciilor agricole, precum și adaptarea culturilor cultivate (creșterea suprafețelor pentru culturi tehnice și legumicole) reflectă o diversificare treptată a sectorului agricol din Republica Moldova. Această diversificare permite o mai mare reziliență a sectorului agricol, răspunzând cerințelor pieței și optimizând utilizarea resurselor naturale și umane.

Pentru a spori competitivitatea pe piața internațională, sectorul agricol din Republica Moldova ar trebui să investească în tehnologii moderne, precum agricultura de precizie, și să prioritizeze practici durabile. Implementarea acestor tehnologii poate crește eficiența resurselor, spori productivitatea și reduce impactul schimbărilor climatice asupra producției.

Bibliografie:

1. Legea Republicii Moldova privind organizarea și funcționarea piețelor produselor agricole și agroalimentare. Nr. 257-XVI. din 27.07.2006. Publicat: 08.09.2006 în Monitorul Oficial nr. 142-145/700.
2. BOONS, F., et. al. *Sustainable innovation, business models and economic performance: an overview*. Journal of Cleaner Production. Vol. 45, 2013, pp. 1-8. ISBN 978-9051-55-065-8.

3. COREȚCHI B. Estimarea dezvoltării sectorului agroalimentar al Republicii Moldova în preponderența expansiunii sectorului rural. În: *Culegeri de lucrări științifice*. Problemele socioeconomice ale Republicii Moldova: reflecții și sugestii, CEP USM, Chișinău, 2015, p. 97-109, 0,4 c.a. ISBN 978-9975-71-618-5.
4. GRIBINCEA C., GRIBINCEA Al., COREȚCHI B. The influencing factors on volume changes of agriculture production in Moldova. In: *Journal of Academic Research in Economics* Constanta, 2011, nr. 3/November, Vol. III, p. 445-451.
5. Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, https://statistica.gov.md/ro/anuarul-statistic-al-republicii-moldova-editiile-2002-2022-9877_59482.html

CZU: 504.03(4-6EU):061.1EU

LEADERSHIP EUROPEAN PENTRU SUSTENABILITATE GLOBALĂ: OBIECTIVELE AGENDEI 2030 ÎN ACȚIUNE

Igor GOLOVATII,

Magistru în REI,

Membru proiectului JM CoE-USC

E-mail: igorgolovatii82@gmail.com

Rezumat: *Articolul analizează angajamentul Uniunii Europene față de implementarea Agendei 2030 și a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD), evidențiind principalele direcții politice, instituționale și financiare care contribuie la o tranziție verde, digitală și echitabilă. Sunt prezentate măsurile adoptate de Comisie pentru integrarea ODD în Semestrul European, în strategiile de redresare post-pandemie și în cadrul bugetar multianual. De asemenea, este subliniată importanța parteneriatului cu societatea civilă, sectorul privat și organizațiile internaționale, precum și provocările generate de criza COVID-19 asupra realizării ODD. Studiul relevă rolul Uniunii Europene ca actor global în promovarea unei dezvoltări sustenabile, incluzive și reziliente.*

Cuvinte-cheie: *Uniunea Europeană, dezvoltare durabilă, Obiective de Dezvoltare Durabilă, Agenda 2030, guvernare, tranziție verde, coerența politicilor, Semestrul European, parteneriate globale, redresare post-pandemie.*

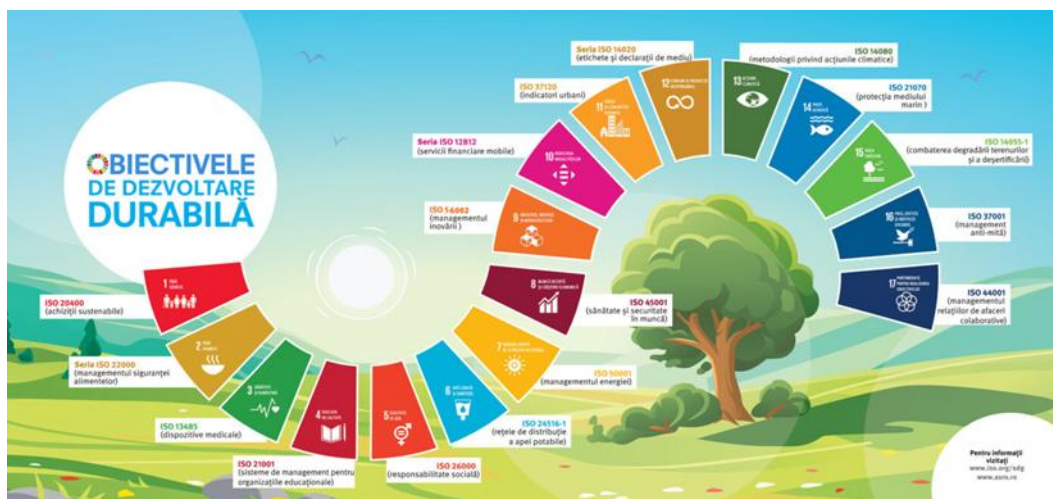
Introducere. În contextul multiplelor provocări globale – de la schimbările climatice și pierderea biodiversității, la inegalitățile sociale accentuate și crizele sanitare – dezvoltarea durabilă devine o prioritate incontestabilă a politicilor internaționale. Uniunea Europeană (UE), în calitate de actor global angajat în promovarea unei ordini internaționale echitabile și sustenabile, și-a asumat un rol central în implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) prevăzute de Agenda 2030 a Organizației Națiunilor Unite. Printr-o serie de strategii politice, inițiative legislative și instrumente financiare inovatoare, UE urmărește nu doar integrarea ODD în toate dimensiunile sale de guvernare, ci și consolidarea unei tranziții verzi, digitale și juste. Prezentul articol analizează direcțiile esențiale ale angajamentului Uniunii Europene față de Agenda 2030, cu accent pe coerența politicilor publice, implicarea actorilor societății civile și impactul crizei provocate de pandemia COVID-19 asupra traiectoriei dezvoltării durabile.

Dezvoltarea durabilă reprezintă un obiectiv fundamental și cuprinzător al Uniunii Europene, orientat spre îmbunătățirea continuă a calității vieții și a bunăstării generațiilor prezente și viitoare, prin corelarea dintre dezvoltarea economică, protecția mediului și justiția socială. Agenda ONU pentru dezvoltare durabilă până în 2030 rămâne un reper esențial în acest sens.

Comisia Europeană își menține angajamentul față de Agenda 2030 pentru dezvoltare durabilă. Sub conducerea președintei Ursula von der Leyen, Comisia a prezentat un program politic ambițios, care urmărește realizarea obiectivelor dezvoltării durabile atât în interiorul Uniunii, cât și în afara acesteia. Obiectivele de dezvoltare durabilă (ODD) constituie o parte integrantă a orientărilor politice ale președintei și stau la baza elaborării politicilor interne și externe în toate domeniile de acțiune.

Implementarea integrală a Agendei ONU 2030 este esențială pentru consolidarea rezilienței și pregătirea lumii pentru viitoare șocuri, în contextul dublei tranziții – verde și digitală.

Abordarea globală a Comisiei privind dezvoltarea durabilă

Comisia s-a concentrat pe implementarea unor acțiuni concrete, menite să conducă la progrese reale în domeniile vizate de Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). Orientările politice ale președintei și programele anuale de lucru ale Comisiei constituie strategia generală a acesteia pentru punerea în aplicare a ODD-urilor. Programul politic al președintei integrează ODD-urile în toate propunerile, politicile și strategiile Comisiei. Toate cele 17 Obiective de Dezvoltare Durabilă sunt reflectate într-una sau mai multe dintre cele șase inițiative emblematice enunțate în orientările politice ale președintei Ursula von der Leyen, după cum este descris mai jos [1][2].

Soluții comune pentru atingerea dezvoltării durabile în Europa. Politicile care influențează toate sectoarele economiei trebuie regândite fundamental pentru a reflecta importanța protejării și restaurării ecosistemelor naturale, a gestionării durabile a resurselor și a îmbunătățirii sănătății umane. Tocmai în aceste domenii sunt necesare schimbări transformatoare, cu potențialul de a aduce cele mai mari beneficii pentru economia, societatea și mediul înconjurător al Uniunii Europene [3].

În același timp, este esențială menținerea unor piețe deschise și competitive, deoarece acestea garantează că obiectivele Pactului verde european și ale Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) vor fi atinse într-un mod cât mai eficient din punct de vedere economic și al utilizării resurselor [3][6]. UE trebuie, de asemenea, să sprijine și să investească în transformările și instrumentele digitale necesare, acestea fiind factori esențiali pentru realizarea multor dintre schimbările structurale fundamentale [2].

Această politică de transformare acoperă mai multe ambiții-cheie ale Comisiei Europene și este deosebit de relevantă pentru Pactul verde european. Pactul verde este o inițiativă emblematică majoră și reprezintă o nouă strategie de creștere a Uniunii Europene, a cărei punere în aplicare va contribui în mod direct la realizarea a cel puțin 12 dintre cele 17 ODD [3][7]. Documentul stabilește angajamentele Comisiei de a construi o economie modernă, eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor, curată, circulară și competitivă, capabilă să răspundă provocărilor climatice și de mediu,

asigurând totodată o tranziție echitabilă și incluzivă pentru toți. Astfel, se oferă soluții la numeroase provocări abordate de Agenda 2030 [5]. Pactul verde a fost elaborat și prezentat special ca parte integrantă a strategiei Comisiei pentru implementarea ODD [3]. În plus, Pilonul european al drepturilor sociale reprezintă strategia socială a Uniunii Europene, concepută pentru a asigura echitatea și justiția socială în procesul de tranziție către neutralitatea climatică, digitalizare și schimbări demografice. Adoptat de toate instituțiile UE în 2017, Pilonul include 20 de principii menite să îmbunătățească egalitatea de șanse, accesul la locuri de muncă de calitate și incluzive, educația pentru toți, condițiile de muncă echitabile, protecția socială și incluziunea [2].

Aspecte instituționale ale dezvoltării durabile. Având în vedere multitudinea de factori care trebuie luați în considerare în procesul de elaborare a strategiilor naționale pentru dezvoltare durabilă, coordonarea dimensiunilor politice și instituționale reprezintă una dintre cele mai importante provocări [1]. Pentru a soluționa problemele de coordonare și a asigura încrederea în angajamentele asumate, statele membre au înființat noi instituții dedicate coordonării procesului de elaborare a strategiilor naționale de dezvoltare durabilă [4].

De regulă, instituția responsabilă pentru elaborarea strategiilor naționale este formată din reprezentanți de rang înalt ai tuturor ministerelor relevante. Există, totuși, unele excepții, precum Italia, Slovenia, Irlanda și Luxemburg, unde ministerele sau agențiile guvernamentale individuale sunt responsabile pentru redactarea proiectelor de strategie, iar consultarea cu alte ministere are loc într-o etapă ulterioară [6].

Structura acestor mecanisme de coordonare diferă în funcție de componență și conducere. Pot fi identificate două tipuri principale de structuri:

- structuri de coordonare formate exclusiv din reprezentanți guvernamentali;
- structuri de coordonare care includ atât reprezentanți ai guvernului, cât și ai altor instituții

[7].

Mecanismele utilizate pentru elaborarea strategiilor naționale de dezvoltare durabilă variază semnificativ de la o țară la alta. Această diversitate se reflectă și în conținutul strategiilor. Majoritatea statelor au depus eforturi considerabile pentru a garanta participarea grupurilor de interese și a organiza consultări publice, în scopul de a răspunde așteptărilor societății și de a asigura acceptarea, susținerea și implicarea acestora în procesele de transformare structurală specifice dezvoltării durabile [5]. Întâlnirile publice și consultările contribuie la mobilizarea tuturor părților interesate, fiind esențiale pentru implementarea cu succes a strategiilor. Grupurile de interese pot fi organizate în consilii naționale pentru dezvoltare durabilă, care fie funcționează independent de agențiile interministeriale, fie sunt parte integrantă a acestora [6]. Aproape toate statele au adoptat proceduri oficiale pentru implicarea organizațiilor reprezentative ale societății civile în procesul de consultare publică. Această formă de consultare urmărește informarea cetățenilor cu privire la intențiile guvernului și stimularea participării acestora la definirea priorităților politice [5][7].

În cadrul mandatului său de coordonare a politicilor economice, sociale și în domeniul ocupării forței de muncă, Semestrul european oferă o bază solidă, deja consacrată, pentru coordonarea politicilor economice și de ocupare, menită să ghideze Uniunea și statele membre în fața provocărilor legate de redresare și de dubla tranziție. Subliniind importanța pe care Comisia o acordă Agendei 2030, aceasta a anunțat reorientarea și integrarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) în cadrul Semestrului european [2].

Această reorientare va contribui în mod decisiv la implementarea globală a ODD și va sprijini statele membre în îndeplinirea angajamentelor lor individuale, inclusiv la nivelurile de guvernare locală și regională [1][6]. Prima Strategie Anuală de Creștere Durabilă (SACD), publicată în decembrie 2019, a subliniat necesitatea de a reorienta Semestrul european către actualizarea ODD și promovarea competitivității [2].

Sustenabilitatea ecologică, creșterea productivității, echitatea și stabilitatea macroeconomică au fost identificate ca fiind cele patru direcții principale ale politicii economice a Comisiei pentru următorii ani.

Acest angajament a fost reafirmat în actuala Strategie Anuală de Creștere Durabilă, care detaliază legătura fundamentală dintre Semestrul european și noul Mecanism de redresare și reziliență [2]. Elaborarea SACD 2021 a avut drept obiectiv orientarea eforturilor naționale către obținerea unei creșteri durabile pe termen lung, în toate dimensiunile sale.

„Nu trebuie să uităm niciodată că reziliența competitivă a fost întotdeauna în centrul economiei noastre sociale de piață. (...) Ceea ce facem astăzi, poate s-a schimbat. Dar trebuie să redescoperim reziliența noastră competitivă. (...) În acest spirit, fiecare stat membru s-a angajat să respecte Obiectivele de Dezvoltare Durabilă ale Organizației Națiunilor Unite.” (*Discursul președintei von der Leyen în Parlamentul European, 27 noiembrie 2019*) [1]. În cadrul Semestrului european 2020, pentru prima dată, în rapoartele de țară a fost inclus un capitol dedicat sustenabilității ecologice; ODD au fost integrate în diverse alte secțiuni, iar într-un appendice special s-a raportat performanța generală a statelor membre în ceea ce privește îndeplinirea acestor obiective [7]. Rolul Semestrului european va deveni și mai important în contextul implementării Mecanismului de redresare și reziliență, așa cum este subliniat în SACD pentru 2021 [2]. În conformitate cu obiectivele mecanismului, planurile naționale de redresare și reziliență ale statelor membre trebuie să vizeze dubla tranziție – verde și digitală – și să contribuie la atingerea ODD printr-un proces continuu de monitorizare [2].

Pentru statele membre care și-au prezentat planurile în 2021, Comisia a elaborat documente analitice de referință în vederea evaluării acestor planuri, în cadrul procesului necesar aprobării oficiale de către Consiliu. Aceste evaluări au înlocuit rapoartele de țară în anul 2021. În acest context, monitorizarea implementării ODD va continua [6]. De asemenea, având în vedere caracterul cuprinzător și orientat spre viitor al planurilor de politici, Comisia nu va avea nevoie să emită recomandări specifice pe țări în anul 2021. În acest context, monitorizarea implementării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) va continua. Supravegherea aplicării reformelor, inclusiv în ceea ce privește ODD, va fi în continuare realizată pe baza recomandărilor specifice pe țări din anii anteriori [2].

Semestrul european include deja Pilonul european al drepturilor sociale, cu cele 20 de principii ale sale și indicatorii asociați din Social Scoreboard, care reflectă ambițiile ridicate ale UE în materie de performanță socială [2][3]. Obiectivele ODD privind ocuparea forței de muncă, educația și competențele, condițiile de muncă, combaterea sărăciei și inegalităților, precum și promovarea egalității de șanse și a incluziunii sociale sunt abordate prin punerea în aplicare a acestui pilon [1][2].

Progresul în aceste domenii va continua odată cu adoptarea unor noi politici și inițiative, precum:

- Salariul minim la nivel european,
- Garanția pentru tineret,
- Pactul pentru competențe,
- Garanția pentru copii,
- Coaliția pentru educația în domeniul climei,
- Cadrul european pentru competențe privind schimbările climatice și dezvoltarea durabilă, precum și prin adoptarea Planului de acțiune pentru implementarea completă a Pilonului european al drepturilor sociale, în anul 2021 [1][2].

Strategia anuală pentru creștere durabilă subliniază, de asemenea, importanța unor elemente esențiale pentru dezvoltarea și aplicarea unei politici sustenabile, precum:

- instituții eficiente,
- sisteme judiciare independente și performante,
- administrații publice de calitate,

- mecanisme solide de combatere a corupției,
- proceduri eficiente de achiziții publice,
- mecanisme eficiente de soluționare a insolvenței,
- sisteme fiscale echitabile și eficiente [6].

Comisia a confirmat evaluarea privind slăbiciunile administrațiilor publice în cadrul Semestrului european [2].

Tranziția către o transformare verde și digitală, accelerată de pandemia de COVID-19, schimbă modul în care muncim, învățăm și trăim zi de zi. Se estimează că trecerea UE la o economie eficientă din punct de vedere al resurselor, circulară, digitalizată, incluzivă și neutră din punct de vedere climatic, precum și adoptarea pe scară largă a inteligenței artificiale și a roboticii vor duce la apariția unor noi locuri de muncă, în timp ce altele se vor transforma sau vor dispărea [2][6].

Aceste transformări profunde vor crea oportunități importante, însă Europa va putea beneficia de ele doar dacă cetățenii săi vor dobândi competențele și aptitudinile necesare. Agenda europeană revizuită pentru competențe, din iulie 2020, și Spațiul european al educației, lansat în septembrie 2020, sprijină o educație și formare profesională sustenabile, incluzive și de calitate [2].

În aceste documente sunt definite acțiunile și obiectivele ce trebuie atinse până în anul 2025, în vederea eliminării decalajului de competențe și a sprijinirii tranziției duble – verde și digitală – precum și a procesului de redresare a Uniunii după pandemia de COVID-19 [2].

Redresare și reziliență: „Next Generation EU”. Criza provocată de COVID-19 reprezintă o provocare fără precedent pentru Europa și întreaga lume. Dincolo de dimensiunea umană și de consecințele sociale semnificative, pandemia constituie un șoc economic major pentru economia Uniunii Europene. Aceasta amenință să submineze progresele realizate în ultimele decenii în domeniul dezvoltării durabile, precum și în combaterea sărăciei și a inegalităților [5][6]. La 27 mai 2020, Comisia Europeană a prezentat Planul european de redresare, format dintr-un cadru financiar multianual revizuit pentru perioada 2021–2027 și din Instrumentul de redresare Next Generation EU, care vizează repararea daunelor cauzate de pandemie prin investiții într-o Europă mai ecologică, digitală, socială și rezilientă [2][6]. Redresarea economică nu înseamnă o revenire la situația de dinainte de criză, ci un progres real în direcția sustenabilității și a rezilienței. Este necesar să corectăm daunele pe termen scurt provocate de criză într-un mod care să întărească și să accelereze atingerea obiectivelor noastre pe termen lung [2][6]. Parlamentul European și Consiliul au ajuns la un acord asupra Planului de redresare la 10 noiembrie 2020. După adoptarea acestuia, pachetul de măsuri în valoare totală de 1,8 trilioane euro a devenit cel mai amplu pachet de sprijin finanțat vreodată din bugetul UE [6][7]. Acesta va contribui la reconstrucția unei Europe post-criză care să fie mai verde, mai digitalizată, mai rezilientă și mai bine pregătită pentru provocările actuale și viitoare [2].

Mecanismul de redresare și reziliență reprezintă componenta centrală a pachetului Next Generation EU. Pentru a atinge obiectivul de 30% privind includerea factorilor climatici în cheltuielile bugetare, atât în cadrul financiar multianual (CFM), cât și în cadrul Next Generation EU, fiecare plan național de redresare și reziliență trebuie să includă cel puțin 37% din cheltuieli legate de climă și minimum 20% din cheltuieli destinate digitalizării [2][6]. În conformitate cu abordarea sistemică a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD), toate investițiile trebuie să respecte principiul „a nu produce daune semnificative” pentru obiectivele climatice și de mediu ale Uniunii Europene [3][6].

Monitorizarea contribuției finanțării UE la atingerea ODD. Bugetul Uniunii reprezintă, de asemenea, un instrument eficient pentru promovarea progresului în direcția atingerii Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă. Activitatea Comisiei a vizat îmbunătățirea calității și transparenței raportării, concentrându-se pe demonstrarea coerenței politicii bugetare a UE cu Cadrul Financiar Multianual și cu ODD [1][2].

În acest context, *Raportul anual privind gestiunea și execuția bugetului Uniunii pentru exercițiul financiar 2019* conține exemple concrete care arată cum 45 din cele 60 de programe de finanțare ale UE legate de ODD contribuie la realizarea diferitelor obiective ale Agendei 2030 [1][6].

Comisia lucrează, de asemenea, la îmbunătățirea reprezentării ODD în declarațiile programatice. În special, secțiunea orizontală oferă o imagine de ansamblu asupra coerenței politicilor bugetare ale UE cu obiectivele de dezvoltare durabilă [2][6].

De asemenea, secțiunea dedicată Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) din declarațiile programatice aferente programelor individuale, anexate proiectului anual de buget, conține exemple concrete și ilustrative despre modul în care fiecare program contribuie la realizarea obiectivelor relevante [6]. În plus, Comisia a organizat un proces de revizuire internă pentru a verifica contribuția fiecărui program la atingerea ODD-urilor menționate. Acesta este un proces continuu, pus în aplicare pentru prima dată în anul 2020, pe care Comisia intenționează să îl consolideze în timp [6].

În conformitate cu angajamentul său de a îmbunătăți constant calitatea raportărilor sale, Comisia analizează posibilitatea de a elabora o metodologie pentru urmărirea cheltuielilor legate de ODD în bugetul UE. Această metodologie ar trebui să reflecte caracterul transversal al ODD-urilor și contribuția simultană a programelor la mai multe obiective, ținând cont de interdependențe și beneficii comune [6][2]. Caracterul transversal al ODD este evidențiat de faptul că 87% dintre programele de cheltuieli care contribuie la realizarea ODD-urilor vizează mai mult de un obiectiv prin acțiunile lor politice. Aceasta asigură o abordare integrată a problemelor dezvoltării durabile [6].

Un exemplu elocvent este Inițiativa de finanțare a electrificării (ElectriFI), parte a Instrumentului de cooperare pentru dezvoltare, care reprezintă o inițiativă emblematică a UE pentru extinderea accesului la energie curată în țările în curs de dezvoltare – contribuind astfel la realizarea ODD 7 (Energie curată și accesibilă). Prin extinderea accesului la surse de energie regenerabilă, ElectriFI stimulează, de asemenea, crearea de locuri de muncă și creșterea economică și contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră, sprijinind astfel și ODD 8 (Muncă decentă și creștere economică) și ODD 13 (Acțiune pentru climă) [1][6].

Finanțare durabilă. Politica Comisiei în domeniul finanțării durabile promovează integrarea considerațiilor de mediu, sociale și de guvernanta în deciziile de investiții ale sectorului financiar, pentru a stimula creșterea investițiilor pe termen lung în activități economice și proiecte durabile și a contribui astfel la realizarea ODD-urilor [2][3]. Mai concret, finanțarea durabilă la nivelul UE – inclusiv viitorul standard european al obligațiunilor verzi – vizează sprijinirea obiectivelor Pactului Verde European prin direcționarea investițiilor private către tranziția către o economie neutră din punct de vedere climatic, rezilientă, curată, circulară, incluzivă și eficientă din punct de vedere al utilizării resurselor [3].

Comisia a anunțat că va emite obligațiuni sociale în valoare de până la 100 miliarde de euro în cadrul programului EU SURE și a aprobat un cadru pentru obligațiuni sociale, evaluat în mod independent [2]. În plus, Comisia s-a angajat să emită 30% dintre obligațiunile din cadrul inițiativei Next Generation EU sub formă de obligațiuni verzi [2][3][6]. Acestea sunt instrumente politice importante, care vor contribui la integrarea piețelor de capital europene, vor stimula dezvoltarea obligațiunilor verzi și sociale, vor face din UE un spațiu mai atractiv pentru investiții și vor consolida rolul internațional al monedei euro [3].

Agenda politică a Comisiei în domeniul finanțării durabile este stabilită și ghidată de *Planul de acțiune pentru finanțarea creșterii durabile* din 2018, care a condus la elaborarea și aplicarea unor inițiative politice importante, inclusiv Regulamentul privind taxonomia și Standardul UE pentru obligațiuni verzi [3][6].

Pe baza acestora și în cadrul Pactului Verde European, Comisia a anunțat revizuirea Strategiei privind finanțarea durabilă, care vizează actualizarea strategiei existente și creșterea nivelului de ambiție pentru a corespunde obiectivelor Pactului Verde, în contextul programului de redresare post-COVID-19 al Uniunii Europene [3].

Noua strategie de finanțare contribuie, de asemenea, la realizarea obiectivelor *Planului de investiții al Pactului Verde European*, lansat la 14 ianuarie 2020, care urmărește să stimuleze investițiile private durabile în următorul deceniu [3][6]. Comisia coordonează, de asemenea, eforturile internaționale prin intermediul Platformei internaționale pentru finanțare durabilă. În vederea schimbului de bune practici și al alinierii inițiativelor politice la nivel național și regional, această platformă reprezintă un forum multilateral de dialog între factorii de decizie implicați în elaborarea politicilor și reglementărilor privind finanțarea durabilă. De la lansarea platformei în octombrie 2019, numărul membrilor acesteia a crescut constant și include în prezent UE și alte 13 țări, care împreună reprezintă 50% din emisiile globale de gaze cu efect de seră, 50% din populația lumii și 45% din PIB-ul mondial [2][3]. Asigurarea coerenței politicilor pentru dezvoltare durabilă (PCDD) reprezintă un angajament esențial al Agendei 2030 și o parte centrală a abordării Comisiei Europene în gestionarea procesului de implementare a Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) [1][5]. Aceasta înseamnă că impactul tuturor măsurilor politice asupra dezvoltării durabile trebuie luat în considerare la toate nivelurile – național, european, internațional și global.

Dezvoltarea durabilă necesită o abordare politică integrată și intersectorială și, în cele din urmă, este o chestiune de guvernare, care trebuie abordată prin parteneriate cu toate părțile interesate și la toate nivelurile. Coerența politicilor pentru dezvoltare durabilă presupune promovarea unei abordări „la nivelul întregului guvern” și asigurarea supravegherii politice și a coordonării eforturilor tuturor guvernelor, de la nivel global până la nivel local, pentru implementarea ODD, ținând cont de interconexiunile dintre obiective [5][6].

Pentru a garanta această coerență, este necesară integrarea aspectelor economice, sociale, de mediu și de guvernare ale dezvoltării durabile în toate etapele procesului de elaborare a politicilor interne și externe [2]. În acest sens, calitatea guvernării publice este de o importanță majoră. O abordare coordonată la nivel guvernamental poate contribui la soluționarea problemelor sistemice care depășesc granițele fiecărui ODD în parte [6].

Sistemul Comisiei Europene de mai bună reglementare contribuie în mod eficient la garantarea coerenței politicilor în domeniul dezvoltării durabile. Identificarea interdependențelor, sinergiilor și compromisurilor dintre cele trei dimensiuni ale dezvoltării durabile este inclusă în Ghidul privind implementarea „Better Regulation” și este reflectată pe deplin în cadrul instrumentelor aferente CFM (Cadrul Financiar Multianual) [6]. Deși istoric, sistemul de evaluare a impactului al Comisiei analiza durabilitatea dintr-o perspectivă prospectivă, în ultimii cinci ani s-a accentuat și rolul evaluărilor ex-post. Acestea permit verificarea eficienței politicilor comparativ cu așteptările inițiale și oferă posibilitatea adoptării de măsuri corective. Astfel, evaluările reprezintă un alt instrument esențial pentru consolidarea coerenței politicilor în domeniul dezvoltării durabile [6].

Printre alte aspecte, coerența politicilor include și asigurarea faptului că toate politicile UE contribuie la realizarea ODD în țările partenere [1]. Activitatea Comisiei în acest domeniu se bazează pe experiența sa îndelungată în promovarea alinierii dintre politicile interne și acțiunile externe, pentru a garanta că obiectivele de dezvoltare sunt integrate în elaborarea noilor strategii [1][7].

Integrarea anticipării strategice în procesul de elaborare a politicilor UE va permite valorificarea inteligenței colective pentru a prevedea evoluțiile și a pregăti mai devreme și mai eficient răspunsuri la noi oportunități și provocări. Redresarea post-COVID-19 reprezintă, în mod particular, o oportunitate de a avansa către soluții câștigătoare aflate la intersecția dintre reziliență și transformare durabilă, contribuind totodată la autonomia strategică și suveranitatea tehnologică a UE [2][6].

Participarea UE la nivel global. În cadrul acțiunilor sale externe, Comisia urmărește să contribuie la realizarea ODD-urilor la scară globală. Ea își transpune prioritățile externe – cum ar fi Pactul Verde European – în acțiuni concrete menite să sprijine obiectivele ODD, promovând drepturile omului, egalitatea de gen, pacea și securitatea, democrația și statul de drept [3].

UE promovează aceste ambiții globale prin diplomație, cooperare multilaterală, cooperare pentru dezvoltare, ajutor umanitar și alte politici, precum cele comerciale sau educaționale. Implementarea acestor priorități este esențială pentru cooperarea cu partenerii în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă [7].

Criza provocată de COVID-19 a plasat țările partenere într-o situație dificilă, cu repercusiuni asupra întregului sistem al ODD-urilor. Deși este încă prea devreme pentru a evalua pe deplin consecințele, se estimează că până în 2030 încă 150 de milioane de persoane ar putea trăi în sărăcie extremă [5]. În cele din urmă, pandemia va continua să adâncească inegalitățile, care reprezintă principalul obstacol în calea realizării ODD-urilor, având în vedere dimensiunile sale sociale, economice și de mediu interconectate. Aceste inegalități pun în pericol angajamentul fundamental de a nu lăsa pe nimeni în urmă [5][7].

Agenda 2030 și ODD-urile ne oferă oportunitatea de a reconstrui mai bine, împreună, și de a orienta lumea pe calea dezvoltării durabile. Pandemia de COVID-19 a anulat o parte importantă a progreselor globale înregistrate în atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă [5][7].

Este necesar un plan global de redresare pentru a atenua și inversa această tendință, corelând investițiile și reducerea datoriei cu Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD). Scopul este de a asigura o redresare ecologică, digitală, echitabilă și durabilă, care să aducă țările mai aproape de atingerea ODD și de îndeplinirea Acordului de la Paris [5].

Uniunea Europeană are oportunitatea de a sprijini partenerii săi pentru a „reconstrui mai bine”, în conformitate cu prioritățile comune ale Comisiei. Implementarea acestor priorități comune este esențială pentru a ajuta țările partenere în realizarea Agendei 2030 [1][7].

În acest sens, acțiunile externe ale UE și ale statelor sale membre sunt clar orientate către realizarea Agendei 2030, urmând *Consensul European privind Dezvoltarea* din 2017 [1]. UE a înregistrat progrese în sprijinirea țărilor în curs de dezvoltare în implementarea ODD prin programele sale de cooperare, fluxurile financiare și comerțul. Totuși, vor fi necesare eforturi suplimentare pentru a acoperi lacunele apărute din cauza pandemiei. Este important ca progresele realizate până acum în atingerea ODD să nu fie compromise, ci să fie păstrate și consolidate [5][7].

În acest context, UE și statele sale membre au mobilizat deja 36 de miliarde de euro pentru un răspuns global la criza provocată de COVID-19 [7]. UE va continua să colaboreze activ cu țările partenere prin dialog politic, urmărind alinierea priorităților Uniunii și ale partenerilor cu ODD, ca punct de referință esențial [7].

Sistemul de monitorizare, raportare și evaluare al Comisiei este îmbunătățit în mod constant pentru a demonstra mai clar modul în care acțiunile și răspunsurile sale – inclusiv inițiativele „Echipei Europa” – contribuie atât la prioritățile Comisiei, cât și la implementarea ODD în țările partenere [6].

Integrarea perspectivelor ODD în fazele pregătitoare ale elaborării politicilor externe va facilita raportarea ulterioară [6]. *Instrumentul de vecinătate, dezvoltare și cooperare internațională* (NDICI) propus, precum și *Instrumentul de asistență pentru preaderare* (IPA III), integrează în totalitate obiectivul de sprijinire a punerii în aplicare a ODD prin acțiunile externe ale UE [1][6]. În cadrul NDICI pentru perioada de programare următoare, programele indicativ multianuale geografice și tematice trebuie să includă, printre altele, contextul și justificarea domeniilor prioritare în raport cu ODD, alături de obiectivele politice și interesele comune ale UE [6].

Comerț deschis și bazat pe reguli. Un comerț deschis, echitabil și guvernat de reguli este unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru creșterea bunăstării, îmbunătățirea nivelului de trai și promovarea dezvoltării durabile. Comisia sprijină utilizarea instituțiilor multilaterale, precum și a acordurilor comerciale bilaterale și multilaterale pentru stabilirea unor standarde globale [3][7].

Comisia continuă să dezvolte o agendă comercială puternică, deschisă și echitabilă. Fiecare nou acord comercial cuprinzător include un capitol dedicat dezvoltării durabile, care promovează aplicarea celor mai înalte standarde privind protecția climei, a mediului și a muncii. De asemenea,

Comisia s-a angajat să includă în viitoarele acorduri comerciale dispoziții stricte privind egalitatea de gen [3].

Angajamentele privind respectarea convențiilor internaționale privind drepturile omului, standardele muncii, protecția mediului și buna guvernare stau la baza Sistemului Generalizat de Preferințe (SGP) al UE, în special în cadrul mecanismului special de stimulare a dezvoltării durabile și a bunei guvernări (SGP+) [7]. Europa adoptă, de asemenea, o poziție fermă privind aplicarea și respectarea acordurilor comerciale existente, pentru a sprijini dezvoltarea durabilă [7].

Comisia continuă să colaboreze cu partenerii săi comerciali pentru a asigura implementarea eficientă a acordurilor. În plus, Comisia a numit recent un responsabil principal pentru aplicarea normelor comerciale, care va superviza respectarea acestora și va crește eficiența acestora. Comisia continuă, de asemenea, să își consolideze instrumentele de apărare comercială [7].

La nivel multilateral, Comisia rămâne ferm angajată în sprijinirea unui sistem comercial global bazat pe reguli. UE se află în avangarda eforturilor de reformare a Organizației Mondiale a Comerțului (OMC), pentru a-i confirma relevanța și eficacitatea în asigurarea unui comerț deschis și echitabil [7]. OMC trebuie, de asemenea, să contribuie la asigurarea unei redresări globale durabile și ecologice după pandemie [7].

Durabilitatea și contribuția OMC la promovarea ODD sunt, de asemenea, în centrul strategiei de reformă a UE privind OMC, incluzând finalizarea negocierilor privind subvențiile pentru pescuit, lansarea unei inițiative privind comerțul și sănătatea, precum și inițierea unei analize privind legătura dintre comerț și climă [7].

Angajamentul față de ODD la nivel multilateral. Uniunea Europeană și Organizația Națiunilor Unite sunt parteneri firești în eforturile de a crea o lume mai sigură și mai bună pentru toți. În acest scop, UE susține multilateralismul eficient și o ordine internațională bazată pe reguli, cu ONU în centrul acestora [5].

Pandemia de COVID-19 testează capacitatea noastră de acțiune colectivă – un lucru mai necesar ca niciodată. Este o oportunitate de a consolida abordarea multilaterală, pentru a asigura o ONU puternică și eficientă, capabilă să răspundă provocărilor globale actuale, în special realizării Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) [5]. ODD, un succes major de negociere al UE la nivel global, reprezintă un instrument util pentru proiectarea valorilor și obiectivelor UE la scară mondială și pentru asigurarea unui cadru comun de referință valoros în parteneriatele internaționale [5]. Din acest motiv, este în interesul UE să joace un rol de lider în accelerarea implementării Agendei 2030, inclusiv prin acțiunile sale externe și în coordonare cu măsurile de sprijin pentru Acordul de la Paris [5]. Progresul consecvent în atingerea ODD, implicarea cu țările partenere și societatea civilă, precum și reprezentarea Uniunii în forumurile internaționale de nivel înalt – inclusiv Forumul Politic la Nivel Înalt al ONU privind Dezvoltarea Durabilă (HLPF) – sunt esențiale pentru promovarea angajamentului și leadershipului UE în materie de dezvoltare durabilă, precum și pentru a aborda impactul COVID-19 la nivel global [5]. La nivel internațional, examinările naționale voluntare (VNR) – rapoarte pe care țările le prezintă în cadrul HLPF despre implementarea ODD pentru a fi discutate cu membrii ONU și alte părți interesate – devin un instrument tot mai puternic pentru monitorizarea și responsabilizarea reciprocă [5]. Cu alte cuvinte, VNR-urile sunt piatra de temelie a procesului de revizuire. Până în 2020, toate statele membre ale UE au prezentat cel puțin o astfel de revizuire națională voluntară [5].

În plus, un număr tot mai mare de autorități locale din întreaga lume coordonează progresele în atingerea ODD prin revizuirile locale voluntare (VLR). Un alt element esențial al HLPF îl constituie revizuirile tematice anuale, în cadrul cărora în fiecare an se abordează un set diferit de ODD – un instrument eficient de mobilizare a grupurilor de interese specifice și de consolidare a parteneriatelor [5].

Pe lângă ONU, implementarea globală a ODD face parte și din parteneriatele noastre cu organizații internaționale, instituții financiare internaționale și forumuri globale care au integrat

Agenda 2030 în activitatea lor (G7/20, Grupul Băncii Mondiale, FMI, OCDE etc.) [5]. Există și oportunitatea de a aprofunda alianțele cu actori regionali și internaționali pentru a sprijini Agenda 2030 în cadrul forumurilor globale. Comunicarea comună privind o strategie cuprinzătoare pentru Africa evidențiază modul în care această inițiativă prioritară contribuie la eforturile comune ale UE și Africii în atingerea ODD [5].

Implicarea societății civile, a sectorului privat și a altor părți interesate. Comisia desfășoară în mod sistematic consultări la elaborarea de noi inițiative majore, precum și la evaluarea politicilor existente [1]. De la preluarea mandatului de către Comisia von der Leyen, la 1 decembrie 2019, au fost organizate 245 de consultări publice online [1]. Totuși, rolul și importanța consultărilor cu cetățenii și părțile interesate depășesc cu mult acest cadru și au implicații esențiale asupra calității politicilor publice și asupra guvernantei democratice în general [1][6]. Comisia continuă să inoveze și să-și dezvolte activitatea de informare publică. Acceptarea noilor politici de către părțile interesate și angajamentul acestora pentru o implementare eficientă sunt mai probabile atunci când cei mai afectați sunt implicați într-un proces deschis și transparent, în care opiniile și datele lor sunt luate în serios [1]. Politicile dezvoltate prin participare largă beneficiază de legitimitate crescută – aspect deosebit de relevant în cazul politicilor de transformare [6]. Opiniile cetățenilor cu privire la stilul de viață durabil, valorile și comportamentele acestora pot îmbogăți dezbaterea despre diferitele viziuni asupra unei „vieți bune” [1][6].

Parteneriatele sunt o parte integrantă a ODD și rămân un factor-cheie în menținerea progresului în timp. În timpul mandatului Comisiei precedente, colaborarea cu societatea civilă și alți parteneri externi a fost organizată prin Platforma la nivel înalt privind ODD, cu participarea mai multor părți interesate [6].

Aceasta a îmbogățit dezbaterea privind cele mai bune modalități de a avansa în realizarea ODD, compromisurile și sinergiile politice existente și soluțiile posibile la nivel local, regional, național și european [6]. Platforma a contribuit la elaborarea documentului analitic al Comisiei „Către o Europă durabilă în 2030” [1]. Ca rezultat al interacțiunii cu societatea civilă, au fost formulate o serie de concluzii și direcții politice care au fost incluse în agenda Comisiei von der Leyen [1]. Deși mandatul Platformei a expirat în 2019, colaborarea continuă în cadrul Pactului Climatic European și în contextul pregătirii unor inițiative specifice [3][6]. Pactul Climatic European este o inițiativă non-legislativă nouă, destinată să reunească diferiți actori și societatea civilă pentru a-i încuraja să acționeze și să adopte comportamente mai durabile [3].

Acesta va deveni o parte importantă a strategiei Comisiei de implicare a părților interesate după încheierea mandatului Platformei și va contribui la consolidarea coordonării în implementarea Acordului de la Paris și a ODD [3][5]. În plus, în conformitate cu regulile unei mai bune reglementări, Comisia va continua să colaboreze activ cu părțile interesate din diverse domenii de politică pentru a elabora politici țintite care să sprijine realizarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) și să nu lase pe nimeni în urmă [6].

Implementarea ODD nu este doar responsabilitatea autorităților publice, ci necesită participarea deplină a societății civile, inclusiv a sectorului privat [1]. Organizațiile societății civile au acceptat această provocare și se mobilizează activ pentru realizarea ODD [1][6]. Participarea constantă și cooperarea cu organizațiile societății civile, partenerii sociali, autoritățile naționale, subnaționale și locale, precum și cu organismele la nivelul UE – inclusiv Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor – este esențială pentru mobilizarea actorilor naționali interesați și a comunităților regionale, care joacă un rol cheie în atingerea obiectivelor de dezvoltare durabilă [1][7].

Acestea se află, de asemenea, în prima linie a eforturilor de atenuare a consecințelor socio-economice ale pandemiei [6]. De asemenea, Comitetul Regiunilor și Comitetul Economic și Social European, împreună cu Observatorul său pentru Dezvoltare Durabilă, joacă un rol important în

consolidarea implicării societății civile în monitorizarea ODD și în îmbunătățirea procesului de elaborare a politicilor bazate pe dovezi [7].

În cadrul implementării de către Comisie a ODD, vor fi introduse și alte mijloace de schimb de opinii și dezvoltare a dialogului între societatea civilă și Comisie, cum ar fi conferințele și reuniunile periodice [7].

Conferința privind Viitorul Europei va deveni un nou forum public pentru dezbateri deschise, incluzive, transparente și structurate cu cetățenii, pe o serie de priorități și provocări esențiale, inclusiv punerea în aplicare a ODD [1]. Conferința face parte din angajamentul președintei von der Leyen de a oferi europenilor o voce mai puternică în ceea ce face UE și în modul în care aceasta funcționează pentru ei [1].

Obiectivul este de a aduce Europa mai aproape de cetățeni, de a ajunge în toate colțurile UE și de a consolida legătura dintre europeni și instituțiile care îi deservesc [1].

Concluzii. Uniunea Europeană demonstrează un angajament ferm față de Agenda 2030 și Obiectivele de Dezvoltare Durabilă (ODD), integrându-le transversal în toate politicile și strategiile sale. Criza provocată de pandemia COVID-19 a evidențiat și mai mult necesitatea unor acțiuni coordonate, sustenabile și incluzive, care să nu lase pe nimeni în urmă. Prin Pactul verde european, Semestrul european, mecanismele de redresare și implicarea societății civile, UE construiește o direcție clară spre o dezvoltare durabilă, echitabilă și rezilientă. Eforturile continue de monitorizare, cooperare internațională și finanțare durabilă sunt esențiale pentru atingerea ODD și asigurarea unei tranziții juste către un viitor sustenabil pentru toți cetățenii europeni și partenerii globali.

Bibliografie:

1. Comisia Europeană. (2019). *Agenda pentru dezvoltare durabilă 2030: implementarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă în Uniunea Europeană*. Bruxelles.
2. European Commission. (2020). *Annual Sustainable Growth Strategy 2021*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
3. European Commission. (2021). *The European Green Deal*. Bruxelles.
4. Beniuc, V. (2021). *Bazele teoretice ale integrării europene*. Chișinău: CEP USM.
5. ONU. (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.
6. European Court of Auditors. (2022). *EU support for sustainable development: Progress and weaknesses*. Luxembourg.
7. European Parliament. (2020). *Implementation of SDGs in the EU: A Monitoring Report*. Bruxelles.

CZU: 636:338.439.5(478:4EU)

ADAPTAREA ȘI DEZVOLTAREA SECTORULUI ZOOTEHNIC DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL ADERĂRII LA UNIUNEA EUROPEANĂ

Angela CEBAN,
dr., conf. univ.,
USM, Facultatea de Științe Economice,
Departamentul Marketing și Turism,
E-mail: angela.ceban68@mail.ru

Rezumat: *Sectorul zootehnic din Republica Moldova se confruntă cu provocări semnificative în procesul de adaptare la standardele Uniunii Europene (UE). Aderarea implică implementarea unor politici stricte privind siguranța alimentară, bunăstarea animalelor și sustenabilitatea mediului. Modernizarea infrastructurii, îmbunătățirea geneticii animalelor și promovarea practicilor agricole durabile sunt esențiale pentru competitivitatea sectorului. De asemenea, sprijinul financiar și asistența tehnică din partea UE pot facilita tranziția. Prin alinierea la cerințele europene, zootehnia moldovenească are oportunitatea de a-și extinde piețele de desfacere și de a crește calitatea producției.*

Cuvinte-cheie: *Adaptare la UE, Zootehnie, Siguranța alimentară, Bunăstarea animalelor, Sustenabilitate, Modernizare, Competitivitate, Fonduri europene, Piața de desfacere, Standardizare*

Sectorul zootehnic este un factor relevant în dezvoltarea agriculturii și a sistemelor alimentare. El stimulează schimbările economice, sociale și de mediu la scară largă și este punctul de plecare pentru analiza tendințelor și problemelor legate de dezvoltarea durabilă a sectorului agroalimentar în general.

Etapile de dezvoltare a agriculturii Republicii Moldova se manifestă prin ponderea majorată în fitotehnie (65% din producția totală agricolă) fiind nereprezentativă printr-o producție desăvârșită. Cu referire la sectorul zootehnic putem pune accentul pe o diminuare a rolului său în volumul producției agroalimentare, ceea ce-l face puțin competitiv pe piețele interne și externe. În acest context, agricultura RM se confruntă cu probleme legate de investiții impunătoare nu numai pentru finanțarea procesului de producție într-o manieră contemporană dar și cu cerințele stricte de siguranță sanitară și calitate. În evoluția sectorului zootehnic persistă o dezvoltare lentă, cu predispuneri legate de declinul competitivității al segmentului respectiv.

Filiera sectorului de carne al Moldove este una dintre cele mai importante componente ale complexului agroindustrial în ceea ce privește importanța acestuia pentru asigurarea securității alimentare, ocupării forței de muncă a populației și furnizarea acesteia cu carne. Între timp, pe întreaga perioadă de petrecere a reformei complexului agroindustrial cu referire la sectorul zootehnic volumul producției de carne a scăzut constant.

Numeroase studii au arătat că creșterea animalelor este unul dintre domeniile-cheie în luarea măsurilor eficiente ca parte în efortul de reducere a presiunii asupra resurselor naturale (în special a resurselor terestre și de apă dulce). Potrivit opiniilor, eficiența utilizării resurselor în zootehnie, din punct de vedere al unităților calorice ieșite la 1 hectar, este mult mai mică decât în fitotehnie.

Din punct de vedere a securității economice în sectorul agroalimentar se recunoaște relevanța comună în ceea ce privește influența filierei de producere a mărfurilor alimentare de producție animalieră, care aduce beneficii directe asupra sănătății și bunăstării umane, economiei și mediului, dar, în același timp, creează numeroase probleme în domeniul nutriției, sănătății, precum și în sfera socială și de mediu. Tendințele și problemele abordate în sectorul zootehnic se referă la sisteme de

afaceri specifice și acoperă diverse dimensiuni ale durabilității. Pentru a realiza progrese va fi necesară dezvoltarea direcțiilor și măsurilor integrate la diferite niveluri pentru rezolvarea corelativă a aceste probleme, luând în considerare diferențele semnificative între sistemele agricole în scopul reducerii consecințelor nedorite.

În opinia autorului fondarea unei ferme de nutrie reprezintă o afacere avantajoasă care nu cere investiții costisitoare. Pe lângă faptul că nu este o afacere nouă, numărul de antreprenori este mic, din acest motiv concurența pe piață este scăzută. Produsul de carne de nutrie este în mare măsură cerut pe piață datorită faptului că este un produs dietetic. În mare parte carnea de nutrie poate înlocui carnea de iepure și bovine ce au un conținut de hemoglobină mai scăzut. Conținutul său de proteine favorizează creșterea și dezvoltarea organismului uman. Astfel, carnea de nutrie devine din ce în ce mai căutată din cauza faptului că este o delicată care nu conține colesterol, nu are grăsimi și în plus beneficiază de proprietăți curative pentru bolnavii de cancer.

Fiind o activitate economică desfășurată cu scopul de a obține un anumit profit, este necesar de-a utiliza anumite investiții financiare. Începând cu procesul de înființare a fermei, unde sunt utilizate resurse financiare inițiale și terminând cu ciclul de producție la abator, unde se impune aplicarea unui management financiar relevant, argumentat științific. Acest fapt necesită din partea producătorului de a deține, pe lângă cunoștințele legate de procesul tehnologic, și un anumit nivel de pregătire economico-financiară.

Datorită faptului că la momentul inițierii afacerii respective componenta investițională are un rol hotărâtor, este necesar de a elabora un plan sau proiect investițional obiectiv care să-i permită viitorului producător de carne de nutrie să determine corect și să interpreteze riscurile legate de gestionarea resurselor financiare.

Partea relevantă a cheltuielilor efectuate la înființarea fermei este legată de tehnologia de creștere a nutriei. În contextul dat, pentru înlesnirea procesului de planificare a afacerii respective, este necesar elaborarea și evaluarea unui proiect – model investițional relevant, științific argumentat, destinat antreprenorilor autohtoni care doresc să inițieze o afacere în domeniul producerii cărnii și a produselor cu o componentă specifică în alimentare.

Proiectul respectiv ar reflecta două componente de bază – organizațională și dimensiunea financiar-investițională.

Partea inițială a proiectului reprezintă formele organizatorico-juridice ce pot fi selectate de viitorii antreprenori, sunt expuse caracteristicile specifice privind efectuarea investițiilor. Prezintă interes compartimentele planului de marketing, care conturează caracteristicile pieței de desfacere, prețurile de piață, concurenții principali, etc. Tot aici sunt reprezentate costurile investiționale și termenul de exploatare a obiectului investit.

Dimensiunea financiar-investițională este axată pe efectuarea analizei financiare prin intermediul metodologiilor disponibile și va avea drept scop determinarea următoarelor componente economice cum ar fi: consumuri curente a procesului de producție; evaluarea fluxurilor bănești, termenul de recuperare a investițiilor, pragul recuperării cheltuielilor efectuate, sursele potențial existente de proveniență a investițiilor precum și identificarea riscurilor și evaluarea pagubelor potențial existente.

Investiția dată ar porni de la necesitatea asigurării viabilității economice a fermei pe toata durata de funcționare; necesitatea respectării legislației naționale în domeniul fermelor de carne și comercializării cărnii de nutrie.

Investiția va asigura un nivel de trai echitabil pentru membrii întreprinderii, va contribui la dezvoltarea pieței cărnii în toate zonele și la aprovizionarea unităților de abatorizare – clienți ai solicitantului. Importanța înființării fermei de nutri rezultă importanta pe care aceste animale o au în asigurarea populației cu carne, precum și din contribuția pe care o are această specie la dezvoltarea agriculturii în ansamblu și a unor ramuri neagricole (industria alimentară). Pe de altă parte, pentru reducerea decalajului între cantitatea de carne care poate fi valorificată la nivel național și producția

efectivă de carne, este necesar ca fermele moldovenești să investească în materialul genetic care să conducă la obținerea unei producții de carne de nutrie de calitate, inclusive și la cerințele Uniunii Europene. Din punct de vedere al oportunității investiției, se disting următoarele aspecte relevante, ce privesc nivelul sectorial, de piață, al forței de muncă, al condițiilor pedoclimatice, precum și al economiei locale.

La nivel sectorial: Creșterea cererii de carne de nutrie, pe o piață insuficientă de oferta producătorilor interni, precum și creșterea exigențelor cu privire la calitatea produselor alimentare, au condus la impulsivitatea sectorului de carne după o lungă perioadă de stagnare și chiar regres. Schimbarea mentalității cumpărătorilor a condus la creșterea consumului de produse alimentare dietetice.

La nivelul pieței de desfacere: Studiile de piață și statisticile au înregistrat creșterea cererii pentru produse din carne de nutrie.

La nivelul condițiilor de sol și clima: Condițiile pedoclimatice din zonele Moldovei sunt favorabile activităților de creștere a nutrienților.

Vom analiza un proiect investițional de tip model – înființarea fermei de creștere a nutrienților - care este orientată pentru valorificarea unui șeptel de 100 capete de femele gestante, ferma dată este catalogată ca o întreprindere mică sau mijlocie. Prin urmare, la fiecare etapă de dezvoltare gospodăriile respective au diferite cerințe din punct de vedere investițional. Actualmente se disting patru etape ce se succed și anume:

Etapă de formare – perioada de inițiere a afacerii unde în calitate de surse investiționale reprezintă economii personale, credit personal, subsidii, capital fix. Pentru ferma respectivă, această etapă nu solicită un număr impunător de investiții.

Etapă de creștere – perioada de creștere a gospodăriei, caracterizată prin procurarea furajelor, alimentelor minerale, planificare, analize, elaborarea și promovarea planului de marketing.

Etapă de declin – întreprinderea își restrânge activitatea, lichidează sau reorganizează activitatea. Coincide cu perioada când șeptelul de reproducere trebuie reînnoit, respectiv și veniturile se diminuează. La această etapă se apelează la cash flow liber, alte surse de investiții. Determinarea și aplicarea formei de finanțare, obținerea resurselor financiare, atragerea investițiilor în dezvoltarea afacerii depinde în mare măsură de capacitatea antreprenorului de a lua decizia corectă în scopul onorării obligațiilor. [6].

Astfel, în cadrul fermei de creștere a cărnii de nutrie și a pielicelelor se vor obține două produse: carne de nutrie și pielicele. Exploatațiile familiale ale crescătorilor de nutrie se pot considera un model concurențial apropiat de tipul concurenței perfecte, doar sub aspectul numărului mediu de operatori economici, în timp ce celelalte condiții ale concurenței perfecte sunt rar satisfăcute, îndeosebi omogenitatea produselor și transparența piețelor.

Oferta de piață a cărnii de nutrie a suferit în ultimii ani o deteriorare, iar prin oportunitățile de preț și numărul redus de concurenți, s-ar putea preconiza o creștere fizică a acesteia, concomitent cu o sporire a prețului acestui produs, ceea ce necesită luarea în continuare de noi măsuri pentru accentuarea stopării unor importuri masive, concomitent cu extinderea producției autohtone și largirea exportului. Cea mai mare parte a ofertei este destinată consumului intern. Piața cărnii de nutrie constituie cel mai puțin dezvoltat segment al producției de carne, care este amplificat prin tradiția în consumul și creșterea acestei specii. Valorificarea nutrienților pentru carne are la baza existența unor rase specializate în producția de carne, conform cererii consumatorilor. Piața țintă a întreprinderii va fi formată în cea mai mare parte din populația localităților urbane din Moldova. Carnea de nutrie inclusiv în masă vie și carcasă se va comercializa prin preluare directă din fermă de către procesatori.

Pentru producătorii autohtoni, problemele majore sunt legate de concurența, în sensul în care sunt exercitate două tipuri de presiuni externe: una din partea importurilor, a căror influență tinde să aibă o importanță mai însemnată, și alta din partea producției provenite din gospodăriile țărănești.

Cererea de carne de nutrie oscilează, având un vârf în sezonul rece, mai ales în perioada decembrie ianuarie și un nivel mai scăzut în perioada de vară. Asupra evoluției cererii și ofertei la carne de nutrie influențează și o serie de factori care aparțin macroeconomiei, cum sunt: politica de prețuri și de stocare a produselor, politica de import și export, politica de subvenționare a produsului, structura de vârstă a populației, tradițiile etc. La nivelul UE, consumul brut mediu anual pe cap de locuitor în kg are o tendință de creștere, și atinge cifra de 2,5 kg. Spre o astfel de structură a consumului ar trebui să acționeze și țara noastră.

Politica de preț a fermei se va baza pe practicarea unor prețuri la un nivel mediu comparativ cu cele practicate de către concurența pentru produse similare. Prețurile de desfacere a produselor fermei, care le putem lua în calcul și în previzionarea veniturilor, se încadrează între limitele prețurilor practicate pe piață și sunt următoarele: - 70-75 lei/kg carne în viu, 90-110 lei/kg fără cap, la o greutate de aproximativ 7 kg/cap; - 120-150 lei/bucata.[2]

Inițierea și funcționarea eficientă a întreprinderii (fermei) este în mare măsură legată de utilizarea și repartizarea optimă a cheltuielilor aferente afacerii propuse. Riscurile pe care le asumăm atunci când decidem să investim într-o afacere pot avea efecte negative asupra obiectivelor pe care ni le-am stabilit. De aceea, este necesar de-a impune o analiză a tuturor factorilor de risc identificați și formularea unei strategii, care să diminueze efectele negative. Astfel, analiza riscurilor presupune parcurgerea a două trepte:

- analiza evenimentelor viitoare care ar putea produce pierderi sau prejudicii;
- obținerea tuturor informațiilor necesare care pot conduce la diminuarea efectelor sau eliminarea completă a riscurilor.

Atunci când antreprenorul dorește să inițieze o afacere, el este cointerestat de cunoașterea tuturor factorilor care ar putea influența implementarea proiectului și atingerea obiectivelor fixate.

Aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană reprezintă un obiectiv strategic major, care implică adaptarea tuturor sectoarelor economice la standardele comunitare. Sectorul zootehnic joacă un rol crucial în dezvoltarea agriculturii naționale și trebuie să se alinieze cerințelor impuse de UE în ceea ce privește siguranța alimentară, sustenabilitatea și competitivitatea pe piața europeană. Această tranziție oferă multiple oportunități pentru fermierii moldoveni, dar și provocări considerabile legate de investițiile necesare și conformitatea cu reglementările europene.

Pentru a facilita accesul produselor agroalimentare moldovenești pe piața europeană, este necesară armonizarea legislației naționale cu aquis-ul comunitar. Printre principalele cerințe impuse de UE se numără:

- Norme stricte de siguranță alimentară și trasabilitate – Produsele de origine animală trebuie să respecte regulamentele privind igiena și controlul veterinar.
- Sustenabilitate și protecția mediului – Sectorul zootehnic trebuie să implementeze măsuri de reducere a emisiilor de gaze cu efect de seră, gestionarea eficientă a resurselor și respectarea standardelor de bunăstare a animalelor.
- Standarde de calitate și etichetare – Toate produsele zootehnice trebuie să fie certificate conform normelor europene pentru a putea fi comercializate pe piața UE.

Aderarea la UE va deschide noi oportunități pentru fermierii moldoveni, dar va necesita și investiții semnificative. Printre beneficiile principale se numără:

- Acces extins la piețele europene – Fermierii vor putea exporta produsele lor în statele UE fără restricții tarifare, ceea ce va crește veniturile și va stimula dezvoltarea sectorului agroalimentar.
- Finanțare și sprijin european – Prin aderare, Republica Moldova va putea accesa fonduri europene destinate modernizării fermelor și îmbunătățirii tehnologiilor agricole.

- Creșterea competitivității – Respectarea standardelor europene va spori calitatea produselor și va oferi producătorilor autohtoni un avantaj competitiv pe piața internațională.

În același timp, provocările includ:

- Costuri ridicate de conformitate – Implementarea normelor UE presupune investiții în infrastructură, tehnologii moderne și instruirea fermierilor.
- Necesitatea adaptării modelelor de afaceri – Fermierii trebuie să adopte practici sustenabile și să își diversifice producția pentru a răspunde cerințelor pieței europene.

Integrarea Republicii Moldova în Uniunea Europeană aduce atât oportunități, cât și provocări pentru sectorul zootehnic. Adaptarea la standardele europene este esențială pentru a asigura dezvoltarea durabilă a acestui domeniu și pentru a facilita accesul produselor moldovenești pe piața comunitară. Prin implementarea unor politici adecvate și prin sprijin financiar, fermierii moldoveni pot valorifica la maximum beneficiile aderării, asigurând astfel competitivitatea sectorului zootehnic în contextul european.[3]

Conform investigațiilor efectuate, înființarea fermei de nutrie reprezintă o afacere profitabilă cu o perioadă de recuperare a capitalului investit în cazul primului an de activitate și merită să fie realizat în condițiile stipulate în proiectul dat.

Costurile inițiale ale investiției sunt nesemnificative din considerentele utilizării spațiului acoperit (șopron) aflat în proprietatea privată a investitorului, costurile suplimentare sunt expuse la achiziția cuștilor pentru tineret și masculi. Ținând seama de temperaturile joase în perioada de iarnă, pe parcursul perioadei investiționale se presupun costuri de acoperire a echipamentului de întreținere a șeptelului.

Ca surse de investiții pentru inițierea fermei de nutrie pot servi economiile proprii, fondul comunitar al asociațiilor, Fondul Internațional pentru Dezvoltarea Agriculturii (IFAD), Agenției de Intervenții și Plăți pentru Agricultură (AIPA), creditele bancare. Alegerea modului de finanțare depinde de capacitățile financiare ale proprietarului proiectului, capacitatea atractivă a activității desfășurate, posibilitățile de recuperare și extindere a capitalului investit.

Se cere concluzia de fortificare a pieței de desfacere și analiza potențialilor cumpărători a cărnii de nutrie, ceea ce trebuie făcut de către antreprenori până la demararea afaceri.

Bibliografie:

1. Programul național pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar și a spațiului rural pentru perioada 2023-2026.
2. www.statistica.md
3. www.gov.md

CZU: 343.352:061.1(478:4EU)

PARTENERIATUL STRATEGIC UE - REPUBLICA MOLDOVA: CONSOLIDAREA INTEGRITĂȚII ȘI COMBATerea CORUPȚIEI

Elena BĂDĂRĂU,
dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,
Departamentul Administrarea Afacerilor,
E-mail: el.badarau@gmail.com

Jasmina BĂDĂRĂU,
Masterandă,

specialitatea Management,
USM, Facultatea de Științe Economice

Rezumat: Acest articol analizează cooperarea între Uniunea Europeană (UE) și Republica Moldova în promovarea integrității și lupta împotriva corupției. Se evidențiază importanța reformelor legislative și instituționale adoptate de Republica Moldova sub influența acordului de asociere cu UE din 2014. UE sprijină prin asistență financiară și tehnică, monitorizare și evaluare, consolidând bunele practici în domeniul integrității. În ciuda progreselor, persistă provocări precum rezistența la reforme și fragilitatea instituțională, necesitând implicarea continuă a societății civile pentru o guvernare transparentă și responsabilă. În ciuda susținerii UE, Republica Moldova se confruntă cu provocări precum corupția endemică, politicizarea instituțiilor și slaba aplicare a legii. Implementarea completă și eficientă a reformelor rămâne crucială pentru consolidarea statului de drept și îmbunătățirea climatului de afaceri. UE continuă să joace un rol central în monitorizarea și evaluarea progresului, încurajând angajamentul continuu al Republicii Moldova pentru reforme durabile și transparente.

Cuvinte-cheie: Republica Moldova, UE, corupție, politicizare, stat de drept, reforme, implementare, climat de afaceri, monitorizare, evaluare, angajament, durabil, transparent

Uniunea Europeană (UE) și Republica Moldova au dezvoltat o relație strategică complexă, cu accent pe promovarea valorilor democratice și a statului de drept în Republica Moldova. În acest cadru, politica de integritate reprezintă un pilon fundamental al cooperării bilaterale și este crucială pentru consolidarea instituțiilor moldovenești și pentru combaterea corupției. Astfel, relația dintre UE și Republica Moldova s-a consolidat semnificativ odată cu semnarea Acordului de Asociere în 2014, care include și Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA). Aceste acorduri au creat o platformă solidă pentru reformele economice și politice în Republica Moldova, punând un accent deosebit pe buna guvernare și statul de drept.

Politica de integritate este un domeniu cheie în cadrul reformelor cerute de UE Republicii Moldova. În acest sens, Republica Moldova a adoptat și implementat o serie de legi (Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028, Planului de acțiuni pentru implementarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028) și măsuri pentru a îmbunătăți transparența, responsabilitatea și eficiența administrației publice, precum și pentru a combate corupția la nivel înalt.

Implementarea politicii de integritate în Republica Moldova s-a concentrat pe mai multe domenii critice:

- Reformele legislative: Adoptarea unor legi robuste privind conflictele de interese, transparența decizională și protecția denunțătorilor.

- Consolidarea instituțiilor: Sprijinirea instituțiilor relevante pentru a asigura aplicarea legilor în mod eficient și pentru a promova o cultură a integrității în administrația publică.
- Educația și conștientizarea: Campanii de educare a publicului și de conștientizare pentru a promova valorile integrității și pentru a îmbunătăți înțelegerea cetățenilor despre impactul corupției asupra societății.

În acest context, Uniunea Europeană joacă un rol crucial în sprijinirea eforturilor Republicii Moldova de a implementa reforme în domeniul integrității. Acest sprijin include:

- Asistență financiară și tehnică: Furnizarea de fonduri și expertiză tehnică pentru a sprijini implementarea reformelor legislative și instituționale.
- Monitorizare și evaluare: Monitorizarea progresului în implementarea reformelor și evaluarea impactului acestora asupra societății moldovenești.
- Parteneriate și schimburi de bune practici: Facilitarea dialogului și schimbului de bune practici între instituțiile moldovenești și cele europene în domeniul integrității.

Cu toate progresele realizate, există încă provocări semnificative în calea consolidării integrității în Republica Moldova. Acestea includ rezistența la reforme din partea unor segmente ale administrației, fragilitatea instituțională și necesitatea unei implicări continue a societății civile pentru a asigura transparența și responsabilitatea pe termen lung.

Pe termen viitor, consolidarea parteneriatului dintre UE și Republica Moldova în domeniul integrității va continua să fie o prioritate. Este crucial ca ambele părți să își mențină angajamentul față de reforme și să consolideze capacitățile instituționale pentru a asigura o guvernare eficientă și responsabilă în beneficiul cetățenilor moldoveni.

Putem concluziona că, cooperarea dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova în domeniul politicii de integritate reprezintă un exemplu de succes în sprijinirea reformelor democratice și a statului de drept într-o țară parteneră. Această colaborare continuă să joace un rol vital în promovarea valorilor europene și în consolidarea unei guvernări transparente și responsabile în Republica Moldova.

Indicele corupției la nivel mondial plasează multe state membre ale UE printre cele mai puțin corupte din lume. Cu toate acestea, rapoartele privind statul de drept indică persistența unor probleme semnificative, iar corupția rămâne o preocupare majoră pentru cetățenii din întreaga UE, conform datelor Eurobarometrului.

În anul 2022, aproape șapte din zece europeni (68%) considerau că corupția este răspândită pe scară largă în țara lor, iar doar 31% erau de părere că eforturile guvernului lor în combaterea corupției sunt eficace. Mai mult de jumătate dintre întreprinderile cu sediul în UE (51%) cred că șansele ca persoanele sau entitățile corupte din țara lor să fie prinderea de către poliție sau reclamate procurorilor sunt scăzute [1].

Impactul corupției asupra societății, a democrației, economiei și a cetățenilor este extrem de dăunător. Aceasta subminează instituțiile fundamentale, reducându-le credibilitatea și capacitatea de a implementa politici publice și servicii de calitate. Corupția alimentează criminalitatea organizată și sprijină ingerințele străine ostile. Prevenirea și combaterea eficientă a corupției sunt esențiale nu doar pentru a proteja valorile UE și eficacitatea politicilor sale, dar și pentru a menține statul de drept și încrederea în guvernanți și instituțiile publice [2].

Corupția este extrem de dăunătoare pentru societate, pentru democrațiile noastre, pentru economie și pentru cetățeni. Aceasta subminează instituțiile de care depindem, diminuându-le credibilitatea, precum și capacitatea de a pune în aplicare politici publice și servicii publice de calitate. Corupția acționează ca un factor favorizant al criminalității organizate și al ingerințelor străine ostile. Prevenirea și combaterea cu succes a corupției sunt esențiale atât pentru a proteja valorile UE și eficacitatea politicilor UE, cât și pentru a menține statul de drept și încrederea în guvernanți și în instituțiile publice.

Corupția este, prin natura sa, dificil de cuantificat, dar chiar și estimările prudente sugerează că, pentru economia UE, aceasta înseamnă costuri de cel puțin 120 de miliarde EUR pe an (această estimare se bazează pe rezultatele activității unor instituții și organisme specializate, precum Camera Internațională de Comerț, Transparency International, Pactul mondial al ONU (UN Global Compact), Forumul Economic Mondial și pe raportul „Clean Business is Good Business”, potrivit cărora pierderea de bogăție economică datorată corupției se ridică la 5 % din PIB la nivel mondial.

Structura instituțională națională cuprinde o diversitate de entități publice, având ca obiectiv crearea unui climat de integritate, promovarea și implementarea eficientă a măsurilor anticorupție. Conform Legii integrității, toate autoritățile publice naționale, atât centrale cât și locale, sunt obligate să respecte și să implementeze aceste măsuri în activitatea lor. Cu toate acestea, rolul principal în promovarea și aplicarea măsurilor preventive împotriva corupției revine în special la două instituții:

Agencia Națională de Integritate (ANI) și Centrul Național Anticorupție (CNA). În conformitate cu condițiile stipulate de UNCAC pentru organizațiile anticorupție, acestea trebuie să fie independente, să beneficieze de resurse materiale adecvate și de personal specializat bine format.

Uniunea Europeană desfășoară acțiuni concrete pentru prevenirea, detectarea și combaterea corupției la toate nivelurile, bazându-se pe un cadru solid de măsuri deja existente. Integrarea eforturilor anticorupție în politicile externe reprezintă o componentă crucială a demersurilor de promovare a bunei guvernante și a prosperității la nivel global. Coerența între politicile interne și externe anticorupție este esențială pentru a consolida credibilitatea UE în acest domeniu.

O abordare coerentă între politicile anticorupție interne și externe este esențială pentru a consolida credibilitatea UE și pentru a promova standardele ridicate de transparență și integritate în toate țările partenere și în contextul internațional. UE utilizează o varietate de instrumente și mecanisme pentru a sprijini eforturile anticorupție la nivel global, inclusiv prin dialoguri politice structurate, asistență tehnică și financiară, și prin promovarea unor standarde internaționale de bune practici în guvernare.

Prin integrarea acțiunilor anticorupție în politicile externe, UE nu doar că contribuie la combaterea corupției în alte state, dar și promovează o cultură a transparenței și responsabilității în relațiile internaționale. Acest lucru nu numai că consolidează poziția UE ca un actor global responsabil, ci și asigură că politicile și inițiativele sale sunt congruente cu valorile fundamentale pe care se bazează Uniunea Europeană.

Astfel, o abordare integrată și coerentă între politicile anticorupție interne și externe este crucială pentru a asigura eficacitatea măsurilor anticorupție și pentru a promova buna guvernare la nivel global. Uniunea Europeană rămâne angajată să sprijine eforturile internaționale de combatere a corupției, contribuind astfel la consolidarea statului de drept și la promovarea unei economii globale echitabile și durabile.

UE promovează drepturile omului, guvernarea democratică, statul de drept și lupta împotriva corupției ca priorități în acțiunea sa externă [3]. Înalțul Reprezentant, sprijinit de Comisie, prezintă astăzi o propunere de instituire a unui cadru orizontal de sancțiuni PESC.

La un nivel mai general, în acțiunile sale externe, UE sprijină reformele juridice și de politică menite să creeze instituții și organisme de supraveghere anticorupție și să consolideze rolul societății civile, al avertizorilor de integritate, al apărătorilor drepturilor omului și al mass-mediei independente de gardieni împotriva corupției.

Standardele de integritate solide din programele proprii ale UE contribuie la promovarea unor standarde ridicate în rândul partenerilor. Lupta împotriva corupției face parte și din dialogurile pe teme politice și de securitate cu țările terțe și cu organizațiile internaționale purtate de Înalțul Reprezentant în numele Uniunii [4].

Pe lângă punerea în aplicare a instrumentelor juridice internaționale existente în materie de combatere a corupției, la nivelul UE se desfășoară în prezent o dezbatere importantă cu privire la utilizarea sancțiunilor PESC pentru a combate corupția sistematică sau larg răspândită în țările din

afara UE atunci când această corupție afectează grav sau riscă să afecteze valorile și interesele fundamentale ale UE sau atunci când sunt necesare acțiuni pentru atingerea altor obiective ale PESC, cum ar fi sprijinirea democrației și a statului de drept.

Până în prezent, un regim de sancțiuni PESC a fost conceput doar pentru a permite UE să combată corupția din afara UE în două țări terțe [5]. În procesul de extindere, alinierea la legislația existentă a UE, aderarea la statul de drept și la reformele anticorupție determină în mare măsură ritmul progreselor înregistrate de țările candidate în vederea aderării la UE.

Acestea sunt, de asemenea, priorități ale Parteneriatului Estic, care sprijină strategiile anticorupție pentru promovarea standardelor ridicate de integritate și transparență în administrațiile publice și pentru consolidarea agențiilor anticorupție, a capacității de investigație, a reformelor în justiție și a societății civile.

Monitorizarea periodică a eforturilor de combatere a corupției și a reformelor conexe face parte din "pachetul anual privind extinderea", incluzând o evaluare detaliată a progreselor fiecărei țări candidate și potențial candidate, precum și orientări pentru prioritățile viitoare de reformă. Comisia Europeană reexaminează cadrul legislativ și instituțional atât pentru prevenirea, cât și pentru combaterea corupției, acordând o atenție deosebită rezultatelor reale ale investigațiilor proactive, a acuzațiilor formulate și a sentințelor judecătorești (în special în cazul corupției la nivel înalt).

În 2022, Comisia Europeană a organizat o serie de misiuni de evaluare inter pares, concentrate pe combaterea corupției, a criminalității organizate și a spălării banilor. Cele mai recente rapoarte analitice privind Ucraina, Republica Moldova și Georgia evaluează capacitatea acestora de a îndeplini angajamentele necesare pentru aderarea la UE, cu accent pe combaterea corupției ca prioritate centrală. Un element crucial în aceste evaluări este procesul de "dezoligarhizare", destinat eliminării influenței excesive a intereselor personale în viața economică, politică și publică [6].

Una dintre inițiativele pozitive a constatat în implementarea unei noi platforme electronice pentru colectarea sistematică a datelor referitoare la criminalitatea organizată și corupția la nivel înalt. Această platformă are rolul de a sprijini evaluarea progreselor fiecărei țări partener în ceea ce privește respectarea statului de drept. Scopul principal al acestei platforme este să permită autorităților naționale din țările candidate și potențial candidate să colecteze și să analizeze datele, să identifice tendințele și anomalii prin intermediul unui tablou de bord bazat pe indicatori-cheie de performanță (ICP).

În Republica Moldova, fenomenul corupției persistă, în ciuda eforturilor consolidate de prevenire și combatere a acestuia. Este esențială dezvoltarea unei viziuni strategice complexe și concentrate la nivel național pentru reducerea incidentelor de corupție și minimizarea efectelor lor asupra percepției cetățenilor și încrederii în instituțiile publice. Elaborarea de documente naționale pentru prevenirea și combaterea corupției nu este o soluție în sine, dar oferă un cadru util prin care țara își poate clarifica obiectivele și prioritățile în acest domeniu, facilitând mobilizarea și coordonarea eficientă a resurselor.

Corupția continuă să submineze dezvoltarea economică și echitatea socială în Republica Moldova, având un impact negativ asupra perspectivelor sale de aderare la Uniunea Europeană și de promovare a obiectivelor sale de politică externă, precum și în atragerea investitorilor străini. Cauzele corupției sunt variate, la fel ca și abilitățile autorităților în prevenirea și combaterea acestui fenomen. Este crucial ca aceste autorități să coopereze și să comunice eficient pentru a-și armoniza obiectivele.

Începând cu anii 1990, mai multe state din întreaga lume și-au dezvoltat politici în domeniul anticorupție sub formă de strategii, programe sau planuri, dar un impuls semnificativ a constituit adoptarea Convenției Națiunilor Unite împotriva Corupției (UNCAC) în 2003. Această convenție impune statelor semnatare să dezvolte, să implementeze și să asigure politici anticorupție eficiente și coordonate.

Multe țări optează să elaboreze strategii naționale anticorupție comprehensibile ca un instrument pentru a-și defini viziunea lor și pentru a demonstra angajamentul lor în eradicarea

corupției și respectarea standardelor UNCAC și a altor instrumente internaționale. Nu există un format standardizat impus la nivel internațional pentru documentele de politici anticorupție, ceea ce face ca strategiile anticorupție să varieze semnificativ în format, conținut și detalii de la o țară la alta. Prin urmare, eficiența acestor strategii în aplicare poate diferi considerabil.

Republica Moldova nu reprezintă o excepție, aceasta de-a lungul anilor a elaborat, aprobat și implementat mai multe documente de politici în domeniul integrității și anticorupție, cum ar fi: Strategia Națională de Prevenire și Combatere a Corupției pentru anii 2005-2010; Strategia Națională

Anticorupție pentru anii 2011-2016; Strategia Națională de Integritate și Anticorupție pentru anii 2017-2020 (prelungită pentru 2023 în temeiul Hotărârii Parlamentului nr. 241/2021), Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028, Planului de acțiuni pentru implementarea Programului național de integritate și anticorupție pentru anii 2024–2028. Alături de elaborarea unui

document de politici național în domeniul integrității și anticorupție, au mai fost elaborate la nivel sectorial documente de politici care au abordat fenomenul corupției și au elaborat acțiuni de intervenție specifice.

Politicile anticorupție ocupă o poziție cheie pe agenda politică a majorității statelor UE, iar cultivarea, consolidarea și respectarea măsurilor de integritate sunt și rămân a fi o prioritate. Bunele practici internaționale atrag o atenție sporită transparenței în achizițiile publice și finanțarea partidelor politice, declarării și soluționării conflictelor de interese, restricțiilor, incompatibilităților și cadourilor

iar recrutarea și promovarea agenților publici să fie organizată după principiile meritocrației și profesionalismului înalt.

UE are norme comune care reglementează controlul la frontiere, vizele, permisele de ședere și de muncă, migrația externă și azilul. Cooperarea Schengen presupune eliminarea controalelor la frontiere în interiorul UE [7].

De asemenea, statele membre ale UE cooperează cu Republica Moldova în lupta împotriva organizării criminalității, corupției și terorismului, precum și în domeniul judiciar, polițienesc și vamal, cu sprijinul tuturor agențiilor UE din domeniul justiției și afacerilor interne.

Cooperarea în domeniul justiției, libertății și securității constituie o parte importantă a Acordului de asociere dintre UE și Republica Moldova. Luând în considerare angajamentele Republicii Moldova față de Uniunea Europeană în contextul obținerii statutului de țară candidat, urmează a fi îndeplinite cele 9 recomandări ale Consiliului, 4 din cele 9 recomandări se referă la măsuri de integritate și anticorupție, precum urmează:

1. Până în anul 2030, Republica Moldova se angajează să finalizeze etapele esențiale ale unei reforme cuprinzătoare a sistemului de justiție, recent lansată, în toate instituțiile din lanțurile de justiție și de urmărire penală. Scopul principal este să asigure independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența acestor instituții, inclusiv prin utilizarea eficientă a verificării activelor și a unei supravegheri democratice eficace. O prioritate este ocuparea tuturor posturilor vacante în cadrul Consiliului Suprem al Magistraturii și al organismelor sale specializate.
2. De asemenea, se va îndeplini angajamentul ferm de a combate corupția la toate nivelurile prin măsuri decisive, inclusiv anchete proactive și eficiente, și prin asigurarea unui bilanț credibil al urmăririlor penale și al condamnărilor. Se va intensifica utilizarea recomandărilor Centrului Național Anticorupție.
3. Implementarea angajamentului de "dezoligarhizare" va fi prioritară, urmărind eliminarea influenței excesive a intereselor private asupra vieții economice, politice și publice.
4. În paralel, se va consolida lupta împotriva criminalității organizate, bazată pe evaluări detaliate ale amenințărilor, cooperare sporită cu partenerii regionali și internaționali ai UE, și o mai bună coordonare a autorităților de aplicare a legii. Vor fi adoptate un pachet legislativ

privind recuperarea activelor și un cadru comprehensiv pentru combaterea criminalității financiare și a spălării banilor, respectând standardele Grupului de Acțiune Financiară Internațională (GAFI).

Aceste inițiative vor contribui la dezvoltarea unei administrații publice centrale și locale capabile să sprijine dezvoltarea durabilă a țării până în 2030. Administrația va fi caracterizată de integritate și competență ridicată, capabilă să gestioneze eficient și să ofere servicii publice de calitate, să câștige respectul și încrederea cetățenilor prin onestitate, transparență și responsabilitate, și să își consolideze capacitatea de fundamentare și implementare a politicilor publice necesare pentru a face față provocărilor aderării la UE.

Autoritățile publice au un rol crucial în adoptarea și implementarea valorilor administrative fundamentale ale spațiului european: integritatea, transparența, predictibilitatea, responsabilitatea, adaptabilitatea și eficiența. Aceste valori ar trebui să fie aplicate în toate instituțiile și procesele administrative la fiecare nivel, cu verificarea lor realizată de un sistem de control independent.

Uniunea Europeană a încercat să stabilească norme clare privind etica, integritatea și transparența pentru a preveni corupția, și a creat noi instituții pentru monitorizarea și investigarea cazurilor de corupție. Cu toate acestea, evenimentele recente au demonstrat că instituțiile UE nu sunt imune la corupție, subliniind necesitatea aplicării riguroase și consecvente a acestui cadru și actualizarea sa constantă. Atât instituțiile UE, cât și statele membre ar trebui să respecte aceleași standarde, angajându-se ferm să prevină corupția, să promoveze o cultură a integrității și să aplice norme exigente în mod uniform

În contextul angajamentelor Republicii Moldova față de Uniunea Europeană pentru obținerea statutului de țară candidat, există mai multe recomandări cruciale care trebuie îndeplinite în domeniul integrității și anticorupției:

a. Finalizarea etapelor esențiale ale reformei cuprinzătoare a sistemului de justiție este imperativă. Acest proces trebuie să asigure independența, integritatea, eficiența, responsabilitatea și transparența în toate instituțiile din lanțurile de justiție și de urmărire penală. Un aspect crucial este ocuparea tuturor posturilor vacante în cadrul Consiliului Suprem al Magistraturii și al organismelor sale specializate.

b. Îndeplinirea angajamentului ferm de a combate corupția la toate nivelurile necesită măsuri decisive. Acestea includ anchete proactive și eficiente, împreună cu asigurarea unui bilanț credibil al urmăririlor penale și al condamnărilor. Este esențială creșterea semnificativă a utilizării recomandărilor emise de Centrul Național Anticorupție.

c. Implementarea angajamentului de „dezoligarhizare”, prin reducerea influenței excesive a intereselor private în viața economică, politică și publică, va contribui semnificativ la consolidarea integrității instituționale și la creșterea încrederii cetățenilor.

d. Consolidarea luptei împotriva criminalității organizate trebuie să se bazeze pe evaluări detaliate ale amenințărilor. Aceasta implică o cooperare sporită cu partenerii regionali și internaționali ai UE, precum și o mai bună coordonare a autorităților de aplicare a legii. Un pas important în acest sens este instituirea unui pachet legislativ privind recuperarea activelor și un cadru cuprinzător pentru combaterea criminalității financiare și a spălării banilor, conforme cu standardele GAFI.

e. Implementarea standardului ISO 37001:2016 pentru Sisteme de management anti-mită este esențială pentru sprijinirea instituțiilor și autorităților publice din Republica Moldova în prevenirea și identificarea luării/dării de mită și a altor forme de corupție. Acest standard va contribui la consolidarea proceselor de integritate prin prevenirea și sancționarea conflictelor de interese, a incompatibilităților și prin asigurarea transparenței decizionale și accesului la informațiile de interes public.

Aceste recomandări și măsuri sunt cruciale pentru Republica Moldova în drumul său către aderarea la Uniunea Europeană, fiind fundamentale nu doar pentru îndeplinirea cerințelor formale, ci și pentru consolidarea instituțiilor și creșterea încrederii cetățenilor în administrația publică.

În lumina angajamentelor și recomandărilor Republicii Moldova în cadrul procesului de apropiere de Uniunea Europeană, este evident că integritatea și combaterea corupției reprezintă piloni fundamentali. Implementarea reformelor în sistemul de justiție, intensificarea luptei împotriva corupției la toate nivelurile, inclusiv prin măsuri proactive și eficiente, precum și adoptarea standardelor internaționale pentru managementul anti-mită sunt pași critici. Dezoligarhizarea și consolidarea combaterii criminalității organizate sunt priorități esențiale care vor contribui nu doar la respectarea cerințelor UE, ci și la întărirea încrederii publice în instituțiile statului.

Îmbunătățirea sistemului de guvernare și a integrității administrative nu este doar o condiție pentru avansarea pe calea europeană, ci și un pas crucial pentru dezvoltarea durabilă și prosperitatea Republicii Moldova. Aceste eforturi vor juca un rol esențial în asigurarea unui cadru legal și instituțional robust, capabil să gestioneze eficient serviciile publice și să răspundă provocărilor socio-economice ale țării. Prin implementarea și consolidarea acestor reforme, Republica Moldova va construi o bază solidă pentru viitorul său european și pentru întărirea statului de drept și a democrației.

Bibliografie:

1. IPC la nivel mondial 2022, elaborat de Transparency International:
<https://www.transparency.org/en/cpi/2022>
2. Eurobarometrul special nr. 523 privind corupția (2022) și Eurobarometrul Flash nr. 507 privind atitudinea întreprinderilor față de corupție în UE (2022).
3. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0001.02/DOC_1&format=PDF. Articolul 21 din Tratatul privind Uniunea Europeană.
4. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52023JC0012>.
5. Decizia (PESC) 2023/891 a Consiliului din 28 aprilie 2023 privind măsuri restrictive având în vedere acțiunile de destabilizare a Republicii Moldova și Regulamentul (UE) 2023/888 al Consiliului din 28 aprilie 2023 privind măsuri restrictive având în vedere acțiunile de destabilizare a Republicii Moldova
6. www.europa.eu . Rapoartele analitice privind Ucraina, Moldova și Georgia (europa.eu)
7. Commission staff working document Analytical Report following the Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council and the Council Commission Opinion on the Republic of Moldova's application for membership of the European Union, Brussels, 1.2.2023 SWD (2023) 32 final, pp. 3

CZU: 314.7:331.5(478:4EU)

IMPACTUL MIGRAȚIEI INTERNAȚIONALE ASUPRA ECONOMIEI REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE: TENDINȚE, CONSECINȚE ȘI PROVOCĂRI

Vitalie CAZACU,
dr., conf. univ.,

Departamentul Marketing și Turism
Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova
E-mail: vitaliepetrucazu@gmail.com

Elena BĂDĂRĂU,
dr., conf. univ.,

Universitatea de Stat din Moldova, Republica Moldova,
E-mail: el.badarau@gmail.com

Rezumat: *Migrația internațională joacă un rol crucial în economia Republicii Moldova, având implicații semnificative asupra pieței muncii, dezvoltării economice și stabilității sociale. În contextul integrării europene, mobilitatea forței de muncă a crescut, facilitând accesul cetățenilor moldoveni la oportunități de muncă în statele UE. Remitențele rămân o sursă importantă de venit pentru multe gospodării, contribuind la consum, investiții și reducerea sărăciei. Cu toate acestea, emigrarea masivă a forței de muncă calificate generează provocări, precum deficitul de muncitori în anumite sectoare economice, încetinirea creșterii economice și riscuri demografice. Politicile guvernamentale trebuie să abordeze aceste probleme prin măsuri de reintegrare a migranților, stimularea investițiilor și crearea unui mediu economic favorabil întoarcerii acestora. Pe termen lung, integrarea europeană poate oferi soluții prin parteneriate pentru mobilitate, acces la fonduri europene și adoptarea unor politici de ocupare a forței de muncă care să valorifice diaspora. Astfel, migrația poate deveni un factor de dezvoltare durabilă, dacă este gestionată eficient.*

Cuvinte-cheie: *migrație internațională, remitențe, integrare europeană, piața muncii, dezvoltare economică, forță de muncă calificată, politici de reintegrare, diaspora, mobilitate, investiții*

Migrația internațională a forței de muncă reprezintă un fenomen complex, cu implicații profunde asupra economiei, politicii și societății globale. În contextul actual, caracterizat de globalizare accelerată, crize economice și schimbări climatice, mobilitatea populației joacă un rol esențial în echilibrul pieței muncii și în dezvoltarea economică a țărilor implicate. Astfel, impactul migrației internaționale a forței de muncă asupra economiei și politicii globale a crescut semnificativ, devenind un factor esențial al globalizării. Conform datelor Organizației Națiunilor Unite, în 2019, numărul total al migranților internaționali a atins 272 de milioane, reprezentând aproximativ 3,5% din populația mondială, dintre care 169 de milioane erau lucrători migranți. În 2024, aceste cifre au continuat să crească, pe fondul intensificării fluxurilor migratorii generate de factori economici, politici și sociali. [4]

În prezent, migrația internațională este una dintre componentele esențiale ale proceselor moderne de globalizare, alături de circulația capitalului, bunurilor, tehnologiilor și informației. Nivelul de calificare joacă un rol crucial în aceste procese, deoarece țările de destinație promovează politici menite să atragă specialiști cu înaltă pregătire profesională, oferindu-le condiții favorabile de muncă și rezidență. În acest context, se remarcă noi forme de mobilitate, precum migrația circulară și reîntoarcerea lucrătorilor în țările de origine după acumularea de experiență și economii.

Un aspect important este migrația familială, determinată de reunificarea membrilor familiei cu migranții principali. Acest fenomen contribuie la formarea și consolidarea rețelelor transnaționale care leagă țările de origine și cele de destinație. În același timp, migrația influențează structurile demografice, economice și sociale, generând o diversitate culturală ce poate afecta identitatea națională și coeziunea socială. [1]

Tendențele actuale indică faptul că migrația internațională va continua să crească sau, cel puțin, nu va înregistra un declin semnificativ în viitorul apropiat. Există trei factori majori care susțin această previziune:

- ✓ Persistența inegalităților economice dintre statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare determină un număr tot mai mare de persoane să caute condiții de trai mai bune.
- ✓ Conflictele politice, sociale și climatice din diverse regiuni ale lumii generează fluxuri mari de refugiați și migranți forțați.
- ✓ Crearea de noi zone de liber schimb și integrarea economică regională facilitează mobilitatea forței de muncă, reducând barierele administrative pentru migranți.

În 2024, se observă o accentuare a migrației determinate de schimbările climatice, fenomen cunoscut sub denumirea de „migrație climatică”. Evenimentele meteorologice extreme, precum secetele prelungite, inundațiile și creșterea nivelului mării, determină deplasări semnificative de populație, în special în regiunile vulnerabile. Acest nou tip de migrație necesită politici și soluții internaționale adecvate pentru gestionarea efectelor socio-economice pe termen lung. Prin urmare, migrația internațională rămâne un proces dinamic, cu implicații multiple asupra economiei globale, securității internaționale și dezvoltării durabile. Gestionarea eficientă a acestui fenomen necesită cooperare internațională, politici de integrare echitabile și strategii adaptate noilor realități ale mobilității umane.

Unul dintre factorii determinanți ai migrației forței de muncă rămâne dezvoltarea economică inegală între țările și regiunile lumii. În ciuda progreselor înregistrate de economiile emergente, cum ar fi China și India, disparitățile economice persistă. Astfel, în 2023, PIB-ul mediu anual pe cap de locuitor la nivel global a fost de aproximativ 13.5 mii USD, însă la nivel de țări, diferențele rămân semnificative: Luxemburg a înregistrat un PIB per capita de 128.8 mii USD, în timp ce Burundi a rămas la un nivel de 236 USD. Raportul dintre veniturile Statelor Unite și cele ale celor mai sărace state africane a depășit pragul de 22:1, accentuând astfel atractivitatea țărilor dezvoltate pentru forța de muncă migratoare. [3]

Diferențele salariale sunt direct corelate cu acest fenomen, muncitorii din economiile în curs de dezvoltare fiind atrași de salariile mai mari și condițiile mai bune de muncă din statele dezvoltate. De asemenea, rata șomajului este un factor determinant în decizia de a migra, cu toate că șomajul afectează în grade diferite atât economiile avansate, cât și cele emergente. Globalizarea exacerbează aceste dezechilibre, conducând la o polarizare accentuată a pieței muncii, în care anumite sectoare economice din țările dezvoltate devin dependente de muncitori migranți.

Criza economică globală declanșată de pandemia de COVID-19 și recesiunea din 2022-2023 au amplificat presiunile asupra piețelor muncii, generând noi fluxuri de migrație. În paralel, conflictele geopolitice din Ucraina, Orientul Mijlociu și alte regiuni au condus la un aflux semnificativ de refugiați economici și politici către Uniunea Europeană și America de Nord.

Demografia joacă un rol esențial în dinamica migrației internaționale. Scăderea natalității și îmbătrânirea populației din economiile avansate au creat o presiune suplimentară asupra forței de muncă locale. Populația globală a atins 8 miliarde în 2022, iar estimările arată că va crește la 8,6 miliarde în 2030, 9,8 miliarde în 2050 și 10,9 miliarde până în 2100. Această creștere nu este uniform distribuită, cele mai mari rate de creștere fiind înregistrate în Africa și Asia de Sud. În 2023, rata fertilității în țările dezvoltate a fost de aproximativ 1,6 copii per femeie, în timp ce în statele cu venituri

mici a rămas la un nivel de 4,5 copii per femeie. Această diferență se traduce printr-o reducere a populației active în țările industrializate și o creștere rapidă a tinerilor apti de muncă în țările în curs de dezvoltare. Spre exemplu, populația Africii a crescut de la 1,3 miliarde în 2020 la 1,5 miliarde în 2024 și se estimează că va ajunge la 4 miliarde până în 2100.

Această tendință are implicații majore asupra piețelor muncii. Italia, de exemplu, este prognozată să își reducă populația cu 23% până în 2050, Letonia cu 45%, iar Estonia cu 50%. [2] În aceste condiții, politicile de imigrație devin esențiale pentru menținerea sustenabilității economice și sociale. Creșterea speranței de viață și scăderea natalității determină guvernele să implementeze măsuri menite să atragă lucrători străini, în special în sectoarele cu deficit de personal, precum agricultura, construcțiile, industria ospitalității și îngrijirea persoanelor vârstnice. În 2024, migrația internațională rămâne o componentă esențială a echilibrului pieței muncii la nivel global. Disparitățile economice, schimbările demografice și efectele globalizării continuă să alimenteze fluxurile migratorii, în timp ce economiile dezvoltate devin tot mai dependente de forța de muncă migratoare. Gestionarea eficientă a migrației devine astfel o prioritate strategică pentru multe state, necesitând politici echilibrate care să răspundă atât nevoilor economice, cât și celor sociale ale populației locale și ale migranților.

Globalizarea și intensificarea concurenței au condus la o segmentare accentuată a piețelor muncii în numeroase țări de imigrație. Astfel, s-au creat locuri de muncă înalt calificate, bazate pe cunoștințele și competențele specialiștilor, în timp ce posturile cu calificare redusă din întreprinderile mici depind adesea de forța de muncă a migranților, deseori aflați în situații nereglementate. Întreprinderile mici și mijlocii, neavând posibilitatea de a-și reloca activitățile în străinătate pentru a diminua costurile, apelează frecvent la recrutarea de personal din alte țări. Schimbările demografice, precum îmbătrânirea populației active și creșterea proporției pensionarilor în statele dezvoltate, amplifică semnificativ cererea de servicii personale cu calificare redusă, inclusiv servicii domestice și îngrijire a vârstnicilor și persoanelor cu dizabilități, atât la domiciliu, cât și în instituții medicale.

Conform raportului UNHCR din iunie 2024, numărul total al persoanelor strămutate forțat la nivel global a atins 120 de milioane, în creștere față de anii precedenți. Această creștere este atribuită atât apariției unor noi conflicte, cât și perpetuării celor existente, precum și eșecului în găsirea de soluții pentru crizele de lungă durată. De exemplu, conflictul din Sudan a generat peste 7,1 milioane de deplasări interne și 1,9 milioane de refugiați până în mai 2024. În plus, Siria continuă să fie o criză umanitară majoră, cu 13,8 milioane de persoane strămutate forțat în interiorul și în afara țării. [4] În ceea ce privește migrația ilegală către Uniunea Europeană, datele din 2024 indică o scădere de 38% a trecerilor ilegale ale frontierei, ajungând la aproximativ 239.000 de cazuri. Această reducere se datorează eforturilor concertate ale țărilor UE și partenerilor internaționali în combaterea rețelelor de trafic de persoane. [5]

Astăzi, aproximativ 60% din totalul migranților internaționali trăiesc în țări dezvoltate, iar migrația rămâne un fenomen global cu un impact semnificativ asupra economiilor și societăților. În majoritatea țărilor din Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), migranții reprezintă între 7% și 20% din populație, iar în regiunile din Golf, ponderea acestora este mult mai mare, fiind adesea de peste 30%. Majoritatea migranților sunt lucrători migranți și familiile acestora, aceștia fiind esențiali în sectoare precum construcțiile, îngrijirea persoanelor vârstnice și serviciile de îngrijire la domiciliu.

Deși migrația internațională este un fenomen global, majoritatea mișcărilor sunt concentrate într-un număr limitat de țări. În 2019, doar 20 de țări au primit două treimi din totalul migranților internaționali. Aproape jumătate din migranții internaționali trăiau în doar zece țări, iar acest trend continuă să se mențină. Astfel datele indică că în 2024, Statele Unite găzduiesc aproximativ 51 de milioane de migranți, adică aproximativ 19% din numărul total al migranților din lume. Germania și Arabia Saudită urmează, fiecare cu aproximativ 13 milioane de migranți, urmate de Rusia cu 12 milioane, și Regatul Unit și Irlanda de Nord cu 10 milioane. Aceste țări continuă să fie principalele

destinații pentru migranți, în ciuda schimbărilor economice și politice din anumite regiuni. [5] Această distribuție geografică a migranților este strâns legată de cerințele piețelor muncii și de politicile naționale privind migrarea, care variază semnificativ de la o țară la alta, influențând fluxurile migratorii la nivel global.

În prezent, populația țărilor în curs de dezvoltare continuă să crească mult mai rapid decât în regiunile dezvoltate, cu o medie anuală de 1,5% față de doar 0,25% în țările dezvoltate. Un moment semnificativ în istoria demografică a avut loc în 2018, când pentru prima dată numărul persoanelor de 65 de ani și peste a depășit numărul copiilor sub cinci ani la nivel global. Potrivit prognozelor ONU, până în 2050, numărul persoanelor în vârstă de 65 de ani și peste va crește considerabil, dublându-se față de nivelul din 2019, în timp ce numărul copiilor sub 5 ani va rămâne relativ constant. Ponderea persoanelor vârstnice în populația globală va ajunge la 12% în 2030, 16% în 2050 și 23% până în 2100. În 2024, acest fenomen este deja evident, cu 18% din populația Europei și a Americii de Nord având vârsta de 65 de ani și peste, iar estimările pentru 2050 indică faptul că una din patru persoane din aceste regiuni va face parte din această categorie.

În același timp, procesul de îmbătrânire a populației progresează rapid în Europa și Japonia, unde rata natalității este scăzută, iar rata mortalității depășește natalitatea. Se preconizează că proporția persoanelor de 65 de ani și peste va crește de la 15% la 28% în Europa între 2000 și 2050 și de la 17% la 36% în Japonia. În țările europene, ponderea pensionarilor va ajunge la 51% până în 2050, ceea ce va impune o creștere semnificativă a imigrației pentru a susține echilibrul între populația activă și pensionari. În acest context, migrația devine un instrument esențial pentru a răspunde provocărilor demografice și economice, iar ratele de imigrație ar trebui să fie semnificativ mai mari pentru a menține stabilitatea economică și sistemele de securitate socială.

Migrarea ilegală rămâne o provocare majoră. Astfel conform datelor oficiale în 2024, între 10 și 15% din toți migranții internaționali au un statut ilegal. În Uniunea Europeană, numărul migranților ilegali variază între 3 și 8 milioane, ceea ce reprezintă între 11 și 23% din totalul migranților din regiune. În America de Nord, în special în Statele Unite, aproximativ 11,3 milioane de migranți ilegali erau prezenți în 2016, iar numărul acestora continuă să fie semnificativ și în 2024. Migrația ilegală nu se limitează doar la țările dezvoltate, regiunile din Africa, Asia și America Latină fiind afectate de fluxuri migratorii informale, deseori tolerante din motive economice și sociale. Estimările privind migrarea ilegală sunt, totuși, greu de obținut din cauza naturii sale informale, iar acest fenomen reprezintă o provocare continuă pentru politicile de imigrație. [4]

În ceea ce privește migrarea forțată, femeile reprezintă 47,9% din migranții internaționali în 2023, iar tendința ca numărul acestora să crească continuă și în 2024. În regiunile dezvoltate, femeile migrante depășesc bărbații, iar în regiunile în dezvoltare, acestea reprezintă o parte semnificativă din migrarea de muncă, mai ales în sectorul îngrijirii, unde există o cerere crescută pentru lucrători de sex feminin. În Asia, migrarea feminină este o tendință evidentă, cu un număr semnificativ de femei migrante din țări precum Indonezia, Filipine, Sri Lanka și Thailanda care lucrează în Malaezia, Hong Kong și Singapore, contribuind la migrarea de forță de muncă slab calificată, dar și la migrarea înalt calificată.

Remitențele trimise de migranți joacă un rol crucial în economiile țărilor de origine, având un impact semnificativ asupra PIB-ului acestora. În 2018, remitențele trimise de migranți au totalizat 689 de miliarde de dolari la nivel global, în creștere constantă față de 126 de miliarde în 1990. Țările precum India, China, Mexic și Filipine au fost printre cele mai mari beneficiari. Remitențele reprezintă o sursă stabilă de venit pentru multe economii în dezvoltare și contribuie la îmbunătățirea condițiilor de viață, educației și sănătății populației din țările exportatoare de muncă. De asemenea, acestea sunt o sursă importantă de valută, ajutând la menținerea stabilității economice în perioade de criză globală sau regională. [5] Migrația internațională, în special migrarea forțată de muncă, rămâne un fenomen complex, cu implicații economice și sociale semnificative atât pentru țările de origine, cât și pentru cele de destinație.

Globalizarea economiei mondiale în perioada actuală a dus la apariția unor noi tendințe în procesele asociate migrației internaționale a forței de muncă, cu impacturi semnificative asupra economiilor țărilor-exportatoare și importatoare de resurse de muncă. Consecințele economice ale acestui fenomen sunt complexe și controversate, iar evaluarea lor clară și completă rămâne o provocare.

Unul dintre cele mai importante efecte ale migrației internaționale asupra țărilor exportatoare de forță de muncă este fluxul semnificativ de remitențe trimise de migranți către familiile lor din țările de origine. Aceste remitențe joacă un rol crucial în stimularea economiilor țărilor de origine, contribuind direct la PIB-ul acestora și oferind o sursă valoroasă de valută pentru guverne. În plus, remitențele sunt esențiale în stabilizarea balanței de plăți și a contului curent al acestor țări. De asemenea, migrarea forțată a lucrătorilor poate contribui la reducerea șomajului intern, îmbunătățind situația pe piața muncii și diminuând tensiunile sociale, întrucât oferă noi oportunități de muncă în străinătate. Aceste efecte pot duce, pe termen lung, la o mai bună alocare a resurselor de muncă și la o creștere economică sustenabilă.

În ceea ce privește impactul asupra țărilor importatoare de forță de muncă, migrarea internațională are atât efecte pozitive, cât și negative. Pe de o parte, influxul de muncitori din diverse regiuni ale lumii poate suplini lipsurile de forță de muncă și poate contribui la creșterea economică a țărilor gazdă, în special în sectoare cheie cum ar fi agricultura, construcțiile și serviciile. Pe de altă parte, migrarea poate afecta negativ piața muncii locale, provocând scăderea salariilor pentru lucrătorii autohtoni sau modificarea structurilor de ocupare a forței de muncă. Aceste schimbări pot duce la fricțiuni sociale și economice, în special dacă nu sunt gestionate corespunzător.

În perspectiva viitorului apropiat, migrația internațională a forței de muncă va continua să crească, sau cel puțin să rămână constantă, iar acest lucru va fi facilitat de trei factori principali: În primul rând, inegalitățile economice persistente între țările dezvoltate și cele în dezvoltare vor continua să fie un motor important al migrației, determinând milioane de oameni să caute oportunități economice mai bune în alte părți ale lumii. În al doilea rând, conflictele politice, războaiele și instabilitatea economică vor genera fluxuri de refugiați, contribuind la mișcări semnificative ale populației între regiuni. În al treilea rând, crearea de noi zone de liber schimb și acorduri economice regionale va facilita mobilitatea forțată de muncă, accelerând fluxurile migraționale și extinzând accesul la piețele de muncă externe.

Astfel, migrația internațională a forței de muncă rămâne un factor determinant pentru economia globală, cu implicații majore pentru țările de origine și destinație. Gestionarea adecvată a acestui fenomen, prin politici de integrare, susținerea fluxurilor legale și promovarea unui climat social și economic favorabil, va fi esențială pentru maximizarea beneficiilor și minimizarea riscurilor legate de migrarea forțată a forței de muncă.

Bibliografie:

1. Cazacu, V. (2014). International migration labour force: Irrevocable phenomenon. Relații internaționale. Plus, 3, 130-140.
2. Migration Data Portal. (2024). Report of Migration Data Portal. Retrieved February 12, 2025, from https://www.migrationdataportal.org/international-data?i=stock_abs_&t=2024
3. Homițchi, N., & Cazacu, V. (2020). Migrația forței de muncă și consecințele ei asupra țărilor de origine și a țărilor-gazdă. Relații internaționale. Plus, 2(18), 67-74.
4. UN Refugees. (2024). Refugee statistics. Retrieved February 13, 2025, from <https://www.unrefugees.org/refugee-facts/statistics/>
5. OECD. (2023). International Migration Outlook 2023. Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/international-migration-outlook-2023_b0f40584-en/full-report.html

CZU: 338.24:005.961(478)

ANTREPRENORIATUL ÎN REPUBLICA MOLDOVA: PROVOCĂRI, OPORTUNITĂȚI ȘI PERSPECTIVE DE DEZVOLTARE ÎN CONTEXTUL UE

Tatiana ANDREEVA,

Dr., conf. univ.,

Facultatea Științe Economice, ULIM

Vlad TANASEVICI,

Student anul III,

Specialitatea Relații Internaționale,
USM

Rezumat: *Antreprenoriatul joacă un rol esențial în dezvoltarea economică a Republicii Moldova, contribuind la crearea de locuri de muncă, creșterea economică și inovare. Cu toate acestea, mediul antreprenorial se confruntă cu multiple provocări, inclusiv birocrăție excesivă, instabilitate legislativă și acces limitat la finanțare. În ciuda acestor obstacole, sectoare precum IT, agricultura ecologică, turismul și comerțul electronic oferă oportunități semnificative pentru antreprenori. Autoritățile și organizațiile internaționale au implementat diverse inițiative pentru susținerea afacerilor, însă dezvoltarea durabilă a antreprenoriatului necesită reforme legislative suplimentare și investiții în educația antreprenorială.*

Cuvinte-cheie: *Antreprenoriat, Republica Moldova, dezvoltare economică, provocări, oportunități, finanțare, birocrăție, inovație, start-up, politici guvernamentale, sector IT, agricultură ecologică, turism, comerț electronic*

Antreprenoriatul reprezintă motorul principal al inovării și al dezvoltării economice, având un impact direct asupra creării de locuri de muncă, a creșterii economice și a modernizării societății. Într-o perioadă în care globalizarea și tehnologia evoluează rapid, antreprenoriatul a devenit un pilon fundamental al economiilor naționale, inclusiv în Republica Moldova, un stat aflat într-un proces continuu de tranziție și modernizare.

În Republica Moldova, activitatea antreprenorială se confruntă cu multiple provocări, dar totodată oferă oportunități semnificative. Economia națională este în continuare marcată de dependența de sectoare tradiționale, de o infrastructură economică insuficient dezvoltată și de instabilitatea legislativă. Totuși, antreprenorii din Republica Moldova au demonstrat o capacitate remarcabilă de adaptare și de inovare, fiind din ce în ce mai implicați în dezvoltarea de afaceri, în special în domeniul tehnologic, agricol și al serviciilor.

De asemenea, în ultimii ani, autoritățile și organizațiile internaționale au adoptat măsuri pentru sprijinirea antreprenorilor, inclusiv prin stimulente fiscale, programe de mentorat și finanțare pentru start-up-uri. În ciuda acestor inițiative, multe dintre obstacolele majore rămân legate de accesul limitat la surse de finanțare, birocrăția excesivă și dificultățile în accesarea pieței externe.

Scopul acestui articol este de a analiza în detaliu activitatea de antreprenoriat în Republica Moldova, pornind de la contextul economic și legislativ actual, continuând cu identificarea principalelor provocări cu care se confruntă antreprenorii și încheind cu o privire asupra inițiativelor de susținere și a perspectivelor de dezvoltare ale antreprenoriatului în viitorul apropiat. Astfel, articolul va oferi o imagine complexă asupra realităților antreprenoriale din Republica Moldova și va propune posibile soluții pentru consolidarea acestui sector vital al economiei naționale.

Republica Moldova este o țară în dezvoltare, situată în sud-estul Europei, care, după obținerea independenței în 1991, a trecut printr-o tranziție economică complexă. Economia națională se bazează în continuare pe sectoare tradiționale, cum ar fi agricultura, industria ușoară și manufacturarea, însă sectorul serviciilor și, în mod particular, antreprenoriatul, au început să joace un rol din ce în ce mai important în dezvoltarea economiei.

În ciuda progreselor realizate, Republica Moldova se confruntă cu mai multe provocări economice majore, printre care se numără: creșterea economică lentă, dependența de exporturile către piețele externe (în special Rusia și Uniunea Europeană), migrarea forțată a populației și infrastructura economică insuficient dezvoltată. Aceste provocări influențează activitatea antreprenorială, dar în același timp crează și oportunități pentru dezvoltarea unor noi domenii de afaceri, cum ar fi tehnologia informației și comunicațiilor (TIC), turismul și industriile creative.

Pe lângă acest context economic, cadrul legislativ joacă un rol crucial în dezvoltarea antreprenoriatului în Republica Moldova. În ultimele decenii, autoritățile au înțeles importanța stimulării inițiativei private și au adoptat mai multe reforme legislative pentru a sprijini dezvoltarea mediului de afaceri. Printre acestea se numără simplificarea proceselor administrative de înființare a unei afaceri, reducerea taxelor și a impozitelor pentru micile afaceri și înființarea unor agenții care sprijină antreprenorii.[1]

Totuși, cu toate aceste reforme, unele provocări persistă. Birocrația excesivă, instabilitatea legislației și lipsa unui sistem de educație antreprenorială bine pus la punct rămân obstacole importante pentru dezvoltarea antreprenoriatului în Moldova. De asemenea, accesul limitat la finanțare și capacitatea de a accesa piețele internaționale sunt factori ce influențează negativ expansiunea afacerilor mici și mijlocii.

În pofida acestor provocări, sectorul antreprenorial din Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în ultimii ani, mai ales în domenii emergente, precum IT-ul, comerțul electronic și agricultura, datorită unui sprijin tot mai mare din partea autorităților și organizațiilor internaționale.

Un alt obstacol semnificativ este lipsa unei culturi antreprenoriale puternice. Deși există un număr tot mai mare de tineri care doresc să devină antreprenori, multe dintre acestea nu dispun de cunoștințele necesare pentru a înființa și a administra o afacere, iar sistemul educațional nu pune suficient accent pe formarea competențelor antreprenoriale. De asemenea, piața internă rămâne una relativ mică și cu un puternic caracter sezonier în anumite sectoare, ceea ce face dificilă scalarea afacerilor locale pe plan global.

În concluzie, în ciuda progreselor realizate în ultimii ani, mediul economic și legislativ din Republica Moldova încă pune numeroase provocări antreprenorilor. Cu toate acestea, există un potențial semnificativ de dezvoltare, mai ales în domenii precum IT-ul, agricultura ecologică și comerțul online. Astfel, prin continuarea reformelor legislative și prin stimularea educației antreprenoriale, Republica Moldova poate crea un mediu mai favorabil pentru afaceri și pentru creșterea numărului de antreprenori de succes.

Activitatea antreprenorială în Republica Moldova, ca și în multe alte economii emergente, se confruntă cu multiple provocări. Cu toate acestea, există și oportunități semnificative care pot sprijini dezvoltarea antreprenoriatului pe termen lung. În această secțiune, vom analiza principalele obstacole cu care se confruntă antreprenorii moldoveni, dar și domeniile de oportunitate care pot contribui la succesul afacerilor locale.

Una dintre cele mai mari provocări pentru antreprenorii din Republica Moldova este accesul limitat la finanțare. Majoritatea micilor antreprenori se confruntă cu dificultăți în a obține împrumuturi de la bănci din cauza cerințelor ridicate de garantare și a dobânzilor mari. În plus, fondurile pentru start-up-uri sunt greu accesibile, iar cei care doresc să își dezvolte afacerea se confruntă adesea cu lipsa de capital pentru investiții inițiale sau pentru extinderea afacerii.

Un alt obstacol semnificativ îl reprezintă birocrația. Deși au existat progrese în digitalizarea serviciilor guvernamentale și simplificarea proceselor administrative, antreprenorii moldoveni încă se confruntă cu proceduri administrative complexe și cu un sistem fiscal care poate fi perceput ca fiind opresiv. Modificările frecvente ale reglementărilor fiscale și lipsa transparenței pot crea incertitudine și pot descuraja investitorii și antreprenorii locali.[2]

De asemenea, accesul limitat la piețele externe rămâne o provocare importantă pentru multe afaceri. Antreprenorii moldoveni se confruntă cu dificultăți în a-și extinde afacerea dincolo de granițele naționale din cauza unui mediu economic instabil, costurilor ridicate de transport și logistică, și a unei infrastructuri insuficiente. În plus, bariera lingvistică și lipsa unui cadru comercial favorabil pot împiedica expansiunea pe piețele internaționale.

Lipsa unei culturi antreprenoriale puternice și a unei educații antreprenoriale adecvate este un alt factor care limitează dezvoltarea acestui sector. Majoritatea tinerelor talente nu sunt pregătite să pornească o afacere din cauza unei pregătiri insuficiente în domenii esențiale, precum managementul, marketingul, strategia financiară și inovarea.

În ciuda acestor provocări, există multiple oportunități care pot contribui la creșterea antreprenoriatului în Republica Moldova. În primul rând, există un potențial semnificativ în sectorul IT și al tehnologiilor inovative, care a crescut semnificativ în ultimii ani. Republica Moldova beneficiază de o forță de muncă bine pregătită în domeniul tehnologic, iar costurile scăzute ale forței de muncă și infrastructura digitală în continuă dezvoltare reprezintă un avantaj pentru start-up-uri și afaceri de tehnologie.

Un alt sector cu potențial considerabil este agricultura, în special agricultura ecologică și producția de alimente bio. În condițiile în care cererea globală pentru produse ecologice este în creștere, antreprenorii din Republica Moldova au ocazia de a profita de resursele naturale și de terenurile fertile pentru a dezvolta afaceri sustenabile și de export.

Turismul reprezintă o altă oportunitate semnificativă. Deși turismul în Republica Moldova nu este încă pe deplin valorificat, țara are un potențial imens datorită peisajelor sale naturale, tradițiilor bogate și vinurilor renumite. Promovarea turismului rural și a agroturismului poate atrage investitori și turiști din întreaga lume, iar dezvoltarea infrastructurii turistice va oferi noi oportunități antreprenoriale. Un alt domeniu cu perspective bune de creștere este comerțul electronic. Având în vedere evoluțiile tehnologice și creșterea interesului consumatorilor pentru cumpărături online, comerțul electronic devine un sector dinamic, în special în rândul tinerelor afaceri care își doresc să ajungă rapid la consumatori din diverse colțuri ale lumii.[3]

În plus, Republica Moldova poate beneficia de sprijin din partea organizațiilor internaționale, cum ar fi Uniunea Europeană, care pune la dispoziție fonduri pentru dezvoltarea micilor afaceri și pentru implementarea de proiecte de inovare. Aceasta reprezintă o oportunitate semnificativă pentru antreprenorii moldoveni de a accesa finanțări externe și de a dezvolta afaceri competitive la nivel global.

În contextul provocărilor economice și legislative, autoritățile din Republica Moldova au implementat mai multe măsuri și inițiative pentru a sprijini dezvoltarea antreprenoriatului. Aceste inițiative vizează crearea unui mediu favorabil pentru afaceri, stimularea inovației și susținerea micilor

și mijlociilor întreprinderi, esențiale pentru economia națională. În această secțiune, vom analiza principalele programe și măsuri de sprijin pentru antreprenori în Republica Moldova.

1. Politici și strategii guvernamentale de sprijin- Guvernul Republicii Moldova a adoptat un set de politici economice și strategii menite să sprijine antreprenoriatul și să îmbunătățească mediul de afaceri. În cadrul acestor politici, autoritățile se concentrează pe îmbunătățirea reglementărilor fiscale, reducerea birocrației și simplificarea procedurilor administrative. De exemplu, Legea privind susținerea micilor și mijlociilor întreprinderi (IMM) încurajează investițiile și crearea de noi afaceri

prin acordarea de stimulente fiscale, cum ar fi scutirea de taxe și impozite pentru anumite tipuri de afaceri în primele lor etape de dezvoltare.

De asemenea, Programul Național pentru Dezvoltarea IMM-urilor este o inițiativă guvernamentală care oferă sprijin financiar și tehnic pentru start-up-uri și pentru antreprenorii care doresc să își extindă afacerea. Acest program include măsuri de promovare a inovației, crearea de locuri de muncă și integrarea în piețele internaționale.

2. Fonduri și subvenții pentru start-up-uri- Un alt element important în sprijinul antreprenorilor îl reprezintă fondurile și subvențiile destinate start-up-urilor. Acestea sunt oferite de autoritățile guvernamentale sau de organizații internaționale și pot ajuta antreprenorii să înființeze afaceri sau să investească în dezvoltarea acestora.

De exemplu, Fondul Național pentru Dezvoltare Regională finanțează proiecte de investiții în infrastructură și dezvoltare economică, în special în regiunile mai puțin dezvoltate ale țării. În plus, există fonduri destinate sectorului agricol, cum ar fi Programul pentru Dezvoltarea Agribusiness-ului, care sprijină antreprenorii din domeniul agriculturii cu subvenții pentru tehnologii moderne și dezvoltarea de produse ecologice.

Mai mult, în cadrul Programului pentru Tineret, guvernul sprijină inițiativele antreprenoriale ale tinerilor, oferind granturi și împrumuturi cu dobândă redusă. Aceste inițiative au ca scop stimularea tinerelor talente să se implice în antreprenoriat și să dezvolte afaceri sustenabile.

3. Incubatoare și centre de inovare-Pentru a sprijini dezvoltarea afacerilor în stadiile incipiente, au fost înființate mai multe incubatoare de afaceri și centre de inovare în diferite regiuni ale Republicii Moldova. Aceste instituții oferă antreprenorilor nu doar spațiu de birouri și infrastructură modernă, dar și servicii de mentorat, consultanță și acces la rețele de afaceri. Un exemplu de succes este Parcul de Inovație și Tehnologie Tekwill, care sprijină start-up-urile din domeniul tehnologiei, oferind resurse pentru dezvoltarea de produse inovative, formare profesională și acces la finanțare.

Aceste centre contribuie nu doar la dezvoltarea afacerilor locale, ci și la integrarea acestora în rețele internaționale de colaborare și investiții, creând astfel oportunități de creștere și expansiune.

4. Măsuri de sprijin pentru exportatori-Antreprenorii moldoveni care doresc să își extindă afacerea pe piețele externe beneficiază de măsuri de sprijin prin intermediul agențiilor guvernamentale și al organizațiilor internaționale. Un exemplu în acest sens este Agenția pentru Promovarea Exportului, care oferă consiliere și sprijin financiar pentru antreprenorii care doresc să își exporte produsele în afaceri internaționale.

Mai mult, în cadrul unor acorduri comerciale cu Uniunea Europeană, Republica Moldova beneficiază de facilități fiscale și de regimuri preferențiale pentru exporturi, care permit antreprenorilor moldoveni să acceseze piețe internaționale fără taxe suplimentare. De asemenea, participarea la târguri și expoziții internaționale devine mai accesibilă pentru acești antreprenori, care pot beneficia de subvenții pentru a promova produsele lor în străinătate.

5. Programe educaționale și de formare antreprenorială-Un alt aspect esențial în sprijinul antreprenoriatului îl reprezintă formarea profesională și educația antreprenorială. În acest sens, mai multe instituții din Republica Moldova oferă cursuri și programe destinate să ajute viitorii antreprenori să își dezvolte abilități în domenii precum managementul afacerilor, marketingul, strategia financiară și tehnologiile inovative. De asemenea, parteneriatele cu universitățile și organizațiile internaționale

contribuie la dezvoltarea unor curricula adaptate cerințelor pieței și evoluțiilor economice din țară și din străinătate.

Aceste măsuri și inițiative demonstrează un angajament continuu al autorităților și al organizațiilor internaționale pentru a sprijini și dezvolta antreprenoriatul în Republica Moldova. Cu toate acestea, este important ca aceste inițiative să fie continuate și extinse, astfel încât antreprenorii să beneficieze de un mediu propice creșterii și dezvoltării afacerilor pe termen lung.

Antreprenoriatul în Republica Moldova reprezintă un sector cu un potențial semnificativ, dar în același timp se confruntă cu provocări considerabile care afectează dezvoltarea afacerilor și competitivitatea acestora. Deși există numeroase obstacole, precum accesul limitat la finanțare, birocrația excesivă, instabilitatea legislativă și dificultățile în accesarea piețelor externe, mediul antreprenorial din Republica Moldova beneficiază de oportunități importante. Sectorul IT, agricultura ecologică, comerțul electronic și turismul sunt doar câteva dintre domeniile cu un potențial considerabil de dezvoltare.

Autoritățile din Republica Moldova au înțeles importanța sprijinirii antreprenoriatului și au implementat o serie de măsuri și inițiative pentru a crea un mediu favorabil dezvoltării afacerilor. Politicile economice, fondurile pentru start-up-uri, incubatoarele de afaceri și centrele de inovare, precum și măsurile de sprijin pentru exportatori sunt doar câteva dintre inițiativele care pot sprijini antreprenorii din țară. Totodată, educația antreprenorială și formarea profesională continuă sunt esențiale pentru crearea unei culturi antreprenoriale solide și pentru pregătirea tinerelor talente să devină antreprenori de succes.

În ciuda provocărilor, evoluțiile pozitive din ultimii ani și sprijinul din partea instituțiilor guvernamentale și internaționale oferă un cadru favorabil pentru dezvoltarea antreprenoriatului. Este important ca autoritățile și sectorul privat să colaboreze mai departe pentru a îmbunătăți infrastructura, pentru a reduce birocrația și pentru a sprijini creșterea și diversificarea economiei naționale. Prin continuarea reformelor și prin stimularea inovației, Republica Moldova poate deveni un exemplu de succes în regiune, cu o comunitate antreprenorială dinamică și sustensibilă.

Totodată, cooperarea internațională devine un factor cheie în susținerea dezvoltării antreprenoriatului moldovenesc. Proiectele de colaborare cu organizațiile internaționale, atragerea de investitori străini și integrarea în piețele externe sunt esențiale pentru creșterea și extinderea afacerilor din Republica Moldova. De asemenea, implementarea de strategii de întreprinderi sociale și promovarea unui antreprenoriat responsabil pot contribui la crearea unui impact pozitiv în societate și în mediul de afaceri, sprijinind dezvoltarea unei economii sustenabile și echitabile.

În concluzie, antreprenoriatul în Republica Moldova reprezintă un motor de dezvoltare economică important, dar pentru a ajunge la un nivel de excelență, este nevoie de o viziune clară și de o colaborare activă între toate părțile implicate. Cu un mediu de afaceri îmbunătățit, sprijin constant pentru antreprenori și o infrastructură adecvată, Republica Moldova poate deveni o destinație atractivă pentru investitori și un exemplu de succes în dezvoltarea antreprenoriatului în regiune. Este esențial ca țara să continue să își sprijine antreprenorii și să își consolideze poziția într-o economie globală tot mai competitivă.

Bibliografie:

1. Formele activității de antreprenoriat în Moldova. By Cabinetul Avocatului Viorel Furtuna, Published On: September 27, 2022
2. Analiza activității de antreprenoriat în Republica Moldova. Auto. Mihai Ghirea <https://repository.utm.md/bitstream/handle/5014/24244/Conf-TehStiint-UTM-StudMastDoct-2023-v3-p-278-280.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
3. TRĂSĂTURILE ȘI CARACTERISTICILE ANTREPRENORIATULUI CONTEMPORAN DIN REPUBLICA MOLDOVA. Stela EFROS, lector magistru asistent, ULIM ,2017

CZU: 339.56:338.1(478:4EU)

EVOLUȚIA BALANȚEI COMERCIALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN RELAȚIA CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Tatiana BUJOR,

dr., conf. univ.,

Departamentul Administrarea Afacerilor,

Facultatea de Științe Economice, USM

E-mail: tatiana.bujor@usm.md

Maia ELISEEVA,

Masterandă,

Specialitatea Business și Administrare

Facultatea de Științe Economice, USM

Rezumat: *Balanța comercială a Republicii Moldova a fost influențată de evoluțiile economice interne și externe în ultimii trei ani. Deficitul comercial a continuat să fie o caracteristică dominantă, fiind determinat în principal de importurile mai mari decât exporturile. În această perioadă, Republica Moldova a înregistrat o dependență semnificativă de importurile de bunuri de consum, echipamente industriale și energie, în timp ce exporturile s-au concentrat pe produse agricole și textile. În ciuda diversificării piețelor de desfacere, relațiile comerciale cu Uniunea Europeană au fost esențiale pentru echilibrarea balanței comerciale. Anul 2023 a marcat o ușoară îmbunătățire în cadrul relațiilor comerciale datorită acordurilor de comerț și a intensificării exporturilor către statele membre ale Uniunii Europene.*

Cuvinte-cheie: *balanță comercială, deficit comercial, exporturi și importuri, piața Uniunii Europene, produse agricole, diversificarea piețelor, relații comerciale, evoluție economică*

Balanța comercială este un indicator esențial al economiei unui stat, reflectând raportul dintre valoarea exporturilor și importurilor acestuia. Este crucială pentru evaluarea sănătății economiei și pentru înțelegerea poziției unei țări pe piața globală. În contextul Republicii Moldova, balanța comercială a fost deficitară în ultimii ani, iar deficitul a fost alimentat, în special, de importurile de energie și bunuri de consum.

Țara se confruntă cu o serie de provocări, inclusiv o dependență mare de importurile de produse energetice și echipamente industriale, ceea ce o face vulnerabilă la fluctuațiile prețurilor internaționale și la crizele economice externe. Totuși, în ciuda acestor dificultăți, Moldova a reușit să își mențină relațiile economice cu principalele piețe externe, inclusiv Uniunea Europeană și țările CSI, și a continuat să își dezvolte sectorul agricol și industria vinului, două dintre principalele sale surse de export.

Republica Moldova este o țară cu o economie în tranziție, care se află într-un proces continuu de restructurare și modernizare. Economia sa depinde în continuare într-o mare măsură de sectorul agricol și de comerțul cu produse agricole, dar și de relațiile comerciale cu partenerii externi.[1]

Agricultura rămâne un pilon important al economiei moldovenești, având un impact semnificativ asupra PIB-ului și ocupării forțate de muncă. În 2023, agricultura reprezenta aproximativ 15% din PIB-ul țării, iar produsele agricole au constituit o mare parte a exporturilor. Culturi precum cerealele, strugurii, fructele și legumele sunt cele mai des exportate produse, iar Moldova are o tradiție puternică în producția de vinuri de calitate, care sunt apreciate pe piețele internaționale.

Sectorul industrial este mai puțin dezvoltat comparativ cu alte țări europene, în ultima perioadă s-au făcut pași înainte în direcția diversificării și modernizării acestuia. Producția de echipamente

industriale, textile și confecții reprezintă o parte semnificativă din industria moldovenească. În 2023, sectorul industrial reprezenta aproximativ 10% din PIB.[2]

Sectorul serviciilor a devenit tot mai important în economia Moldovei, în special în domenii precum telecomunicațiile, sectorul financiar și IT-ul. Acesta contribuie cu aproximativ 60% la PIB-ul țării, iar evoluțiile din domeniul IT au fost semnificative, Moldova având o piață în creștere pentru start-up-uri din domeniul tehnologic.

Relațiile economice externe ale Republicii Moldova- Republica Moldova beneficiază de relații economice extinse, dar și de un statut de vecin apropiat al Uniunii Europene. De asemenea, țara are relații comerciale semnificative cu țările din Comunitatea Statelor Independente (CSI), dar și cu Rusia, care rămâne un partener important în domeniul energetic.

Uniunea Europeană: Unul dintre cele mai importante acorduri semnate de Republica Moldova a fost Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, semnat în 2014. Acest acord a avut un impact semnificativ asupra exporturilor, facilitând accesul pe piața europeană. În 2023, aproximativ 65% din exporturile Moldovei s-au îndreptat către țările UE, incluzând vinuri, fructe și legume, dar și produse textile și echipamente electrice. De asemenea, Uniunea Europeană este principalul investitor în Republica Moldova, susținând modernizarea infrastructurii și diversificarea economiei.

Rusia și țările CSI: Relațiile economice cu Rusia au fost influențate de factori geopolitici, dar țara rămâne un partener important pentru Moldova. În ciuda tensiunilor politice, Rusia rămâne o piață semnificativă pentru produsele agricole moldovenești, precum vinurile și fructele, iar în același timp, Moldova depinde de importurile de energie din Rusia și din alte țări din CSI.

Balanța comercială a Republicii Moldova a continuat să fie deficitară în perioada 2021-2023, ceea ce indică o dependență crescută de importuri și o capacitate limitată de a exporta produse cu valoare adăugată mare.

2021: În anul 2021, deficitul comercial al Republicii Moldova a fost de aproximativ 3,4 miliarde de dolari, cu importuri care au depășit exporturile cu o diferență semnificativă. În această perioadă, cele mai mari importuri au fost produse energetice și bunuri de consum, iar exporturile au fost dominate de produsele agricole și vinuri.

2022: În 2022, deficitul comercial a crescut semnificativ, ajungând la 4,5 miliarde de dolari, pe fondul crizei energetice și al creșterii prețurilor internaționale la gaze naturale și petrol. Moldova a avut dificultăți în a-și acoperi importurile de energie, ceea ce a agravat deficitul comercial. În plus, criza economică globală a afectat cererea pentru anumite produse exportate de Moldova.

2023: În 2023, deficitul comercial a fost de aproximativ 4,2 miliarde de dolari, cu o ușoară îmbunătățire față de anul anterior. Creșterea exporturilor de produse agricole, în special fructe și vinuri, a avut un impact pozitiv asupra balanței comerciale, iar reducerea importurilor de bunuri de consum a contribuit la scăderea deficitului.[3]

Evoluția Exporturilor și Importurilor

Exporturi: Exporturile Republicii Moldova sunt dominat de produse agricole. În 2021, exporturile de produse agricole au fost de aproximativ 1,7 miliarde de dolari, iar în 2022, aceste exporturi au continuat să reprezinte o sursă majoră de venituri. Cu toate acestea, condițiile meteorologice nefavorabile și prețurile fluctuante ale materiilor prime au afectat capacitatea de producție agricolă.

Vinuri: Vinul moldovenesc este unul dintre cele mai importante produse exportate. În 2021, Moldova a exportat vinuri în valoare de aproximativ 300 milioane de dolari, iar Uniunea Europeană a fost principala destinație pentru aceste produse. În ciuda crizei economice globale, Moldova a reușit să-și mențină exporturile de vinuri pe piețele internaționale.

Importuri: Pe partea de importuri, cele mai mari cheltuieli ale Moldovei au fost pentru energia necesară industriei și gospodăriilor. Importurile de gaze naturale și petrol au reprezentat aproximativ 40% din totalul importurilor Moldovei în 2021 și 2022. De asemenea, importurile de echipamente industriale, produse electronice și alimente procesate au avut un impact semnificativ asupra balanței

comerciale.

Balanța comercială a Republicii Moldova este influențată de o serie de factori interni și externi, care pot duce la fluctuații în deficitul sau surplusul acesteia. Factorii externi care influențează:

Prețurile internaționale ale resurselor naturale: Prețurile mari ale energiei au avut un impact semnificativ asupra deficitului comercial al Moldovei. Creșterile de prețuri la gazele naturale și petrolul importat au dus la creșterea costurilor de import, ceea ce a determinat un deficit mai mare în 2022 și 2023.

Geopolitica și instabilitatea regională: Războiul din Ucraina a avut un impact major asupra comerțului cu țările vecine, inclusiv Rusia și Ucraina. Criza din Ucraina a afectat aprovizionarea cu energie și a perturbat lanțurile de aprovizionare, ceea ce a avut un efect negativ asupra balanței comerciale.

Factori Interni-Politicile economice interne: Guvernul Republicii Moldova a implementat măsuri economice pentru a sprijini exporturile și a încuraja diversificarea economiei. Însă, infrastructura subdezvoltată și lipsa de investiții strategice în sectorul industrial și de energie au limitat eficiența acestor măsuri.

Sectorul agricol: Agricultură rămâne cel mai important sector de export, dar aceasta este sensibilă la condițiile meteorologice și la fluctuarea prețurilor produselor pe piețele externe. În 2023, sectorul agricol a avut o performanță relativ bună, iar exporturile de produse agricole au crescut ușor comparativ cu anii anteriori.[4]

Pentru a îmbunătăți balanța comercială, Republica Moldova a implementat o serie de măsuri economice și politice:

1.Promovarea exporturilor: Guvernul a implementat politici pentru sprijinirea exportatorilor, inclusiv subvenții pentru agricultură și stimulente pentru investiții în sectoare cu valoare adăugată mare. Programul „Made in Moldova” a avut ca scop creșterea vizibilității produselor moldovenești pe piețele internaționale.

2.Diversificarea piețelor de export: Moldova a căutat să își diversifice piețele de export, reducând dependența de piața rusă și încurajând exporturile către țările din UE și din alte regiuni ale lumii. Astfel, exporturile către Asia și Orientul Mijlociu au început să crească treptat.

3.Modernizarea infrastructurii comerciale: Investițiile în infrastructura de transport și logistică au fost esențiale pentru îmbunătățirea comerțului exterior. Guvernul a implementat proiecte pentru modernizarea porturilor și drumurilor, facilitând exportul produselor moldovenești.

În ultimii ani, Republica Moldova s-a confruntat cu multiple provocări care au avut un impact direct asupra balanței sale comerciale. Printre acești factori se numără schimbările climatice și crizele economice externe, care au amplificat vulnerabilitățile economiei moldovenești și au contribuit la creșterea deficitului comercial. Aceste crize au avut efecte semnificative asupra sectorului agricol, asupra prețurilor produselor de import și asupra cererii de produse exportate.

Republica Moldova este o țară cu o economie bazată într-o mare măsură pe agricultură, iar schimbările climatice au un efect semnificativ asupra producției de produse agricole, care reprezintă o mare parte din exporturile țării.[5]

Variabilitatea precipitațiilor și temperaturilor: Schimbările climatice au determinat o creștere a incertitudinii în ceea ce privește condițiile meteorologice. Secetele prelungite și perioadele de precipitații abundente au devenit mai frecvente în Moldova în ultimii ani, afectând recoltele agricole. Aceste schimbări au avut un impact direct asupra producției de cereale, fructe și legume, precum și asupra calității vinurilor, un produs de export esențial pentru țară.

Pierderile din sectorul agricol: Secetele din perioada 2021-2022 au dus la pierderi semnificative de producție agricolă. De exemplu, producția de cereale a scăzut cu aproximativ 30% în anumite regiuni ale țării în acești ani, ceea ce a determinat o scădere a exporturilor. Această reducere a aprovizionării cu produse agricole a avut un impact direct asupra balanței comerciale, deoarece

exporturile din acest sector sunt esențiale pentru echilibrarea deficitului comercial.

Adaptarea infrastructurii agricole: Deși schimbările climatice au avut efecte negative, Republica Moldova a început să implementeze strategii pentru a răspunde acestor provocări. Proiectele de infrastructură pentru irigații și tehnologiile rezistente la secetă au fost prioritizate pentru a sprijini sectorul agricol în fața acestor schimbări. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a reduce volatilitatea producției și pentru a asigura continuitatea exporturilor în fața condițiilor meteorologice extreme.

Republica Moldova, ca stat mic și deschis economic, este vulnerabilă la șocurile economice externe. Crizele economice globale, precum pandemia COVID-19 și criza energetică generată de conflictele geopolitice, au avut un impact semnificativ asupra echilibrului economic al țării și asupra balanței comerciale.

Pandemia COVID-19 și reducerea cererii pe piețele externe: În perioada 2020-2021, criza sanitară globală a dus la o scădere abruptă a cererii pentru produsele exportate de Republica Moldova. Deși anumite sectoare au reușit să se adapteze, precum agricultura, altele, cum ar fi turismul și anumite servicii, au avut pierderi considerabile. De asemenea, criza a afectat lanțurile de aprovizionare globale, iar unele exporturi moldovenești au fost întârziate sau anulate.

Criza energetică și costurile în creștere: Începând cu 2022, creșterea prețurilor energiei, alimentată de instabilitatea geopolitică din regiune, a avut un impact direct asupra importurilor de produse energetice în Moldova. Creșterea prețurilor la gazele naturale și petrol a determinat un salt semnificativ al costurilor importurilor, ceea ce a accentuat deficitul comercial al țării. De asemenea, costurile mai mari de producție pentru întreprinderile din Moldova au avut un impact asupra competitivității produselor de export.

Căderea cererii pe piețele tradiționale: Crizele economice externe, cum ar fi recesiunile din Uniunea Europeană și Rusia, au dus la o scădere a cererii pentru produsele moldovenești. Deși Moldova a continuat să exporte produse agricole și vinuri, scăderea puterii de cumpărare a consumatorilor din piețele externe tradiționale a afectat volumele exportate. În ciuda eforturilor guvernului de a diversifica piețele de export, crizele economice externe au avut un impact semnificativ asupra balanței comerciale a Republicii Moldova.

Pentru a atenua impactul acestor crize asupra balanței comerciale, Republica Moldova a adoptat o serie de măsuri economice și de politică internă:

1.Diversificarea surselor de energie: În fața crizei energetice, Moldova a început să investească în surse alternative de energie, cum ar fi energia solară și eoliană, pentru a reduce dependența de importurile de energie.

2.Sprijinirea sectorului agricol: Guvernul moldovean a început să aloce fonduri suplimentare pentru îmbunătățirea infrastructurii de irigații și pentru promovarea unor practici agricole durabile. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a reduce riscurile asociate cu schimbările climatice și pentru a proteja producția agricolă, care rămâne un sector crucial pentru economia țării.

3.Îmbunătățirea competitivității exporturilor: În ciuda dificultăților externe, Moldova a continuat să investească în modernizarea industriei și în promovarea exporturilor. Programul „Made in Moldova” a fost un pas important pentru creșterea vizibilității produselor moldovenești pe piețele internaționale și pentru atragerea de noi parteneri comerciale.

Balanța comercială a Republicii Moldova a fost, în ultimele decenii, un factor deosebit de influent în cadrul economiei naționale, reflectând atât punctele forte, cât și vulnerabilitățile acesteia. În ciuda creșterii semnificative a exporturilor în anumite sectoare și a diversificării partenerilor comerciali, Republica Moldova continuă să se confrunte cu un deficit comercial persistent, alimentat de dependența sa mare de importurile de bunuri de consum și energie.

Factorii externi, cum ar fi schimbările climatice și crizele economice globale, au amplificat aceste provocări, având un impact direct asupra producției interne și asupra relațiilor comerciale internaționale ale țării. Schimbările climatice au afectat în mod particular sectorul agricol, ce

reprezintă o mare parte din exporturile Moldovei, determinând fluctuații în producția de cereale, fructe, legume și vinuri, iar crizele economice, inclusiv pandemia COVID-19 și criza energetică globală, au contribuit la o scădere a cererii externe și la creșterea costurilor de import.

Totuși, guvernul și sectorul privat din Republica Moldova au început să adopte măsuri pentru a răspunde acestor provocări, prin investiții în infrastructura agricolă, diversificarea surselor de energie și sprijinirea unor sectoare economice mai rezistente la șocurile externe, precum tehnologia și industria ușoară.

Astfel, deși Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări în gestionarea balanței sale comerciale, există și oportunități de îmbunătățire a acesteia prin politici economice inteligente, diversificarea piețelor de export și investiții în inovație și infrastructură. Capacitatea țării de a depăși aceste obstacole va juca un rol esențial în stabilizarea economiei și în asigurarea unei creșteri economice sustenabile pe termen lung.

Bibliografie:

1. Banca Națională a Moldovei. „Raportul asupra evoluției economice a Republicii Moldova”, 2023.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. „Statistici economice”, 2021-2023.
3. Ministerul Economiei al Republicii Moldova. „Politici economice și comerciale”, 2023.
4. „Știri economice din Republica Moldova”, portal oficial de știri economice, 2021-2023.
5. Raportul Comisiei Europene privind relațiile comerciale UE-Moldova, 2023.

CZU: 341.217.21:061.1EU

RECONSTRUCȚIA SUVERANITĂȚII ȘI IDENTITĂȚII EUROPENE ÎN PROCESUL INTEGRĂRII

Ludmila GOLOVATAIA,
doctor în științe economice
conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova
E-mail: golovataya4@gmail.com

Igor GOLOVATII
Magistru în REI
Membru proiectului JM CoE-USC– 101126909
E-mail: igorgolovatii82@gmail.com

Rezumat: *Articolul analizează modul în care integrarea europeană a influențat și remodelat conceptul clasic de suveranitate statală. Prin examinarea diverselor abordări teoretice – de la modelul unitarist și cel post-suveranist, până la conceptul de suveranitate comună –, se conturează o imagine complexă și dinamică a modului în care statele membre ale Uniunii Europene negociază și adaptează suveranitatea în raport cu instituțiile supranaționale. Lucrarea evidențiază impactul extinderii Uniunii, al monedei unice și al politicii comune de securitate asupra echilibrului de putere, precum și provocările aduse de dependența de garanțiile externe de securitate. În final, se discută posibilitatea unui model federativ european ca soluție potențială la dilemele actuale privind suveranitatea.*

Cuvinte-cheie: *suveranitate, integrare europeană, suveranitate comună, post-suveranitate, guvernare multilevel, competențe, Uniunea Europeană, identitate politică*

Introducere. Conceptul de suveranitate reprezintă unul dintre fundamentele construcției statului modern și ale ordinii internaționale consacrate prin sistemul vestfalian. Acesta presupune autoritatea supremă a statului asupra teritoriului și populației sale, independența în relațiile externe și exclusivitatea în luarea deciziilor politice, economice, juridice și administrative. Cu toate acestea, odată cu dezvoltarea organizațiilor internaționale și cu aprofundarea proceselor de globalizare și integrare regională, suveranitatea a început să capete noi forme, nuanțări și interpretări. Uniunea Europeană (UE) constituie un exemplu deosebit în acest sens, întrucât ea nu este nici un stat, nici o organizație internațională tradițională, ci o construcție politică și juridică fără precedent, în care statele membre au ales să transfere o parte din suveranitatea lor către instituții comune, în vederea realizării unor obiective colective.

Din această perspectivă, analiza transformărilor suveranității în cadrul Uniunii Europene implică o înțelegere complexă și dinamică a modului în care puterea politică este distribuită, exercitată și legitimată în spațiul comunitar. În paralel, se conturează tot mai vizibil o identitate europeană care, deși nu înlocuiește identitățile naționale, tinde să le completeze și să le armonizeze în cadrul unui proiect politic comun. Aceste două concepte – suveranitatea și identitatea – se află într-o relație de interdependență: transformările unuia influențează direct configurația celuilalt.

Articolul de față își propune să examineze aceste două concepte fundamentale în cadrul Uniunii Europene, prin prisma evoluțiilor instituționale, a inițiativelor politice recente și a contextului internațional marcat de crize multiple. Vom explora diferitele tipuri de suveranitate invocate în discursul european contemporan (suveranitate partajată, comună, strategică, digitală etc.), dar și eforturile UE de a construi o identitate politică coerentă, capabilă să asigure coeziunea internă și afirmarea sa ca actor global.

De la suveranitatea statală clasică la suveranitatea partajată

În tradiția vestfaliană, suveranitatea era asociată cu puterea absolută și indivizibilă a statului național. Această concepție a dominat sistemul relațiilor internaționale timp de aproape trei secole, fiind întărită de doctrina autodeterminării, consacrată în secolul XX. Totuși, începând cu a doua jumătate a secolului XX, au început să se contureze noi forme de cooperare internațională, bazate pe integrare, transfer de competențe și supranaționalitate.

Uniunea Europeană a apărut ca un răspuns la nevoia de pace, stabilitate și prosperitate într-un continent devastat de războaie. Prin tratatele fondatoare (Tratatul de la Paris – 1951 și Tratatul de la Roma – 1957), s-au pus bazele unei comunități economice care, treptat, a evoluat spre o entitate politică și juridică cu trăsături cvasi-statale. Statutul său de „uniune de state și cetățeni” presupune o împărțire a suveranității între nivelul național și cel comunitar – ceea ce doctrina de specialitate a denumit suveranitate partajată sau suveranitate multilevel.

Această dinamică a fost formalizată prin Tratatul de la Maastricht (1992), care a introdus cetățenia europeană și pilonii cooperării în domeniul politicii externe și de securitate comună, respectiv justiție și afaceri interne. A urmat Tratatul de la Amsterdam (1997), apoi Tratatul de la Nisa (2001), care au consolidat aceste mecanisme. Cel mai important moment instituțional a fost însă Tratatul de la Lisabona (2007), care a oferit Uniunii o personalitate juridică unică, a consacrat Carta drepturilor fundamentale ca document obligatoriu și a redefinit competențele între UE și statele membre.

2. Suveranitatea strategică: între autonomie și interdependență

Conceptul de suveranitate strategică a fost adus în prim-plan de președintele Emmanuel Macron în 2017, în contextul crizelor de securitate, migrație și instabilitate globală. Într-o serie de discursuri programatice, susținute la Atena, Paris și Strasbourg, liderul francez a pledat pentru o

Uniune care să poată acționa independent, să-și asigure securitatea, să-și apere valorile și să devină un actor global în domeniul apărării, economiei și tehnologiei.

Această idee nu este nouă în totalitate. Încă din Tratatul de la Maastricht, Uniunea urmărea să creeze o politică externă comună. În anii 2000, eforturile de redactare a unei Constituții Europene au fost o expresie a dorinței de a crea o identitate politică și suverană a Uniunii. Deși proiectul constituțional a eșuat în Franța și Olanda, el a influențat substanțial Tratatul de la Lisabona, care a introdus funcții precum Înalțul Reprezentant pentru Politica Externă și Securitate și Serviciul European de Acțiune Externă. Suveranitatea strategică include, în viziunea actuală, mai multe dimensiuni: autonomia în materie de apărare, capacitatea de a adopta decizii independente în domeniul energiei, producției industriale, tehnologiilor digitale, sănătății publice și securității cibernetice. Evenimente precum pandemia COVID-19 sau războiul din Ucraina au demonstrat limitele dependenței externe și au accentuat necesitatea unei autonomii europene consolidate.

3. Identitatea europeană: o construcție în desfășurare

În paralel cu aceste transformări ale suveranității, Uniunea Europeană a căutat să consolideze o identitate comună. Aceasta nu poate fi impusă de sus, ci trebuie să fie rezultatul unei identificări voluntare a cetățenilor cu proiectul european. Cetățenia UE, simbolurile comune (drapel, imn, monedă), programele educaționale (Erasmus+), precum și mobilitatea liberă contribuie la formarea unei conștiințe europene.

Cu toate acestea, sondajele arată că identitatea națională rămâne dominantă, în special în contextul unor crize. Brexit-ul este expresia cea mai vizibilă a unei rupturi între identitatea națională și apartenența europeană. De asemenea, refuzul ratificării Constituției Europene în 2005 a demonstrat că cetățenii nu sunt pregătiți pentru o federalizare rapidă. Identitatea europeană este, prin urmare, o construcție fragilă, care necesită timp, comunicare și echilibru între diversitate și unitate.

4. Balanța instituțională și dilema suveranității

Un aspect esențial al guvernantei UE este balanța instituțională, adică distribuția competențelor între instituții precum Comisia Europeană, Parlamentul European, Consiliul UE, Consiliul European și Curtea de Justiție. Această balanță nu este statică și a evoluat de-a lungul timpului în funcție de tratate, contexte politice și decizii ale Curții de Justiție. Crizele recente au scos în evidență limitele acestei arhitecturi: în lipsa unui leadership clar, răspunsurile UE au fost adesea lente sau fragmentate.

În acest context, putem vorbi despre o veritabilă „dilemă a suveranității”: pe de o parte, cetățenii și statele doresc o Uniune eficientă, capabilă să răspundă provocărilor globale; pe de altă parte, refuză să cedeze mai multă suveranitate către instituțiile comunitare. Cu cât Uniunea acționează mai puternic în sensul unei integrări politice, cu atât mai mult apare reacția de reafirmare a suveranității naționale – și invers. Această tensiune dialectică este specifică modelului european și trebuie gestionată prin dialog, legitimitate democratică și respect pentru diversitate.

Concluzii. Analiza evoluției suveranității și a procesului de formare a identității europene în contextul integrării ne arată clar că Uniunea Europeană este un proiect politic și instituțional unic în peisajul internațional. Modelul său nu poate fi explicat doar prin categoriile clasice ale statului-națiune, ci presupune o nouă paradigmă, în care suveranitatea nu este pierdută, ci transformată, partajată și negociată în mod constant între nivelul național și cel supranațional.

Pe parcursul a șapte decenii de integrare, UE a evoluat de la o comunitate economică la o entitate cu un sistem instituțional complex, o ordine juridică proprie, o monedă unică și politici comune în numeroase domenii. Această evoluție a fost posibilă datorită disponibilității statelor membre de a ceda o parte din atribuțiile lor tradiționale și de a contribui activ la construcția unei guvernante comune. Totuși, această cedare nu a fost niciodată totală și nici lipsită de condiții: în cele mai sensibile domenii – apărare, securitate, politică externă – deciziile continuă să fie luate interguvernamental, iar suveranitatea națională este revendicată cu fermitate.

În același timp, UE a depus eforturi considerabile pentru a construi o identitate comună, bazată pe valori, principii și simboluri partajate. Cetățenia europeană, libera circulație, standardele comune de protecție a drepturilor fundamentale și politicile educaționale și culturale contribuie treptat la consolidarea unei conștiințe europene. Totuși, această identitate rămâne în formare, fiind adesea pusă la încercare de crize economice, politice și geopolitice. În absența unei legitimități directe, bazate pe voința cetățenilor, riscul de fragmentare identitară și politică rămâne ridicat.

Suveranitatea strategică, înțeleasă ca capacitatea Uniunii Europene de a acționa autonom în domenii esențiale – de la apărare și energie până la tehnologie și sănătate – este o componentă esențială a viitorului proiect european. Consolidarea acestei suveranități presupune însă un efort colectiv de regândire a relației dintre stat și Uniune, dintre cetățean și instituțiile europene. Ea implică nu doar reforme instituționale și extinderea competențelor, ci și consolidarea încrederii reciproce și a unei identități comune care să susțină acest demers.

În concluzie, Uniunea Europeană trebuie să continue să gestioneze echilibrul delicat dintre suveranitatea statelor și guvernanta comună, între diversitate și unitate, între național și european. Doar printr-un dialog permanent, o adaptare flexibilă și o orientare strategică clară, UE poate deveni un actor global capabil să își apere valorile și interesele într-o lume în continuă transformare. Suveranitatea și identitatea, departe de a fi antagonice, pot constitui împreună fundamentul unei Uniuni mai puternice, mai coezive și mai influente.

Bibliografie:

1. Beniuc, V. (2020). *Bazele teoretice ale integrării europene*. Chișinău: CEP USM.
2. Macron, E. (2017). *Discursuri politice despre viitorul Europei*. Elysee.fr
3. Besson, S. (2004). *Sovereignty in Conflict*. European Law Journal, 10(2), 235–245.
4. Walker, N. (2003). *Late Sovereignty in the European Union*. In *Sovereignty in Transition*. Hart Publishing.
5. Keohane, R. O. (2002). *Ironies of Sovereignty: The European Union and the United States*. Journal of Common Market Studies, 40(4), 743–765.
5. Habermas, J. & Derrida, J. (2003). *February 15, or: What binds Europeans together*.
6. Comisia Europeană (2020). *EU Cybersecurity Strategy*. europa.eu
7. Eurobarometru (2005). *Public Opinion in the European Union*. European Commission.
8. Tratatul de la Lisabona (2007).
9. Tratatul privind Uniunea Europeană (Maastricht, 1992).
10. Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene (2000).

CZU: 336.71:339.9(478:4EU)

DETERMINAREA INFLUENȚEI INTEGRĂRII ÎN UE ASUPRA DEZVOLTĂRII SISTEMULUI BANCAR AL REPUBLICII MOLDOVA

Angela CEBAN,

dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,

Departamentul Marketing și Turism,

E-mail: angela.ceban68@mail.ru

Rezumat: *Acest articol analizează influența procesului de integrare europeană asupra evoluției sistemului bancar al Republicii Moldova. În urma obținerii statutului de candidat la aderare în 2022, Republica Moldova a accelerat alinierea la standardele financiare europene. Studiul examinează impactul reglementărilor europene, implementarea standardelor Basel III și atragerea investițiilor străine asupra stabilității și performanței băncilor moldovenești. De asemenea, sunt analizate*

provocările cu care se confruntă instituțiile financiare în procesul de ajustare și perspectivele de dezvoltare ale sectorului bancar moldovenesc în context european.

Cuvinte-cheie: *integrare europeană, sistem bancar, Republica Moldova, reglementări financiare, Basel III, investiții străine, stabilitate financiară, supraveghere bancară*

Integrarea în structurile Uniunii Europene, care la moment este unul din cei mai semnificativi participanți ai pieței mondiale și a doua după mărime economie din lume, constituie un deziderat și pentru Republica Moldova. Moneda europeană unică a dat un impuls major pentru creșterea și integrarea piețelor de capital, anterior segmentate, precum și a contribuit la micșorarea riscurilor ratei dobânzii și de schimb valutar, care limitau în trecut diversificarea geografică a investițiilor, astfel contribuind la creșterea stabilității economice, monetare și financiare a țărilor membre. Procesele de integrare contribuie la dezvoltarea unei piețe comune a capitalului și a serviciilor financiare, determinând dreptul instituțiilor financiare să efectueze operațiuni transfrontaliere, conferindu-le, totodată, și un anumit grad de libertate.

Relațiile dintre Republica Moldova și UE au început imediat după obținerea independenței. La 20 iulie 1992 Comisia Europeană (CE) a înaintat către Republica Moldova propunerea referitor la semnarea acordului de parteneriat și cooperare (de rând cu alte foste republici ale Uniunii Sovietice). Este de menționat, că negocierile cu Republica Moldova pe marginea acestui acord au început mult mai târziu decât cu alte state din regiune.

Insistența autorităților moldovenești a făcut ca Acordul de Parteneriat și Cooperare (APC) să fie negociat și semnat într-un termen destul de scurt – la 28 noiembrie 1994, și a intrat în vigoare la 1 iulie 1998. Acest aranjament asigură baza colaborării RM cu UE în domeniile politic, comercial, economic, juridic, cultural-științific, etc.[1]

Adițional, la 2 octombrie 1995 a fost semnat Acordul interimar între Republica Moldova și UE, privind comerțul, fapt care a permis o dinamizare a schimburilor comerciale, amplificate prin extinderea aplicării Sistemului Generalizat de Preferințe (GSP) asupra unor produse din Moldova.

La 15 iunie 2010 a fost lansat Dialogul RM-UE în domeniul liberalizării vizelor și lansată implementarea Planului de acțiuni privind liberalizarea vizelor, care odată implementate, au contribuit la instituirea unui regim fără vize între RM și UE, proces care s-a finalizat la începutul anului 2014. Pe 26 iunie 2012 a fost semnat acordul privind aderarea Republicii Moldova la Spațiul Aerian Comun cu Uniunea Europeană, care deschide o nouă perspectivă de dezvoltare în cooperarea

în domeniul serviciilor de transport aerian, precum și atragerea investitorilor strategici în domeniu. [2]

La Summit-ul Parteneriatului Estic de la Vilnius, care a avut loc pe 28 și 29 noiembrie 2013, Republica Moldova a parafat Acordul de Asociere (AA), inclusiv pentru o Zonă de liber schimb, aprofundat și cuprinzător (DCFTA) și de liberalizare a regimului de vize cu UE. La 27 iunie 2014, la Bruxelles, Belgia, a fost semnat Acordul de Asociere între Republica Moldova, pe de o parte, și

Uniunea Europeană și Comunitatea Europeană a Energiei Atomice și statele membre ale acestora, pe de altă parte, care la 2 iulie 2014 a fost ratificat de Parlamentul Republicii Moldova. Pe 1 septembrie 2014, s-au finalizat procedurile legale interne în toate țările membre ale UE, ceea ce a consemnat intrarea în vigoare a AA/DCFTA cu UE. Mai mult ca atât, un alt moment istoric a fost consemnat pe 27 februarie 2014, când Parlamentul European a votat Regulamentul care permite eliminarea vizelor de intrare pe teritoriul UE pentru cetățenii Moldova. În prezent între UE și RM se dezvoltă o relație din ce în ce mai strânsă, orientată spre integrarea economică treptată și o aprofundare a cooperării politice. Integrarea în Uniunea Europeană rămâne obiectivul prioritar și ireversibil pe agenda Republicii Moldova, care urmează a fi înscrisă în Constituție. [3]

Țările membre ale UE au întreprins deja diverse măsuri pentru a reduce barierele în activitatea bancară transfrontalieră. Aceste măsuri sînt recunoscute ca programul de „piață unică”, potrivit căruia Comisia Europeană și Consiliul de Miniștri al Uniunii Europene au elaborat directive spre garantarea tratării egale a băncilor străine de către autoritățile naționale, supravegherea transfrontalieră a băncilor, liberalizarea fluxurilor internaționale de capital, armonizarea reglementărilor în domeniu etc.

În contextul subiectelor abordate, este necesar să ne referim la Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC), constituit din Banca Centrală Europeană (BCE) și băncile centrale ale statelor membre. Crearea SEBC după modelul de tip federal, asemănător celui existent în SUA are ca obiectiv principal menținerea stabilității prețurilor și susținerea politicii economice îndreptate spre realizarea obiectivelor de bază ale Uniunii Europene. BCE este una dintre cele mai tinere instituții ale Uniunii Europene, care și-a început activitatea în 1999 o dată cu introducerea monedei unice Euro. Concomitent cu crearea BCE, țările din zona Euro au cedat o parte din suveranitatea lor economică și monetară în favoarea BCE, care coordonează Sistemul European al Băncilor Centrale din țările UE. Principala sarcină, care revine BCE, prevăzută de Tratatul Uniunii Europene este „menținerea stabilității prețurilor” sau controlul inflației. Totodată, se pot enumera și alte responsabilități ale Băncii Centrale Europene, cum sînt: susținerea politicilor economice generale ale Uniunii Europene și intervențiile pe piețele valutare externe; asigurarea respectării reglementărilor privind plățile din zona Euro, inclusiv prin supravegherea sistemului computerizat de plăți transfrontaliere din Europa-TARGET (Trans-European Automated Real-time Gross Settlement Express Transfer System); gestionarea, monitorizarea și protejarea rezervelor valutare și rezervelor de aur ale țărilor membre; cooperarea cu autoritățile naționale de supraveghere a instituțiilor de credit și asigurarea stabilității sistemului financiar; asumarea responsabilității în domeniul emisiunii monetare, fiind singura instituție care are dreptul de a autoriza emiterea de bancnote în cadrul Uniunii Europene.

Obiectivele majore ale BCE în domeniul stabilității financiare constau în prevenirea și managementul oportun al crizelor. Președintele Băncii Centrale Europene, Jean-Claude Trichet, analizînd situația economică în UE menționează importanța și influența majoră pentru asigurarea stabilității financiare în Uniune a unor factori, cum ar fi: introducerea monedei unice, prin care s-au evitat riscuri ale ratelor de schimb în țările-membre; adoptarea politicilor unice bazate pe stabilitatea prețurilor; disciplina fiscală și implementarea reformelor structurale; impulsionearea eforturilor întreprinse de autoritățile bancare în dezvoltarea piețelor financiare; un sistem de reglementare și supraveghere bancară eficient; cooperarea internațională și schimbul de informații dintre autorități etc. [4]

Procesul de integrare europeană al Republicii Moldova are implicații majore asupra sistemului său bancar, implicând ajustarea cadrului legislativ, sporirea transparenței și creșterea atractivității pentru investițiile externe. Acest articol analizează impactul acestor factori asupra sectorului bancar moldovenesc, evidențiind beneficiile și provocările asociate alinierii la normele Uniunii Europene. Reformele financiare reprezintă un pas esențial în modernizarea sistemului bancar, consolidarea încrederii investitorilor și sporirea eficienței economice.

Relațiile Republicii Moldova cu Uniunea Europeană au fost consolidate prin Acordul de Parteneriat și Cooperare (1994), Acordul de Asociere și Zona de Liber Schimb Aprofundat și

Cuprinzător (DCFTA) semnate în 2014. Aceste instrumente au sprijinit alinierea legislativă și au favorizat accesul la piața europeană. În urma acestor acorduri, băncile moldovenești au beneficiat de oportunități extinse de colaborare cu instituțiile financiare europene, facilitând transferul de expertiză și resurse financiare. [5]

Un alt pas important în aprofundarea relațiilor economice cu UE a fost obținerea statutului de candidat la aderare în 2022, ceea ce a determinat intensificarea reformelor în sectorul bancar și accelerarea implementării normelor europene privind transparența și supravegherea financiară.

Impactul integrării europene asupra sistemului bancar al Republicii Moldova a avut loc prin:

1 Armonizarea legislativă- Procesul de aderare a accelerat implementarea reglementărilor europene privind transparența bancară, combaterea spălării banilor și protecția consumatorilor de servicii financiare. Legea privind activitatea bancară a fost actualizată pentru a reflecta directivele UE, iar mecanismele de supraveghere au fost consolidate. Banca Națională a Moldovei (BNM) joacă un rol esențial în aplicarea acestor reglementări, colaborând strâns cu autoritățile europene pentru a asigura conformitatea cu cerințele UE.

2 Adoptarea standardelor Basel III- Trecerea de la Basel I la Basel III a determinat creșterea cerințelor de capital minim, îmbunătățirea gestionării riscurilor și sporirea transparenței financiare în sistemul bancar moldovenesc. Aceste schimbări au avut un impact pozitiv asupra stabilității sectorului bancar, reducând riscurile de faliment bancar și sporind încrederea publicului în instituțiile financiare. Implementarea Basel III a necesitat investiții semnificative din partea băncilor pentru modernizarea infrastructurii IT și optimizarea proceselor de gestionare a riscurilor.

3. Creșterea investițiilor străine- Apropierea de Uniunea Europeană a favorizat atragerea investitorilor străini, determinând o capitalizare mai mare a băncilor și consolidarea stabilității financiare. Băncile europene au devenit mai interesate de piața moldovenească, ceea ce a dus la preluarea unor instituții financiare locale de către grupuri bancare internaționale. Această tendință a îmbunătățit competitivitatea sectorului și a oferit clienților acces la servicii bancare moderne și eficiente.

4. Reglementare și supraveghere financiară- Cooperarea cu Banca Centrală Europeană și alte instituții de reglementare a permis aplicarea celor mai bune practici europene în supravegherea bancară, reducând astfel riscurile sistemice. BNM a adoptat un cadru de supraveghere bazat pe analiza riscurilor, ceea ce a contribuit la prevenirea crizelor financiare și la protejarea stabilității macroeconomice. În plus, a fost intensificată lupta împotriva fraudelor bancare prin implementarea unor mecanisme avansate de raportare și monitorizare. [6]

Deși, beneficiile integrării europene sunt considerabile, băncile din Republica Moldova se confruntă cu o serie de provocări. Costurile ridicate ale conformității cu standardele UE pot afecta profitabilitatea instituțiilor mai mici. De asemenea, dependența de capitalul străin poate expune sectorul bancar la riscuri externe, în cazul unei crize economice globale. Pentru a contracara aceste riscuri, este necesară consolidarea mecanismelor de supraveghere și sprijinirea băncilor în procesul de adaptare la noile reglementări.

Procesul de integrare europeană are un impact semnificativ asupra dezvoltării sistemului bancar al Republicii Moldova. Armonizarea legislativă, implementarea standardelor Basel III și atragerea investițiilor străine contribuie la sporirea stabilității și competitivității sectorului bancar. Totodată,

reforme financiare au creat un cadru mai sigur și mai transparent pentru activitatea bancară, protejând interesele deponenților și investitorilor. Cu toate acestea, băncile moldovenești trebuie să depășească provocările asociate adaptării la standardele europene, menținând în același timp o creștere economică sustenabilă.

În perspectivă, continuarea colaborării cu instituțiile europene și aplicarea celor mai bune practici bancare vor facilita integrarea deplină a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și vor contribui la dezvoltarea unui sector bancar modern și competitiv.

În concluzie, relațiile tot mai strânse dintre Uniunea Europeană și Republica Moldova reflectă angajamentul ferm al acesteia de a integra progresiv economia și de a aprofunda cooperarea politică, cu obiectivul principal de a deveni membru al Uniunii Europene. În acest context, măsurile adoptate de Uniunea Europeană pentru reducerea barierelor în activitatea bancară transfrontalieră și crearea unui sistem bancar stabil și reglementat sunt esențiale pentru promovarea integrării economice. Sistemul European al Băncilor Centrale, cu Banca Centrală Europeană în centrul său, joacă un rol crucial în menținerea stabilității financiare și în susținerea politicilor economice ale UE. Prin aceste mecanisme și prin colaborarea internațională strânsă, Uniunea Europeană își consolidează poziția de actor global în domeniul economic, iar Republica Moldova beneficiază de o direcție clară spre integrarea completă în acest sistem.

În plus, integrarea treptată a Republicii Moldova în structurile economice și financiare ale Uniunii Europene nu doar că promovează dezvoltarea economică a țării, dar creează și un cadru stabil pentru implementarea unor reforme structurale esențiale. În acest sens, cooperarea cu Banca Centrală Europeană și integrarea în sistemul bancar european vor facilita accesul la piețele financiare internaționale și vor contribui la îmbunătățirea guvernantei economice și financiare interne. Astfel,

Republica Moldova va beneficia de stabilitate financiară, creștere economică sustenabilă și un cadru reglementar mai robust, aliniat la standardele europene. Acest proces de integrare reprezintă, de asemenea, o oportunitate pentru țară de a întări relațiile politice și de a adera la valorile fundamentale ale Uniunii Europene, precum democrația, statul de drept și respectul drepturilor omului.

Bibliografie:

1. Acordul de Asociere RM-UE, Jurnalul Oficial al UE, 2014.
2. Basel Committee on Banking Supervision. (2017). "Basel III: Finalising post-crisis reforms."
3. Banca Națională a Moldovei. (2023). "Raport anual."
4. Comisia Europeană. (2023). "Raport de progres privind Republica Moldova."
5. Parlamentul Republicii Moldova. (2023). "Legea privind reglementarea activității bancare conform normelor UE."
6. Banca Centrală Europeană. (2023). "Ghid privind supravegherea bancară în țările candidate la aderare."

CZU: 352:005.95:061.1EU(478)

MĂSURI DE ÎMBUNĂTĂȚIRE A MANAGEMENTUL RESURSELOR UMANE - PROVOCĂRI, SOLUȚII ȘI PERSPECTIVE EUROPENE

Elena BĂDĂRĂU,

dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,

Departamentul Administrarea Afacerilor,

E-mail: el.badarau@gmail.com

Arina SLESARCIUC,

masterandă,

Facultatea Științe Economice, Specialitatea Management,

Universitatea de Stat din Republica Moldova

Rezumat: *Această cercetare constă în studiul integrat al calității managementului resurselor umane în autoritățile publice locale prin evidențierea rolului distinct al resurselor umane. Totodată în articol, sunt evidențiate și supuse unui studiu aspectele privind constituirea, consolidarea și racordarea cadrului legislativ din domeniul politicii de personal și activitatea eficientă a resurselor umane. În acest context, analiza cadrului normativ specific administrației publice locale în domeniul resurselor umane, precum și analiza reglementărilor instituționale vor constitui o investigație binevenită în scopul consolidării aplicării politicii de personal în cadrul autorităților locale similare.*

Cuvinte-cheie: *administrație publică locală, managementul calității resurselor umane, politica de personal, recrutare, selectare, performanțe profesionale, dezvoltare profesională.*

Gestionarea resurselor umane, adică a oamenilor la locul de muncă, reprezintă pentru mulți conducători o provocare dificilă și generatoare de stres. Spre deosebire de resursele financiare, tehnice sau informaționale, funcționarii publici sunt mult mai complexi și mai dificil de administrat. În același timp, resursele umane se disting prin potențialul lor unic de creștere, dezvoltare și depășire a propriilor limite.

Pentru a valorifica acest potențial, conducătorii trebuie să adopte o abordare bazată pe consultare și susținere, în loc de simpla emitere de ordine și control. Această schimbare de atitudine evidențiază eficiența recunoașterii performanțelor în locul pedepsei pentru greșeli. În același timp, conducătorii

trebuie să identifice dacă interesele angajaților sunt aliniate cu cele ale organizației. De exemplu, dacă un angajat urmărește dezvoltarea profesională, interesele sale pot fi ușor integrate cu obiectivele instituției, oferindu-i oportunități de instruire și promovare. În schimb, interesele orientate strict spre beneficii personale sunt dificil de compatibilizat cu scopurile organizaționale, afectând negativ instituția.

În administrația publică locală, resursele umane joacă un rol central, iar procesul de recrutare și selecție trebuie să fie corect și transparent. În cadrul Consiliului raional Rîșcani, selecția candidaților este bazată pe criterii obiective, iar membrii comisiilor de evaluare sunt aleși pentru expertiza lor relevantă. Totodată, condițiile de muncă adecvate, cum ar fi birouri echipate corespunzător și un mediu confortabil, contribuie la crearea unui climat favorabil performanței. [1]

Un alt factor esențial pentru succesul organizației este relația dintre conducător și echipă. Conducătorul, care se consideră parte a echipei, își câștigă autoritatea prin profesionalism, dedicare și exemplu personal, nu prin poziția ierarhică. Sprijinirea funcționarilor publici, indiferent de experiență, este crucială pentru motivarea lor. Atitudinea conducătorului față de succesele și

insuccesele echipei determină nivelul de inițiativă al angajaților, iar lipsa de susținere poate duce la inhibarea acestora.

Susținerea se manifestă prin:

- Ascultarea și discutarea propunerilor angajaților, indiferent de calitatea lor;
- Menționarea încrederii în angajați la atribuirea unor sarcini noi;
- Oferirea de sprijin și soluții în situații dificile sau stresante.

Motivarea personalului este, de asemenea, un element-cheie. Un conducător nu poate impune motivația, dar poate crea un mediu care să stimuleze responsabilitatea și dedicarea. Deși unii manageri folosesc frica drept metodă, aceasta are efecte de scurtă durată. Motivarea autentică este obținută prin autoritate personală și profesionalism.

Dezvoltarea profesională continuă a funcționarilor publici este esențială pentru adaptarea acestora la cerințele în continuă schimbare ale administrației publice. La Consiliul raional Rîșcani, necesitățile de instruire sunt analizate periodic, pentru a identifica diferențele dintre competențele actuale și cele necesare. Aceste analize contribuie la creșterea calității resurselor umane și a eficienței instituției.

În concluzie, resursele umane reprezintă fundamentul dezvoltării administrației publice locale, fiind unica resursă capabilă să genereze alte resurse și să se adapteze continuu. Gestionarea eficientă a acestora, sprijinită de o structură organizatorică bine definită și orientată spre calitate, sporește semnificativ productivitatea muncii în sectorul public.

Managementul calității resurselor umane (MCRU) reprezintă un concept esențial în Uniunea Europeană (UE), având ca scop asigurarea performanței și eficienței în sectorul public. Prin adoptarea unui set de principii și standarde, statele membre ale UE se concentrează pe îmbunătățirea continuă a competențelor, motivației și condițiilor de muncă pentru angajați. Aceste practici oferă exemple valoroase pe care Republica Moldova le poate implementa pentru optimizarea administrației publice locale. [2]

Exemple din UE și măsuri aplicabile în Republica Moldova:

1. Modelul european de excelență EFQM (European Foundation for Quality Management): Acest model promovează un management orientat pe rezultate, implicarea angajaților, învățarea organizațională și inovarea. În țări precum Finlanda și Olanda, autoritățile publice aplică modelul EFQM pentru evaluarea performanței angajaților și identificarea ariilor de îmbunătățire. *Aplicare în Moldova:* Autoritățile publice locale pot introduce evaluări periodice ale performanței pe baza indicatorilor EFQM, asigurând dezvoltarea continuă a funcționarilor publici.
2. Sisteme de recrutare bazate pe merit (Franța și Germania): În multe țări din UE, recrutarea funcționarilor publici este transparentă, bazată pe merit și competență, utilizând concursuri și interviuri structurale. Acest sistem asigură că cei mai bine pregătiți candidați ocupă funcții publice. *Aplicare în Moldova:* Consolidarea procesului de recrutare prin implementarea unor sisteme digitale care să gestioneze transparent concursurile și evaluările, reducând riscurile de favoritism.
3. Dezvoltare profesională continuă (Suedia și Danemarca): În aceste țări, formarea continuă este obligatorie pentru funcționarii publici, iar programele sunt ajustate la nevoile organizațiilor și ale angajaților. Se folosesc platforme de e-learning și cursuri adaptate. *Aplicare în Moldova:* Crearea unei platforme naționale de instruire online pentru funcționarii publici, în colaborare cu instituții academice și internaționale, pentru a dezvolta competențe în conformitate cu standardele europene.
4. Motivare prin participare și implicare (Belgia): Belgia promovează implicarea angajaților în procesele decizionale, organizând întâlniri periodice în care se discută problemele și soluțiile identificate de către echipe. *Aplicare în Moldova:* Organizarea de ateliere participative în cadrul administrației publice locale, unde angajații pot contribui la definirea strategiilor și soluțiilor.

5. Echilibrul dintre viața profesională și personală (Austria): Austria oferă programe de flexibilizare a muncii, cum ar fi telemunca și orele flexibile, pentru a îmbunătăți satisfacția angajaților și performanța acestora. *Aplicare în Moldova:* Introducerea unor politici similare, mai ales în contextul digitalizării, care să permită flexibilitatea programului de lucru pentru funcționarii publici.
6. Indicatori de performanță standardizați (Marea Britanie): Regatul Unit utilizează indicatori standardizați pentru a monitoriza și evalua performanța resurselor umane în sectorul public. Acești indicatori includ rata de retenție, satisfacția angajaților și timpul necesar pentru rezolvarea sarcinilor.
7. Aplicare în Moldova: Crearea unui sistem național de indicatori pentru monitorizarea performanței resurselor umane, bazat pe transparență și responsabilitate.
8. Introducerea planurilor individuale de carieră (Irlanda): Irlanda a adoptat planuri individuale de dezvoltare profesională pentru fiecare funcționar public, în care sunt incluse obiective pe termen scurt și lung, precum și competențele necesare pentru avansare. Aceste planuri sunt revizuite anual în funcție de rezultatele obținute. *Aplicare în Moldova:* Instituirea unor planuri de carieră personalizate pentru angajații administrației publice, corelate cu oportunități de formare și promovare.
9. Recunoașterea și recompensarea performanței (Estonia): Estonia are un sistem eficient de recunoaștere a performanțelor prin recompense financiare și simbolice, precum diplome, premii sau promovări accelerate. Acest lucru stimulează competiția pozitivă între angajați. *Aplicare în Moldova:* Implementarea unui sistem formal de recunoaștere a performanțelor bazat pe rezultate măsurabile și transparente, stimulând astfel angajații să exceleze.
10. Digitalizarea proceselor de management al resurselor umane (Lituania): Lituania a implementat un sistem digital integrat pentru managementul resurselor umane, care include recrutarea, evaluarea performanței, gestionarea instruirii și comunicarea internă. *Aplicare în Moldova:* Dezvoltarea unui sistem digital național care să centralizeze și să eficientizeze procesele de resurse umane la nivelul administrației publice, crescând transparența și reducând birocratia.
11. Promovarea diversității și incluziunii (Suedia): Suedia pune accent pe diversitatea culturală, de gen și a persoanelor cu dizabilități în sectorul public, creând echipe eterogene care aduc perspective diferite și soluții inovatoare. *Aplicare în Moldova:* Adoptarea unor politici proactive de angajare care să promoveze diversitatea și să integreze mai multe categorii sociale vulnerabile în administrația publică.
12. Managementul sănătății și al stării de bine (Olanda): Olanda a introdus programe de sănătate ocupațională, cum ar fi sesiunile de consiliere psihologică, activități de team-building și inițiative pentru echilibru între muncă și viața personală. *Aplicare în Moldova:* Crearea unui program național de sănătate ocupațională pentru funcționarii publici, cu accent pe reducerea stresului și creșterea satisfacției la locul de muncă.
13. Sistem de mentorat pentru noii angajați (Germania): Germania utilizează mentoratul pentru integrarea noilor angajați în administrația publică. Angajații cu experiență ghidează și oferă suport celor noi, accelerând procesul de adaptare. *Aplicare în Moldova:* Lansarea unui program de mentorat pentru noii funcționari, contribuind la creșterea competenței și reducerea ratei de abandon.
14. Evaluarea satisfacției angajaților (Franța): Franța organizează sondaje periodice pentru a evalua nivelul de satisfacție al angajaților în sectorul public, identificând punctele slabe și implementând măsuri corective. *Aplicare în Moldova:* Introducerea unui mecanism similar de colectare a feedbackului periodic din partea angajaților pentru a ajusta politicile și practicile de management.
15. Stimularea inovației interne (Polonia): În Polonia, angajații din sectorul public sunt încurajați să propună idei inovatoare pentru îmbunătățirea activității, fiind recompensate cele mai bune

inițiative. *Aplicare în Moldova:* Organizarea unor competiții interne de idei și inițiative în administrația publică locală, cu premii simbolice sau financiare pentru cele mai bune propuneri. Beneficii pentru Republica Moldova:

- Creșterea transparenței și încrederii în instituțiile publice.
- Dezvoltarea unei culturi organizaționale bazate pe profesionalism și eficiență.
- Adaptarea funcționarilor publici la cerințele actuale prin instruire continuă.
- Îmbunătățirea condițiilor de muncă și a motivației angajaților.
- Creșterea competitivității administrației publice pe plan european.
- Crearea unui mediu de lucru mai atrăgător, prevenind exodul specialiștilor în alte domenii sau țări.
- Creșterea satisfacției cetățenilor față de serviciile publice prin profesionalizarea continuă a funcționarilor. [3]

Prin integrarea acestor bune practici, Republica Moldova poate realiza o modernizare semnificativă a administrației publice, aliniindu-se la standardele europene. Implementarea acestor practici europene în Republica Moldova poate contribui semnificativ la modernizarea administrației publice și la sporirea calității serviciilor oferite cetățenilor.

Astfel, managementul resurselor umane în administrația publică locală reprezintă un factor esențial pentru eficiența și modernizarea instituțiilor publice din Republica Moldova. Resursele umane sunt singura resursă capabilă de adaptare, inovație și generare de valoare, iar gestionarea lor corectă contribuie direct la creșterea performanței instituționale.

Experiențele și bunele practici ale Uniunii Europene demonstrează că succesul în acest domeniu se bazează pe transparență, obiectivitate, profesionalism și investiții continue în dezvoltarea angajaților. Exemple precum implementarea planurilor de carieră, digitalizarea proceselor de resurse umane, promovarea diversității sau evaluarea satisfacției angajaților oferă o direcție clară și aplicabilă pentru reformele necesare în Republica Moldova.

Într-un context național marcat de schimbări și provocări, este crucial ca autoritățile publice să adopte politici și practici moderne, centrate pe motivarea, dezvoltarea și susținerea personalului. Doar printr-o abordare strategică, aliniată la standardele europene, administrația publică locală va putea să răspundă cerințelor cetățenilor și să contribuie la progresul general al societății.

Bibliografie:

1. Tofan T. Specificul dezvoltării resurselor umane din administrația publică în Republica Moldova. În: *Analele Institutului Național de Cercetări Economice*, Chișinău, 2011, pp. 79-83.
2. Viorescu R. Reglementarea juridică a funcției publice în țările europene. Autoreferat teza de doctor în drept, Chișinău, 2019, 29 p.
3. www.cancelaria.gov.md, site-ul oficial al Cancelariei de Stat, (accesat 15.01.2024).

CZU: 336.22:061.1EU(478)

EFICIENȚA SISTEMULUI FISCAL ÎN CONSOLIDAREA ÎNCASĂRILOR BUGETARE, AJUSTARE LA POLITICILE FISCALE UE

Boris COREȚCHI,

dr., conf. univ.,

USM, Facultatea de Științe Economice,
Departamentul Administrarea Afacerilor

E-mail: boris.coretchi@usm.md

Denis COJUHARI,

masterand,

Specialitatea Administrare Publică, Facultatea Științe Politice
USM

Rezumat: *Articolul analizează eficiența sistemului fiscal în consolidarea încasărilor bugetare pentru anii 2023-2024, dar și a veniturilor și impozitelor pentru perioada (2016 - 2024), evidențiind impactul politicilor fiscale asupra veniturilor publice și stabilității economice. Sunt examinate principalele măsuri adoptate, provocările întâmpinate și efectele acestora asupra conformării voluntare a contribuabililor. De asemenea, în articol vom explora influența cadrului de cheltuieli pe termen mediu asupra gestionării resurselor publice și vom propune soluții pentru optimizarea colectării fiscale. Concluziile subliniază importanța unui sistem fiscal eficient și echilibrat, capabil să asigure creșterea veniturilor bugetare fără a afecta negativ mediul economic.*

Cuvinte-cheie: *fiscalitate, contribuabil, impozite, taxe, economie națională, necesitate a statului, venituri fiscale, politică fiscală, politică bugetară, sistem fiscal, finanțe publice.*

Sistemul fiscal reprezintă un pilon fundamental al relațiilor economice de piață, având un impact direct asupra stabilității financiare și economice a unui stat. Eficiența colectării veniturilor bugetare depinde în mare măsură de modul în care este structurat și aplicat sistemul fiscal, influențând atât sustenabilitatea finanțelor publice, cât și succesul reformelor economice ulterioare.

Într-un context economic marcat de globalizare, digitalizare și fluctuații financiare, adaptarea politicii fiscale la noile realități este esențială pentru menținerea unui echilibru între stimularea creșterii economice și asigurarea unui nivel optim de încasări bugetare. O administrare fiscală eficientă contribuie nu doar la creșterea veniturilor statului, ci și la consolidarea unui mediu economic stabil și predictibil, capabil să susțină investițiile și dezvoltarea durabilă.

Analiza sistemului fiscal în anii 2016 - 2024 este necesară pentru a identifica principalele provocări și oportunități de îmbunătățire a mecanismelor de colectare a veniturilor publice.

Succesul reformelor economice viitoare depinde de capacitatea statului de a implementa politici fiscale coerente, care să reducă evaziunea fiscală, să stimuleze conformarea voluntară a contribuabililor și să asigure o distribuție echitabilă a sarcinii fiscale. Astfel, eficiența sistemului fiscal devine un factor-cheie în consolidarea veniturilor bugetare și în atingerea obiectivelor de dezvoltare economică și socială.

Sistemul fiscal al Republicii Moldova este reglementat printr-un cadru legislativ complex, care stabilește principiile, mecanismele și normele de colectare a veniturilor bugetare. Principalele acte normative care stau la baza organizării și funcționării sistemului fiscal sunt:

Codul Fiscal al Republicii Moldova, nr. 1163 din 24.04.1997 – reprezintă actul normativ fundamental care reglementează impozitele, taxele și obligațiile fiscale, stabilind principiile de bază ale politicii fiscale naționale. (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2005, ediție specială*).

Constituția Republicii Moldova, din 29.07.1994, în vigoare din 27.08.1994 – asigură cadrul

juridic suprem pentru organizarea și funcționarea sistemului fiscal, inclusiv principiile fundamentale privind drepturile și obligațiile fiscale ale cetățenilor și ale statului. (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1, art. 1).

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 998 din 20.08.2003 – reglementează activitatea serviciului de colectare a impozitelor și taxelor locale din cadrul primăriilor, având un rol important în consolidarea veniturilor bugetare la nivel local. (*Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr. 191-195, art. 1059).

Domeniul de cercetare este determinat de necesitatea de a analiza impactul politicii fiscale asupra situației bugetare și economiei naționale, având în vedere obiectivul principal de consolidare a încasărilor bugetare. Studiul urmărește să identifice modul în care componentele și instrumentele sistemului fiscal influențează creșterea economică și sustenabilitatea finanțelor publice. Obiectul de cercetare include sistemul fiscal și bugetar, precum și dinamica creșterii economice în Republica Moldova. Prin compararea evoluției sistemului fiscal și a dinamicii evolutive a economiei, pentru anii precedenți, se pot evidenția bunele practici și măsurile care pot contribui la eficientizarea politicii fiscale și la optimizarea veniturilor bugetare.

Subiectul cercetării vizează politica fiscală și rolul acesteia în stimularea creșterii economice și consolidarea finanțelor publice. Se analizează măsura în care politicile fiscale pot genera un mediu economic stabil, favorizând conformarea voluntară a contribuabililor și reducerea evaziunii fiscale, astfel încât să se asigure o colectare eficientă a veniturilor la bugetul public.

Pentru a realiza o analiză coerentă și corectă a sistemului fiscal, este esențial să înțelegem contextul economic în care acesta funcționează, având în vedere atât dinamica pieței interne, cât și influențele externe, cum ar fi tendințele economice globale, politicile comerciale internaționale și fluctuațiile piețelor financiare. Evoluția economiei, marcată de schimbări în producție, consum, investiții și ocuparea forței de muncă, alături de factori precum inflația, ratele dobânzilor, politica monetară și fiscală a statului, joacă un rol crucial în determinarea structurii și eficienței sistemului fiscal. De asemenea, aspecte precum digitalizarea economiei, dezvoltarea sectoarelor emergente și modificările comportamentului contribuabililor influențează în mod direct capacitatea sistemului fiscal de a asigura venituri sustenabile pentru bugetul public și de a stimula creșterea economică echilibrată.

În primul trimestru al anului 2024, Produsul Intern Brut (PIB) al Republicii Moldova a atins 67,4 miliarde lei, înregistrând o creștere de 1,9% față de aceeași perioadă din 2023. Această performanță economică pozitivă a fost influențată în mare parte de evoluțiile favorabile din anumite sectoare cheie ale economiei, în special din industrie și sectorul energetic.

Factori pozitivi și negativi în evoluția PIB. Creșterea PIB-ului a fost alimentată în principal de sectorul energetic, care a înregistrat o majorare semnificativă a valorii adăugate brute (VAB) cu 40,1%. De asemenea, industria prelucrătoare (+13%) și sectorul informațiilor și comunicațiilor (+8%) au contribuit pozitiv la această evoluție. Totuși, anumite activități economice au avut un impact negativ asupra PIB-ului, printre care se numără transportul și depozitarea (-20,2%), tranzacțiile imobiliare (-3,3%) și domeniul sănătății și asistenței sociale (-3,1%).

Pe partea de utilizări ale PIB-ului, creșterea economică a fost susținută de exportul net de bunuri și servicii, precum și de consumul final al gospodăriilor populației (+1,6%) și formarea brută de capital fix (+4,8%). În schimb, consumul final al administrației publice a avut o contribuție negativă, scăzând cu 7%. [1]

Revigorarea sectorului industrial și agricol. Sectorul industrial a început să se revigoreze treptat, după crizele persistente din anul anterior. În perioada ianuarie-iunie 2024, volumul producției industriale a crescut cu 0,7%, cu o expansiune semnificativă în industria extractivă (+4,7%) și în sectorul energiei electrice, termice și gazelor (+4,2%). Totuși, industria prelucrătoare a înregistrat o ușoară scădere de -0,2%.

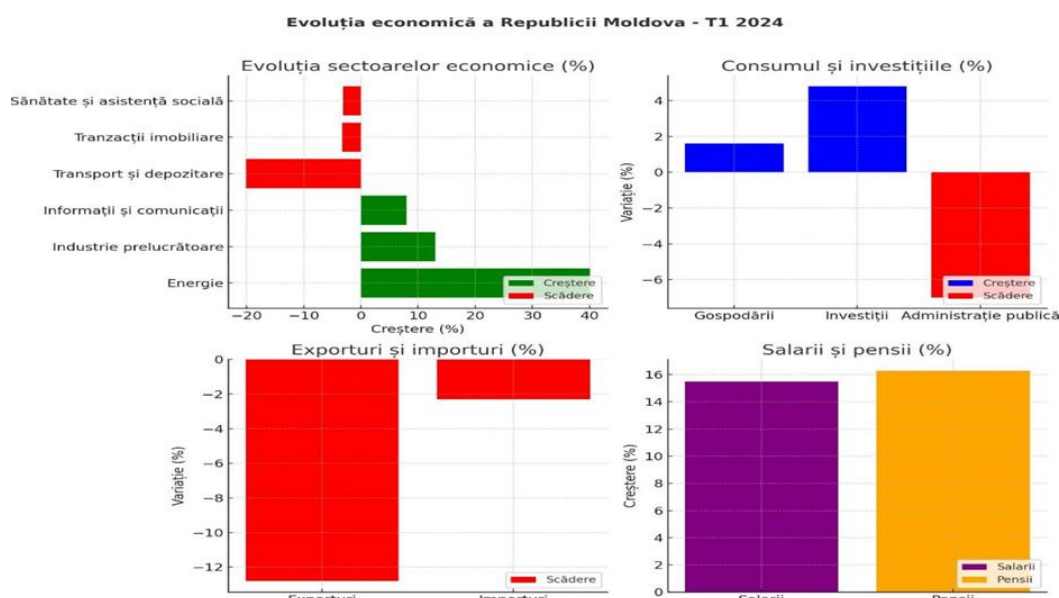
De asemenea, sectorul agricol a înregistrat o performanță pozitivă, cu o creștere a producției de

5,5% în prima jumătate a anului 2024, comparativ cu aceeași perioadă din 2023. Creșterea producției vegetale (+13%) a fost un factor determinant în această evoluție, iar sectorul zootehnic a contribuit, de asemenea, cu o creștere de 4,4%.

Venituri din vânzări și investiții private. Relansarea cererii și revigorarea activității economice au dus la o majorare semnificativă a veniturilor din vânzări. În perioada ianuarie-martie 2024, veniturile din vânzările cu amănuntul au crescut cu 8,4%, iar în sectorul serviciilor destinate populației, creșterea a fost de 12,2%. Totuși, vânzările en-gros și serviciile destinate întreprinderilor au continuat să scadă, cu o diminuare de 7,9% și, respectiv, 2,1%. Investițiile private au reflectat un semn de revigorare, însă volumul total al investițiilor în active imobilizate a scăzut cu 2,8%, iar investițiile financiare din credite și împrumuturi externe au scăzut considerabil, respectiv cu 44,8% și 45,1%. Totuși, investițiile proprii ale agenților economici au crescut cu 12,2%, iar investițiile din surse externe au crescut cu 15,9%, ceea ce sugerează o anumită stabilitate pe termen lung.

Inflația și deficitul comercial. Rata anuală a inflației a fost de 4,8% în iulie 2024 față de aceeași perioadă din 2023, menținându-se în intervalul țintei stabilite de Banca Națională a Moldovei (5% +/- 1,5%). Creșterea prețurilor a fost generată în special de produsele alimentare (+4,2%), bunurile nealimentare (+6,4%) și serviciile prestate populației (+2,8%).

Figura 1.1. Evoluția economică a Republicii Moldova în trimestrul I 2024

Sursa: Elaborat de autor în baza raportului semianual privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia pentru anul 2024

Deficitul contului curent al balanței de plăți externe s-a redus cu 9,9% în trimestrul I 2024, atingând 11,8% din PIB. Totuși, cererea externă scăzută, scăderea prețurilor internaționale și aprecierea leului au afectat negativ exporturile. În prima jumătate a anului 2024, exporturile au scăzut cu 12,8%, iar importurile au scăzut cu 2,3%, ceea ce a condus la un sold negativ al balanței comerciale mai mare cu 8,8%.[1]

Piața muncii și salariile. Rata șomajului în primul trimestru al anului 2024 a fost de 4,4%, în scădere față de aceeași perioadă a anului precedent (5,5%). Numărul șomerilor a scăzut cu 21,8%, iar salariul mediu lunar brut a crescut cu 15,5%, ajungând la 14.069,2 lei în trimestrul II 2024. Creșterea salariilor a fost semnificativ mai mare în sectorul bugetar (+17%) comparativ cu sectorul real (+15,1%).

Pensii și altele. Pensia medie lunară în aprilie 2024 a fost de 3.703,08 lei, în creștere cu 16,3% față de anul anterior. De asemenea, numărul șomerilor înregistrați la oficiile forței de muncă a scăzut cu 42,3%, ceea ce sugerează o îmbunătățire a condițiilor pe piața muncii.

În concluzie, economia Republicii Moldova în primul trimestru din 2024 a continuat să înregistreze o creștere moderată, susținută de sectorul industrial și agricol, dar cu provocări legate de exporturi, deficitul comercial și investiții. Toate aceste elemente vor necesita politici economice prudente și măsuri de stimulare pentru a sprijini dezvoltarea pe termen lung în scopul consolidării eficienței sistemului fiscal. În prima jumătate a anului 2024, încasările veniturilor bugetului public național au crescut semnificativ, atingând suma de 52.178,9 milioane lei, ceea ce reprezintă o creștere de 10,9% față de aceeași perioadă din 2023. Această creștere a fost alimentată de majorările înregistrate la diferitele tipuri de bugete, în special la nivelul veniturilor proprii, excluzând transferurile interbugetare.[2]

Creșteri ale veniturilor pe tipuri de bugete. Pe tipuri de bugete, veniturile au evoluat pozitiv față de anul precedent. Astfel, la bugetul de stat s-au înregistrat încasări suplimentare de 2.371,4 milioane lei, ceea ce reprezintă o creștere de 8,2%. La bugetul asigurărilor sociale de stat, veniturile au crescut cu 16,7%, adică 1.769,1 milioane lei, iar la fondurile asigurării obligatorii de asistență medicală, creșterea a fost de 16,5%, ceea ce echivalează cu 619,0 milioane lei. Bugetele locale (consolidate) au înregistrat o creștere de 9,2%, corespunzătoare unui total de 355,8 milioane lei.

Structura veniturilor bugetului public național. Din totalul veniturilor încasate în bugetul public național, o mare parte provine din impozite și taxe, care constituie 62,4% din veniturile totale, respectiv 32.562,1 milioane lei. Contribuțiile și primele de asigurări obligatorii au reprezentat 31,2% din venituri, echivalând cu 16.273,7 milioane lei. Alte surse de venituri au fost reprezentate de diverse taxe și încasări adiționale, care au constituit 5,3% (2.769,5 milioane lei), iar granturile au avut o pondere de 1,1% (573,6 milioane lei). În ansamblu, execuția bugetului public național în semestrul I al anului 2024 reflectă o tendință pozitivă de creștere a veniturilor, evidențiată prin încasări mai mari din diverse surse fiscale și nefiscale. Această evoluție favorabilă se datorează în special majorărilor la contribuțiile sociale, care au crescut pe fondul unei dinamici pozitive în piața muncii, a majorării salariilor și a extinderii bazei de impozitare. De asemenea, impozitele directe, precum impozitul pe venit al persoanelor fizice și juridice, au cunoscut o creștere semnificativă, susținută de performanțele economice ale principalelor sectoare de activitate și de măsurile adoptate pentru îmbunătățirea conformării fiscale. [2] Această creștere a veniturilor contribuie la consolidarea stabilității financiare a statului, asigurând resurse necesare pentru finanțarea cheltuielilor publice esențiale, cum ar fi investițiile în infrastructură, sănătate, educație și protecție socială. Totodată, surplusul generat permite reducerea presiunii asupra deficitului bugetar și oferă o mai mare flexibilitate în implementarea politicilor economice și sociale ale guvernului. Astfel, execuția bugetară din prima jumătate a anului indică o direcție sustenabilă pentru echilibrul macroeconomic și pentru atingerea obiectivelor de dezvoltare economică pe termen mediu și lung.

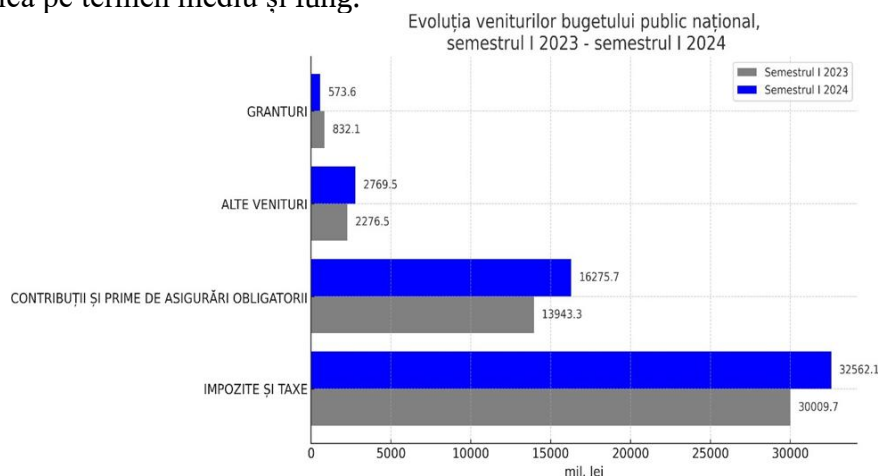

Figura 1.2. Evoluția veniturilor bugetului public național

Sursa: Elaborat de autor în baza raportului semianual privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia pentru anul 2024

Eficiența sistemului fiscal poate fi evaluată prin capacitatea acestuia de a colecta venituri suficiente pentru a susține cheltuielile guvernamentale și de a menține stabilitatea economică. Vom analiza acest aspect din perspectiva următorilor indicatori:

a). Evoluția veniturilor fiscale și PIB-ul. Veniturile fiscale au crescut de la 45.954 milioane în 2016 la 107.172 milioane în 2024, ceea ce înseamnă mai mult decât dublarea acestora.

b). Ponderea veniturilor fiscale în PIB a rămas relativ stabilă, variind între 28.9% (2016) și 31.3% (2024). Aceasta indică o creștere sustenabilă, dar nu semnificativă a eficienței colectării.

Interpretare:

Chiar dacă veniturile colectate cresc, procentul acestora din PIB nu crește proporțional, ceea ce poate indica fie o creștere economică puternică, fie o eficiență fiscală relativ constantă.

c). Compoziția veniturilor fiscale. Impozitele și taxele reprezintă între 61-64% din veniturile totale, ceea ce arată o dependență ridicată de sistemul fiscal.

Impozitele indirecte (TVA, accize, taxe pe mărfuri și servicii) constituie cea mai mare parte a veniturilor fiscale, urmate de impozitele pe venit.

Interpretare:

Sistemul fiscal pare să se bazeze mai mult pe impozitarea consumului decât pe impozitarea directă a veniturilor. Aceasta poate indica o strategie de maximizare a colectării, dar și o posibilă povară fiscală mai mare asupra consumatorilor finali.

d). Evoluția impozitelor pe venit și profit. Impozitele pe venitul persoanelor fizice au crescut de la 3.181 milioane în 2016 la 7.862 milioane în 2024, ceea ce indică o creștere semnificativă a bazei de impozitare sau a eficienței colectării.

Impozitele pe venitul persoanelor juridice au rămas relativ constante, în jur de 0.8-1% din veniturile totale.

Interpretare:

Creșterea veniturilor din impozitele pe salarii sugerează fie o creștere a numărului de angajați în economie, fie o mai bună conformare fiscală. În schimb, veniturile din impozitele pe profit nu au crescut semnificativ, ceea ce poate indica optimizări fiscale agresive ale companiilor sau stimulente fiscale oferite de stat.

e). Impactul impozitelor pe proprietate. Impozitele pe proprietate au avut o contribuție ne semnificativă, variind între 0.2-0.6% din veniturile totale.

În 2024, impozitul pe avere este estimat la doar 42 milioane, ceea ce arată un potențial redus de creștere.

Interpretare:

Sistemul fiscal nu exploatează suficient impozitarea proprietăților și averilor, ceea ce poate limita echitatea fiscală. O reformă în acest domeniu ar putea contribui la creșterea veniturilor fără a afecta consumul.

f). Eficiența colectării și conformarea fiscală. Creșterea veniturilor fiscale indică o îmbunătățire a eficienței colectării, însă ritmul de creștere nu este spectaculos.

Dacă analizăm ponderea veniturilor fiscale în PIB, aceasta nu depășește 32%, ceea ce sugerează o evaziune fiscală încă semnificativă.

Continuarea digitalizării serviciilor fiscale și implementarea facturării electronice pot îmbunătăți colectarea, dar reformele trebuie accelerate.

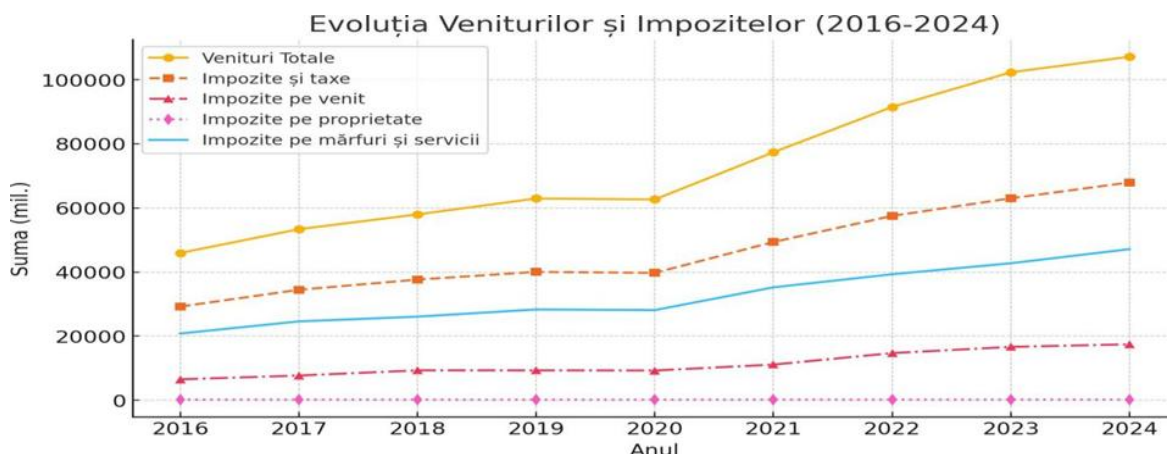

Figura 1.3. Evoluția veniturilor și impozitelor pentru perioada (2016 - 2024)

Sursa: Elaborat de autor

Analiza evoluției veniturilor fiscale evidențiază progrese notabile, dar și provocări persistente care impun ajustări strategice. Creșterea constantă a încasărilor din taxe și impozite reflectă o consolidare a sistemului fiscal, susținută de măsuri administrative mai riguroase și de o conformare îmbunătățită a contribuabililor. Impozitele indirecte, precum TVA-ul și accizele, rămân un pilon esențial al finanțelor publice, datorită predictibilității și randamentului lor ridicat.

În același timp, majorarea veniturilor provenite din impozitele pe salarii semnalează o reducere a economiei informale și o mai bună integrare a forței de muncă în circuitul fiscal oficial. Cu toate acestea, ponderea veniturilor fiscale în PIB nu evoluează în ritmul dorit, ceea ce sugerează că există un potențial semnificativ nevalorificat. Impozitarea profiturilor și a proprietăților rămâne sub nivelul optim, limitând capacitatea statului de a-și diversifica sursele de venit. În plus, evaziunea fiscală continuă să reprezinte o vulnerabilitate majoră, erodând echitatea și eficiența sistemului.

Pentru a depăși aceste obstacole și a construi un sistem fiscal mai robust, sunt necesare o serie de măsuri prioritare:

- **Modernizarea și digitalizarea colectării impozitelor**, prin implementarea unor soluții tehnologice avansate, care să reducă decalajul fiscal și să eficientizeze administrarea veniturilor.
- **Optimizarea impozitelor pe avere și proprietate**, astfel încât să fie asigurată o distribuție mai echitabilă a poverii fiscale și o mai bună exploatare a acestui segment subutilizat.
- **Extinderea bazei de impozitare**, prin identificarea unor noi surse de venit, care să diminueze dependența excesivă de TVA și accize și să reducă volatilitatea încasărilor.

Deși sistemul fiscal a înregistrat progrese evidente, sustenabilitatea sa pe termen lung depinde de capacitatea de adaptare la provocările economice actuale. Un cadru fiscal mai echilibrat și eficient va contribui la stabilitatea financiară a statului și la o distribuție mai justă a sarcinilor fiscale în societate.[3]

În concluzie putem menționa că sistemul fiscal al Republicii Moldova a demonstrat o îmbunătățire semnificativă în prima jumătate a anului 2024, consolidându-și rolul în creșterea veniturilor bugetare și menținerea stabilității financiare a statului. Creșterea PIB-ului (+1,9%), impulsivă de sectoare strategice precum energia (+40,1%) și industria prelucrătoare (+13%), a avut un impact pozitiv asupra bazei impozabile, facilitând colectarea eficientă a impozitelor și contribuțiilor sociale. În același timp, veniturile bugetului public național au înregistrat o creștere de 10,9%, reflectând consolidarea disciplinei fiscale.

Factori precum modernizarea administrării fiscale, digitalizarea procesului de colectare a impozitelor și politicile fiscale proactive au contribuit la sporirea conformării voluntare și la reducerea evaziunii fiscale. De asemenea, creșterea salariilor (+15,5%) și scăderea șomajului (4,4%)

au susținut încasările fiscale, consolidând astfel stabilitatea bugetară.

Cu toate acestea, persistă provocări semnificative. Scăderea exporturilor (-12,8%) și a investițiilor externe (-44,8%) ar putea afecta negativ veniturile bugetare pe termen lung. În plus, economia informală continuă să limiteze potențialul real al sistemului fiscal, reducând eficiența colectării taxelor.

Pentru a menține eficiența sistemului fiscal și a asigura sustenabilitatea financiară a statului, sunt necesare următoarele măsuri:

- Continuarea digitalizării procesului fiscal pentru a reduce evaziunea și a îmbunătăți conformarea voluntară.
- Diversificarea surselor de venituri bugetare prin atragerea investițiilor externe și optimizarea regimului TVA și al accizelor.
- Stimularea sectoarelor strategice precum industria IT și energia regenerabilă, pentru a susține dezvoltarea economică și creșterea veniturilor fiscale.
- Adoptarea unor politici de susținere pentru sectoarele afectate negativ, cum ar fi transportul și depozitarea, pentru a minimiza impactul negativ asupra economiei.
- Îmbunătățirea climatului investițional și integrarea economiei informale în circuitul fiscal oficial, pentru a extinde baza de impozitare.
- Menținerea unui echilibru între creșterea impozitelor și susținerea mediului de afaceri, pentru a nu descuraja investițiile și inițiativa antreprenorială.

Prin implementarea acestor măsuri, Republica Moldova poate asigura o eficiență fiscală sporită, creșterea veniturilor bugetare și o dezvoltare economică durabilă pe termen lung.

Bibliografie:

1. Ministerul Finanțelor: *Raportul semianual privind executarea bugetului public național și a componentelor acestuia pe anul 2024*. Chișinău, 2024. (data accesării: 19.12.2024). Disponibil: <https://www.mf.gov.md/ro/trezorerie/rapoarte-privind-executarea-bugetului/rapoarte-semianuale>.
2. Ministerul Finanțelor: *Evoluția indicatorilor bugetari. Evoluția bugetului public național în anii 2016 – 2024*. Chișinău, 2024. (data accesării: 25.12.2024). Disponibil: <https://dataset.gov.md/ro/dataset/15992-evolutia-indicatorilor-bugetari>.
3. GULCA L., CARACTERISTICA ELEMENTELOR ȘI A TEORIILOR CE STAU LA BAZA SISTEMULUI FISCAL ÎN REPUBLICA MOLDOVA [Online]. *Revista / “Legea și Viața”* Chișinău, 2017. (data accesării: 26.01.2025). Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10_14_Caracteristica%20elementelor%20si%20a%20teoriilor%20ce%20stau%20la%20baza%20sistemului%20fiscal.pdf.

CZU: 338.23:336.748(478:4EU)

INFLUENȚA INFLAȚIEI ASUPRA COMPORTAMENTULUI DE CONSUM ÎN REPUBLICA MOLDOVA ÎN CONTEXTUL INTEGRĂRII EUROPENE

Vitalie CAZACU,
dr., conf. univ.,
Departamentul Marketing și Turism
Universitatea de Stat din Moldova,
E-mail: vitaliepetrucazu@gmail.com

Rezumat: *Articolul analizează arhitectura Uniunii Bancare Europene, evidențiind cele trei componente principale: Mecanismul Unic de Supraveghere, Mecanismul Unic de Rezoluție și propunerea privind Sistemul European de Asigurare a Depozitelor. Se examinează măsurile legislative și instituționale adoptate pentru consolidarea stabilității financiare și prevenirea crizelor bancare în zona euro, precum și provocările actuale și perspectivele de reformă. Lucrarea subliniază necesitatea unei integrări mai profunde pentru asigurarea unui sistem bancar rezilient și echitabil în Uniunea Europeană.*

Cuvinte-cheie: *Uniunea Bancară, Mecanismul Unic de Supraveghere, Mecanismul Unic de Rezoluție, asigurarea depozitelor, stabilitate financiară, reformă bancară, zona euro*

Introducere. Criza financiară din 2008 a evidențiat vulnerabilitățile profunde ale sistemului bancar european și a impus necesitatea unui cadru instituțional comun la nivelul UE. Astfel, a fost lansată inițiativa Uniunii Bancare, un pilon esențial al Uniunii Economice și Monetare. Obiectivul principal este de a rupe legătura dintre crizele bancare și datoria suverană, prin supravegherea comună a băncilor, rezoluția coordonată a instituțiilor în dificultate și, în perspectivă, garantarea unitară a depozitelor.

Rolul instituțiilor Uniunii Economice și Monetare în cadrul guvernantei economice europene. Uniunea Economică și Monetară (UEM) reprezintă un pilon esențial al integrării europene, iar funcționarea sa eficientă se bazează pe colaborarea și interacțiunea dintre mai multe instituții-cheie ale Uniunii Europene și ale statelor membre. [1] Statele membre au un rol activ în cadrul UEM, participând la procesul decizional prin Consiliu, unde adoptă legislația UE, elaborează bugetele naționale în conformitate cu regulile privind deficitul și datoria, și implementează politici structurale adaptate pieței muncii, sistemelor de pensii și piețelor de capital. Consiliul European stabilește direcțiile politice generale și prioritățile Uniunii. Acesta este format din liderii statelor membre (șefi de stat sau de guvern), președintele Consiliului European și președintele Comisiei Europene. Reuniunile Consiliului European au loc de cel puțin patru ori pe an. [3]

Summitul zonei euro este o reuniune la nivel înalt dedicată statelor membre ale zonei euro, unde se discută orientările strategice ale politicii economice, consolidarea competitivității și convergența. Aceste întâlniri reunesc liderii din zona euro, președintele summitului, președintele Comisiei Europene și, adesea, președintele Băncii Centrale Europene (BCE) și președintele Eurogrupului. Summitul are loc de cel puțin două ori pe an. [4] Consiliul Afaceri Economice și Financiare (ECOFIN) adoptă legislația UE în domeniul economic și financiar, coordonează politicile economice ale Uniunii și decide asupra adoptării monedei euro de către statele membre. La reuniunile ECOFIN participă miniștrii de finanțe din toate statele membre, Comisia Europeană și BCE. Consiliul se întrunește, de regulă, lunar. [5]

Eurogrupul este format din miniștrii de finanțe ai statelor din zona euro și are rolul de a coordona politicile legate de euro și buna funcționare a UEM. Eurogrupul se reunește, de asemenea, lunar, înaintea ședințelor ECOFIN, cu participarea Comisiei Europene și a BCE. [6] Comisia

Europeană are rolul de a propune legislație, de a monitoriza respectarea regulilor de guvernare economică de către statele membre și de a evalua situația economică generală. Comisia elaborează recomandări și rapoarte care sprijină procesul decizional al Consiliului. [7] Banca Centrală Europeană este autoritatea monetară a zonei euro, având ca obiectiv principal menținerea stabilității prețurilor. BCE stabilește rata dobânzii de referință și colaborează cu băncile centrale naționale în cadrul Eurosistemului, pentru implementarea politicii monetare. [8]

Sistemul European al Băncilor Centrale (SEBC) include BCE și băncile centrale din toate statele membre, indiferent dacă acestea au adoptat moneda euro sau nu, toate fiind acționari ai BCE. [9] Mecanismul European de Stabilitate (MES) este un organism financiar internațional, creat în 2012 de statele membre ale zonei euro, cu scopul de a furniza sprijin financiar țărilor aflate în dificultate. Consiliul guvernatorilor MES este alcătuit din miniștrii de finanțe din zona euro. [10] Parlamentul European participă, ca co-legiutor, la procesul legislativ în domenii relevante ale coordonării economice. Parlamentul este informat în mod regulat de către Consiliu și Comisie asupra evoluțiilor din domeniul economic și monetar. [11] Prin intermediul acestor instituții, Uniunea Economică și Monetară asigură stabilitatea economică, coordonarea politicilor și reziliența în fața șocurilor economice, consolidând coeziunea și convergența în interiorul Uniunii Europene. [12]

Instrumentele și comunicarea politicii monetare. În contextul strategiei de tranziție ecologică, Consiliul guvernatorilor BCE a adoptat un **Plan de acțiune privind clima**, care vizează integrarea factorilor climatici în analiza de politică monetară, consolidarea capacității analitice în domeniul schimbărilor climatice, adaptarea cadrului operațional și îmbunătățirea transparenței și a raportării în ceea ce privește durabilitatea ecologică [3]. Instrumentele-cheie ale politicii monetare ale BCE sunt reprezentate de cele trei rate ale dobânzii: rata operațiunilor principale de refinanțare (MRO), rata facilității de depozit și rata facilității de credit marginal. Acestea influențează costul finanțării în economie și joacă un rol esențial în direcționarea inflației către ținta stabilită [2].

Operațiunile de piață monetară sunt împărțite în:

- operațiuni săptămânale (MRO), axate pe controlul ratelor pe termen scurt,
- operațiuni pe termen mai lung (LTRO), cu scadențe de până la trei luni,
- operațiuni de ajustare fină, utilizate pentru a contracara fluctuațiile neprevăzute de lichiditate,
- operațiuni structurale, menite să corecteze poziția structurală a Eurosistemului față de sectorul financiar.

De asemenea, Eurosistemul oferă două facilități permanente [2]:

- facilitatea de credit marginal – care permite băncilor să obțină lichiditate overnight pe baza garanțiilor eligibile;
- facilitatea de depozit – care permite instituțiilor de credit să plaseze lichiditate excedentară overnight la banca centrală.

Instrumentul de protecție a transmisiei (TPI), lansat în iulie 2022, urmărește să asigure transmiterea eficientă a deciziilor de politică monetară în întreaga zonă euro, în paralel cu procesul de normalizare monetară. TPI permite achiziționarea selectivă de titluri de stat de pe piața secundară în jurisdicțiile în care condițiile financiare se deteriorează nejustificat, cu condiția îndeplinirii a patru criterii de eligibilitate: respectarea cadrului fiscal al UE, absența dezechilibrelor macroeconomice grave, datorie publică sustenabilă și politici economice rezonabile [6]. Începând cu iulie 2013, BCE a început să utilizeze ghidajul prospectiv (forward guidance), oferind indicații privind traiectoria viitoare a ratelor dobânzilor și a achizițiilor de active. Această practică a reprezentat o inovație majoră în comunicarea politicii monetare, oferind piețelor financiare și publicului o mai mare transparență [3]. Totuși, din cauza incertitudinilor ridicate din perioada 2022–2023, BCE a trecut la o abordare dependentă de date, luând decizii de la o ședință la alta, în funcție de informațiile economice disponibile la acel moment. Responsabilitatea democratică a BCE este reflectată în dialogul său permanent cu Parlamentul European. Președintele BCE prezintă anual un raport privind activitatea

BCE, la care Parlamentul răspunde printr-o rezoluție oficială. În plus, președintele BCE participă de patru ori pe an la audierile Comisiei ECON din Parlamentul European, în cadrul așa-numitului dialog monetar, pentru a explica deciziile recente și a răspunde la întrebările eurodeputaților. Transcrierile acestor audieri sunt publice și disponibile pe site-urile BCE și ale Parlamentului European. Totodată, fiecare membru al Parlamentului poate adresa lunar BCE până la șase întrebări scrise, consolidând astfel principiul responsabilității și transparenței [3].

Guvernanța economică în Uniunea Europeană după 2011

Criza financiară și economică din perioada 2008–2012 a evidențiat vulnerabilități structurale în economiile statelor membre ale Uniunii Europene și a demonstrat interdependența profundă dintre acestea. Pentru a preveni reapariția unor dezechilibre majore și pentru a sprijini creșterea economică sustenabilă și crearea de locuri de muncă, Uniunea Europeană a consolidat semnificativ cadrul său de guvernanță economică începând cu anul 2011. Reforma a inclus adoptarea unui set extins de acte legislative, cunoscut sub denumirile de Six-Pack, Two-Pack și Pactul fiscal (Tratatul privind stabilitatea, coordonarea și guvernanța în cadrul uniunii economice și monetare), precum și crearea unor noi mecanisme de supraveghere macroeconomică și bugetară [1].

Un element central al acestei reforme este instituirea Semestrului european, un ciclu anual de coordonare a politicilor economice, bugetare și structurale, care permite statelor membre să alinieze planificarea bugetară națională la obiectivele comune ale UE. Prin această procedură, recomandările formulate la nivel european pot fi integrate în timp util în bugetele și strategiile economice naționale. Semestrul european include și Mecanismul de prevenire și corectare a dezechilibrelor macroeconomice, care monitorizează factori precum competitivitatea, dezechilibrele externe și interne sau prețurile imobiliare. În cazul în care sunt identificate dezechilibre excesive, se pot iniția măsuri corective, însoțite de termene și evaluări periodice [1]. Un alt instrument important este Mecanismul European de Stabilitate (MES), instituit pentru a oferi asistență financiară statelor din zona euro care se confruntă cu dificultăți grave [6]. În ansamblu, noua guvernanță economică europeană reflectă o tranziție de la o abordare bazată pe consens voluntar la un cadru integrat și cu caracter obligatoriu, ce îmbină prevenirea, supravegherea și intervenția corectivă.

Evoluția guvernanței economice și perspectivele Uniunii Economice și Monetare

Comisia Europeană publică periodic Raportul privind mecanismul de alertă (AMR), prin care sunt identificate statele membre care prezintă potențiale dezechilibre macroeconomice [1].

În luna aprilie, statele membre transmit Comisiei două documente-cheie:

- Programele de stabilitate sau de convergență (PSC), care vizează sustenabilitatea finanțelor publice;
- Programele naționale de reformă (PNR), care includ măsuri menite să promoveze o creștere economică durabilă, favorabilă incluziunii.

Aceste documente sunt analizate de Comisie în luna mai, în paralel cu evaluarea posibilelor dezechilibre macroeconomice. Pe baza acestor analize, Comisia formulează recomandări specifice fiecărei țări (CSR), care sunt discutate și aprobate de Consiliul UE în lunile iunie–iulie, încheind astfel ciclul anual al Semestrului European. Uniunea bancară a fost o altă componentă fundamentală a reformei post-criză, cu scopul de a consolida stabilitatea sectorului financiar prin instituirea unui mecanism unic de supraveghere (SSM), a unui mecanism unic de rezoluție (SRM) și prin întărirea cadrului de reglementare și supraveghere la nivelul UE [2][6].

În paralel, au fost înființate mecanisme de sprijin financiar pentru statele membre aflate în dificultate: Mecanismul european de stabilizare financiară (EFSM), Fondul european de stabilitate financiară (EFSF) și, ulterior, Mecanismul european de stabilitate (MES) – o instituție financiară internațională menită să ofere sprijin financiar condiționat țărilor din zona euro [6]. Perspectivele consolidării Uniunii Economice și Monetare (UEM) au fost conturate în Raportul celor cinci președinți (2015), care propunea aprofundarea UEM prin dezvoltarea a patru componente interconectate [1].

Începând cu 2020, Comisia a inițiat un proces amplu de revizuire a guvernantei economice, care a culminat cu publicarea propunerilor legislative în aprilie 2023 [3]. Reforma propusă urmărește să echilibreze reducerea datoriei publice cu susținerea creșterii economice durabile și să îmbunătățească implementarea regulilor la nivel național.

În ceea ce privește Uniunea bancară, dezbaterile privind introducerea unui sistem european de garantare a depozitelor – „a treia pilon” al Uniunii bancare – rămân în impas, în ciuda propunerilor Comisiei din aprilie 2023 de reformare a cadrului actual de gestionare a crizelor bancare [4].

Totodată, reforma tratatului MES pentru extinderea instrumentarului său și pentru oferirea de sprijin Fondului unic de rezoluție a fost convenită în 2021, dar nu a intrat încă în vigoare [6].

Rolurile instituționale în guvernanta economică rămân clar delimitate [1]:

- Consiliul European definește orientările politice generale;
- Comisia Europeană formulează recomandări și evaluează punerea în aplicare;
- Statele membre sunt responsabile pentru implementare și raportare;
- Eurogrupul coordonează politicile statelor din zona euro și gestionează funcționarea MES;
- Banca Centrală Europeană (BCE) participă la discuții privind politica monetară și rata de schimb.

Prin aceste mecanisme, Uniunea Europeană urmărește să asigure o guvernanta economică solidă, capabilă să răspundă provocărilor viitoare și să garanteze stabilitatea și convergența în cadrul Uniunii Economice și Monetare.

În martie 2014, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au ajuns la un acord politic cu privire la instituirea unui mecanism unic de rezoluție bancară (Single Resolution Mechanism – SRM), consolidând astfel pilonul de reziliență al Uniunii Bancare [2][4]. Acest mecanism vizează gestionarea eficientă a situațiilor de criză ale instituțiilor de credit semnificative sau aflate în dificultate, într-o manieră ordonată, minimizând impactul asupra economiei reale și finanțelor publice [9].

Mecanismul Unic de Rezoluție este pus în aplicare prin intermediul Consiliului Unic de Rezoluție (Single Resolution Board – SRB), instituție de nivel european cu atribuții operaționale clare, și este susținut financiar prin Fondul Unic de Rezoluție (Single Resolution Fund – SRF), alimentat de contribuții din partea sectorului bancar [9]. Aceste reforme au urmărit reducerea riscului ca eșecurile bancare să fie suportate de contribuabili, încurajând responsabilitatea sectorului financiar.

Pe termen mediu, completarea Uniunii Bancare presupune instituirea unui al treilea pilon – Sistemul european de garantare a depozitelor (European Deposit Insurance Scheme – EDIS), menit să sporească încrederea deponenților și să consolideze stabilitatea financiară în zona euro [3][4].

În martie 2014, Parlamentul European și Consiliul Uniunii Europene au ajuns la un acord politic privind instituirea celei de-a doua componente a Uniunii Bancare – Mecanismul Unic de Rezoluție (MUR) [2]. Obiectivul principal al acestui mecanism este de a asigura gestionarea eficientă a falimentului băncilor din cadrul uniunii bancare, cu un impact minim asupra contribuabililor și a economiei reale [9].

În caz de intervenție necesară, organismul central – Consiliul Unic de Rezoluție (CUR) – este responsabil pentru decizia de inițiere a procesului de rezoluție, punerea sa în aplicare revenind autorităților naționale de rezoluție, în strânsă cooperare cu CUR [9]. CUR a început să funcționeze ca agenție independentă a UE în ianuarie 2015 și a devenit operațional pe deplin începând cu ianuarie 2016 [9].

În iunie 2017, CUR a adoptat prima sa decizie în cazul Banco Popular. În aceeași lună, însă, Consiliul a decis să nu intervină în cazurile Banca Popolare di Vicenza și Veneto Banca, o decizie similară fiind luată în februarie 2018 pentru ABLV Bank AS și filiala sa din Luxemburg. În august 2019, a urmat un alt caz – AS PNB Banka – pentru care s-a optat pentru proceduri naționale de

faliment. În martie 2022, CUR a emis mai multe decizii privind falimentul Sberbank Europe AG, o entitate bancară a cărei activitate a fost în parte lichidată, iar în parte preluată de alte instituții.

Cerinele minime privind capitalul bancar stabilesc nivelul de capital necesar pentru ca o instituție financiară să fie considerată sigură și capabilă să absoarbă pierderile. Criza financiară a demonstrat că standardele anterioare erau insuficiente în contextul unui șoc sever. Ca urmare, la nivel internațional s-a convenit creșterea pragurilor minime prin standardele Basel III [7].

În aprilie 2013, Parlamentul și Consiliul au adoptat două acte legislative fundamentale în acest sens: a patra Directivă privind cerințele de capital (CRD IV) și Regulamentul privind cerințele de capital (CRR) [8]. Ambele au intrat în vigoare în ianuarie 2014, oferind o bază normativă unitară aplicabilă tuturor băncilor din UE. Aceasta contribuie la crearea unor condiții egale de concurență în cadrul pieței unice și reduce dificultățile legate de transpunerea directivelor în legislația națională [8]. Comisia Europeană a fost împuternicită să elaboreze legislația secundară necesară pentru completarea normelor tehnice lipsă („acte delegate”) [8].

Sistemul European de Asigurare a Depozitelor (SEAD). În noiembrie 2015, Comisia Europeană a propus introducerea unei a treia componente în cadrul Uniunii Bancare – un sistem european comun de garantare a depozitelor [3]. Propunerea prevedea o implementare treptată, pornind de la schemele naționale deja existente, cu un accent clar pe neutralitatea costurilor pentru sectorul bancar. Băncile mai riscante urmau să contribuie mai mult decât cele mai stabile, iar mecanismul era însoțit de garanții suplimentare menite să reducă riscurile sistemice [4].

Reforma privind gestionarea crizelor bancare și garantarea depozitelor. Deși transferul competențelor de supraveghere a celor mai mari bănci din zona euro către nivelul european este considerat un succes, persistă divergențe în privința eficienței actualului sistem de rezoluție. Experiențele cu falimentul unor bănci mici și mijlocii, rezolvate prin proceduri naționale cu implicarea fondurilor publice, au evidențiat necesitatea unor ajustări [3]. Comisia a prezentat o serie de propuneri de revizuire a cadrului legislativ în vigoare, sub denumirea de „reformă a sistemului de gestionare a crizelor și de garantare a depozitelor”, pentru a asigura o mai bună protecție a deponenților și o utilizare mai eficientă a resurselor din industria bancară.

În noiembrie 2012, Parlamentul European a adoptat o rezoluție intitulată „Spre o veritabilă uniune economică și monetară”, care conține recomandări adresate Comisiei Europene privind finalizarea Uniunii Bancare ca pilon esențial al unei arhitecturi economice europene consolidate [1].

Concluzii

Uniunea Bancară reprezintă un pas important spre consolidarea guvernantei economice europene și asigurarea stabilității financiare. Deși progresele sunt semnificative, finalizarea acesteia – în special prin instituirea unui sistem comun de garantare a depozitelor – rămâne o prioritate. O cooperare aprofundată între instituțiile europene și statele membre este esențială pentru o Uniune Bancară complet funcțională, capabilă să răspundă eficient viitoarelor provocări economice.

Bibliografie:

1. Comisia Europeană. (2012). Către o Uniune Economică și Monetară veritabilă. Bruxelles.
2. Comisia Europeană. (2015). O Uniune Bancară completă: comunicare privind finalizarea Uniunii Bancare. Bruxelles.
3. Comisia Europeană. (2023). Propuneri legislative privind reforma gestionării crizelor bancare și asigurării depozitelor. Bruxelles.
4. Parlamentul European. (2020). Raport privind Uniunea Bancară și sistemul european de garantare a depozitelor. Bruxelles.
5. Banca Centrală Europeană. (2014–2022). Rapoarte anuale privind supravegherea bancară. Frankfurt am Main.
6. Consiliul Uniunii Europene. (2013). Regulamentul nr. 1024/2013 privind atribuirea BCE de sarcini specifice legate de politica de supraveghere prudentială a instituțiilor de credit. Bruxelles.

7. European Banking Authority. (2022). Risk Assessment Report. Londra.
8. Directivele și regulamentele CRD IV și CRR – Parlamentul și Consiliul UE (2013).
9. Single Resolution Board (2022). Annual Report. Bruxelles.
10. ECB Banking Supervision. (2021). Guide to internal capital adequacy assessment process (ICAAP).

CZU: 339.56:339.5(478:4EU)

EVOLUȚIA BALANȚEI COMERCIALE A REPUBLICII MOLDOVA ÎN RELAȚIA CU UNIUNEA EUROPEANĂ

Tatiana BUJOR,

dr., conf. univ.,

Departamentul Administrarea Afacerilor,

Facultatea de Științe Economice, USM

E-mail: tatiana.bujor@usm.md

Maia ELISEEVA,

Masterandă,

Specialitatea Business și Administrare

Facultatea de Științe Economice, USM

Rezumat: *Balanța comercială a Republicii Moldova a fost influențată de evoluțiile economice interne și externe în ultimii trei ani. Deficitul comercial a continuat să fie o caracteristică dominantă, fiind determinat în principal de importurile mai mari decât exporturile. În această perioadă, Republica Moldova a înregistrat o dependență semnificativă de importurile de bunuri de consum, echipamente industriale și energie, în timp ce exporturile s-au concentrat pe produse agricole și textile. În ciuda diversificării piețelor de desfacere, relațiile comerciale cu Uniunea Europeană au fost esențiale pentru echilibrarea balanței comerciale. Anul 2023 a marcat o ușoară îmbunătățire în cadrul relațiilor comerciale datorită acordurilor de comerț și a intensificării exporturilor către statele membre ale Uniunii Europene.*

Cuvinte-cheie: *balanță comercială, deficit comercial, exporturi și importuri, piața Uniunii Europene, produse agricole, diversificarea piețelor, relații comerciale, evoluție economică*

Balanța comercială este un indicator esențial al economiei unui stat, reflectând raportul dintre valoarea exporturilor și importurilor acestuia. Este crucială pentru evaluarea sănătății economiei și pentru înțelegerea poziției unei țări pe piața globală. În contextul Republicii Moldova, balanța comercială a fost deficitară în ultimii ani, iar deficitul a fost alimentat, în special, de importurile de energie și bunuri de consum.

Țara se confruntă cu o serie de provocări, inclusiv o dependență mare de importurile de produse energetice și echipamente industriale, ceea ce o face vulnerabilă la fluctuațiile prețurilor internaționale și la crizele economice externe. Totuși, în ciuda acestor dificultăți, Moldova a reușit să își mențină relațiile economice cu principalele piețe externe, inclusiv Uniunea Europeană și țările CSI, și a continuat să își dezvolte sectorul agricol și industria vinului, două dintre principalele sale surse de export.

Republica Moldova este o țară cu o economie în tranziție, care se află într-un proces continuu de restructurare și modernizare. Economia sa depinde în continuare într-o mare măsură de sectorul agricol

și de comerțul cu produse agricole, dar și de relațiile comerciale cu partenerii externi.[1]

Agricultura rămâne un pilon important al economiei moldovenești, având un impact semnificativ asupra PIB-ului și ocupării forțate de muncă. În 2023, agricultura reprezenta aproximativ 15% din PIB-ul țării, iar produsele agricole au constituit o mare parte a exporturilor. Culturi precum cerealele, strugurii, fructele și legumele sunt cele mai des exportate produse, iar Moldova are o tradiție puternică în producția de vinuri de calitate, care sunt apreciate pe piețele internaționale.

Sectorul industrial este mai puțin dezvoltat comparativ cu alte țări europene, în ultima perioadă s-au făcut pași înainte în direcția diversificării și modernizării acestuia. Producția de echipamente industriale, textile și confecții reprezintă o parte semnificativă din industria moldovenească. În 2023, sectorul industrial reprezenta aproximativ 10% din PIB.[2]

Sectorul serviciilor a devenit tot mai important în economia Moldovei, în special în domenii precum telecomunicațiile, sectorul financiar și IT-ul. Acesta contribuie cu aproximativ 60% la PIB-ul țării, iar evoluțiile din domeniul IT au fost semnificative, Moldova având o piață în creștere pentru start-up-uri din domeniul tehnologic.

Relațiile economice externe ale Republicii Moldova- Republica Moldova beneficiază de relații economice extinse, dar și de un statut de vecin apropiat al Uniunii Europene. De asemenea, țara are relații comerciale semnificative cu țările din Comunitatea Statelor Independente (CSI), dar și cu Rusia, care rămâne un partener important în domeniul energetic.

Uniunea Europeană: Unul dintre cele mai importante acorduri semnate de Republica Moldova a fost Acordul de Asociere cu Uniunea Europeană, semnat în 2014. Acest acord a avut un impact semnificativ asupra exporturilor, facilitând accesul pe piața europeană. În 2023, aproximativ 65% din exporturile Moldovei s-au îndreptat către țările UE, incluzând vinuri, fructe și legume, dar și produse textile și echipamente electrice. De asemenea, Uniunea Europeană este principalul investitor în Republica Moldova, susținând modernizarea infrastructurii și diversificarea economiei.

Rusia și țările CSI: Relațiile economice cu Rusia au fost influențate de factori geopolitici, dar țara rămâne un partener important pentru Moldova. În ciuda tensiunilor politice, Rusia rămâne o piață semnificativă pentru produsele agricole moldovenești, precum vinurile și fructele, iar în același timp, Moldova depinde de importurile de energie din Rusia și din alte țări din CSI.

Balanța comercială a Republicii Moldova a continuat să fie deficitară în perioada 2021-2023, ceea ce indică o dependență crescută de importuri și o capacitate limitată de a exporta produse cu valoare adăugată mare.

2021: În anul 2021, deficitul comercial al Republicii Moldova a fost de aproximativ 3,4 miliarde de dolari, cu importuri care au depășit exporturile cu o diferență semnificativă. În această perioadă, cele mai mari importuri au fost produse energetice și bunuri de consum, iar exporturile au fost dominate de produse agricole și vinuri.

2022: În 2022, deficitul comercial a crescut semnificativ, ajungând la 4,5 miliarde de dolari, pe fondul crizei energetice și al creșterii prețurilor internaționale la gaze naturale și petrol. Moldova a avut dificultăți în a-și acoperi importurile de energie, ceea ce a agravat deficitul comercial. În plus, criza economică globală a afectat cererea pentru anumite produse exportate de Moldova.

2023: În 2023, deficitul comercial a fost de aproximativ 4,2 miliarde de dolari, cu o ușoară îmbunătățire față de anul anterior. Creșterea exporturilor de produse agricole, în special fructe și vinuri, a avut un impact pozitiv asupra balanței comerciale, iar reducerea importurilor de bunuri de consum a contribuit la scăderea deficitului.[3]

Evoluția Exporturilor și Importurilor

Exporturi: Exporturile Republicii Moldova sunt dominat de produse agricole. În 2021, exporturile de produse agricole au fost de aproximativ 1,7 miliarde de dolari, iar în 2022, aceste exporturi au continuat să reprezinte o sursă majoră de venituri. Cu toate acestea, condițiile meteorologice nefavorabile și prețurile fluctuante ale materiilor prime au afectat capacitatea de producție agricolă.

Vinuri: Vinul moldovenesc este unul dintre cele mai importante produse exportate. În 2021, Moldova a exportat vinuri în valoare de aproximativ 300 milioane de dolari, iar Uniunea Europeană a fost principala destinație pentru aceste produse. În ciuda crizei economice globale, Moldova a reușit să-și mențină exporturile de vinuri pe piețele internaționale.

Importuri: Pe partea de importuri, cele mai mari cheltuieli ale Moldovei au fost pentru energia necesară industriei și gospodăriilor. Importurile de gaze naturale și petrol au reprezentat aproximativ 40% din totalul importurilor Moldovei în 2021 și 2022. De asemenea, importurile de echipamente industriale, produse electronice și alimente procesate au avut un impact semnificativ asupra balanței comerciale.

Balanța comercială a Republicii Moldova este influențată de o serie de factori interni și externi, care pot duce la fluctuații în deficitul sau surplusul acesteia. Factorii externi care influențează:

Prețurile internaționale ale resurselor naturale: Prețurile mari ale energiei au avut un impact semnificativ asupra deficitului comercial al Moldovei. Creșterile de prețuri la gazele naturale și petrolul importat au dus la creșterea costurilor de import, ceea ce a determinat un deficit mai mare în 2022 și 2023.

Geopolitica și instabilitatea regională: Războiul din Ucraina a avut un impact major asupra comerțului cu țările vecine, inclusiv Rusia și Ucraina. Criza din Ucraina a afectat aprovizionarea cu energie și a perturbat lanțurile de aprovizionare, ceea ce a avut un efect negativ asupra balanței comerciale.

Factori Interni-Policile economice interne: Guvernul Republicii Moldova a implementat măsuri economice pentru a sprijini exporturile și a încuraja diversificarea economiei. Însă, infrastructura subdezvoltată și lipsa de investiții strategice în sectorul industrial și de energie au limitat eficiența acestor măsuri.

Sectorul agricol: Agricultură rămâne cel mai important sector de export, dar aceasta este sensibilă la condițiile meteorologice și la fluctuarea prețurilor produselor pe piețele externe. În 2023, sectorul agricol a avut o performanță relativ bună, iar exporturile de produse agricole au crescut ușor comparativ cu anii anteriori.[4]

Pentru a îmbunătăți balanța comercială, Republica Moldova a implementat o serie de măsuri economice și politice:

1.Promovarea exporturilor: Guvernul a implementat politici pentru sprijinirea exportatorilor, inclusiv subvenții pentru agricultură și stimulente pentru investiții în sectoare cu valoare adăugată mare. Programul „Made in Moldova” a avut ca scop creșterea vizibilității produselor moldovenești pe piețele internaționale.

2.Diversificarea piețelor de export: Moldova a căutat să își diversifice piețele de export, reducând dependența de piața rusă și încurajând exporturile către țările din UE și din alte regiuni ale lumii. Astfel, exporturile către Asia și Orientul Mijlociu au început să crească treptat.

3.Modernizarea infrastructurii comerciale: Investițiile în infrastructura de transport și logistică au fost esențiale pentru îmbunătățirea comerțului exterior. Guvernul a implementat proiecte pentru modernizarea porturilor și drumurilor, facilitând exportul produselor moldovenești.

În ultimii ani, Republica Moldova s-a confruntat cu multiple provocări care au avut un impact direct asupra balanței sale comerciale. Printre acești factori se numără schimbările climatice și crizele economice externe, care au amplificat vulnerabilitățile economiei moldovenești și au contribuit la creșterea deficitului comercial. Aceste crize au avut efecte semnificative asupra sectorului agricol, asupra prețurilor produselor de import și asupra cererii de produse exportate.

Republica Moldova este o țară cu o economie bazată într-o mare măsură pe agricultură, iar schimbările climatice au un efect semnificativ asupra producției de produse agricole, care reprezintă o mare parte din exporturile țării.[5]

Variabilitatea precipitațiilor și temperaturilor: Schimbările climatice au determinat o creștere a incertitudinii în ceea ce privește condițiile meteorologice. Secetele prelungite și perioadele de

precipitații abundente au devenit mai frecvente în Moldova în ultimii ani, afectând recoltele agricole. Aceste schimbări au avut un impact direct asupra producției de cereale, fructe și legume, precum și asupra calității vinurilor, un produs de export esențial pentru țară.

Pierderile din sectorul agricol: Secetele din perioada 2021-2022 au dus la pierderi semnificative de producție agricolă. De exemplu, producția de cereale a scăzut cu aproximativ 30% în anumite regiuni ale țării în acești ani, ceea ce a determinat o scădere a exporturilor. Această reducere a aprovizionării cu produse agricole a avut un impact direct asupra balanței comerciale, deoarece exporturile din acest sector sunt esențiale pentru echilibrarea deficitului comercial.

Adaptarea infrastructurii agricole: Deși schimbările climatice au avut efecte negative, Republica Moldova a început să implementeze strategii pentru a răspunde acestor provocări. Proiectele de infrastructură pentru irigații și tehnologiile rezistente la secetă au fost prioritizate pentru a sprijini sectorul agricol în fața acestor schimbări. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a reduce volatilitatea producției și pentru a asigura continuitatea exporturilor în fața condițiilor meteorologice extreme.

Republica Moldova, ca stat mic și deschis economic, este vulnerabilă la șocurile economice externe. Crizele economice globale, precum pandemia COVID-19 și criza energetică generată de conflictele geopolitice, au avut un impact semnificativ asupra echilibrului economic al țării și asupra balanței comerciale.

Pandemia COVID-19 și reducerea cererii pe piețele externe: În perioada 2020-2021, criza sanitară globală a dus la o scădere abruptă a cererii pentru produsele exportate de Republica Moldova. Deși anumite sectoare au reușit să se adapteze, precum agricultura, altele, cum ar fi turismul și anumite servicii, au avut pierderi considerabile. De asemenea, criza a afectat lanțurile de aprovizionare globale, iar unele exporturi moldovenești au fost întârziate sau anulate.

Criza energetică și costurile în creștere: Începând cu 2022, creșterea prețurilor energiei, alimentată de instabilitatea geopolitică din regiune, a avut un impact direct asupra importurilor de produse energetice în Moldova. Creșterea prețurilor la gazele naturale și petrol a determinat un salt semnificativ al costurilor importurilor, ceea ce a accentuat deficitul comercial al țării. De asemenea, costurile mai mari de producție pentru întreprinderile din Moldova au avut un impact asupra competitivității produselor de export.

Căderea cererii pe piețele tradiționale: Crizele economice externe, cum ar fi recesiunile din Uniunea Europeană și Rusia, au dus la o scădere a cererii pentru produsele moldovenești. Deși Moldova a continuat să exporte produse agricole și vinuri, scăderea puterii de cumpărare a consumatorilor din piețele externe tradiționale a afectat volumele exportate. În ciuda eforturilor guvernului de a diversifica piețele de export, crizele economice externe au avut un impact semnificativ asupra balanței comerciale a Republicii Moldova.

Pentru a atenua impactul acestor crize asupra balanței comerciale, Republica Moldova a adoptat o serie de măsuri economice și de politică internă:

1. Diversificarea surselor de energie: În fața crizei energetice, Moldova a început să investească în surse alternative de energie, cum ar fi energia solară și eoliană, pentru a reduce dependența de importurile de energie.

2. Sprijinirea sectorului agricol: Guvernul moldovean a început să aloce fonduri suplimentare pentru îmbunătățirea infrastructurii de irigații și pentru promovarea unor practici agricole durabile. Aceste măsuri sunt esențiale pentru a reduce riscurile asociate cu schimbările climatice și pentru a proteja producția agricolă, care rămâne un sector crucial pentru economia țării.

3. Îmbunătățirea competitivității exporturilor: În ciuda dificultăților externe, Moldova a continuat să investească în modernizarea industriei și în promovarea exporturilor. Programul „Made in Moldova” a fost un pas important pentru creșterea vizibilității produselor moldovenești pe piețele internaționale și pentru atragerea de noi parteneri comerciale.

Balanța comercială a Republicii Moldova a fost, în ultimele decenii, un factor deosebit de

influent în cadrul economiei naționale, reflectând atât punctele forte, cât și vulnerabilitățile acesteia. În ciuda creșterii semnificative a exporturilor în anumite sectoare și a diversificării partenerilor comerciali, Republica Moldova continuă să se confrunte cu un deficit comercial persistent, alimentat de dependența sa mare de importurile de bunuri de consum și energie.

Factorii externi, cum ar fi schimbările climatice și crizele economice globale, au amplificat aceste provocări, având un impact direct asupra producției interne și asupra relațiilor comerciale internaționale ale țării. Schimbările climatice au afectat în mod particular sectorul agricol, ce reprezintă o mare parte din exporturile Moldovei, determinând fluctuații în producția de cereale, fructe, legume și vinuri, iar crizele economice, inclusiv pandemia COVID-19 și criza energetică globală, au contribuit la o scădere a cererii externe și la creșterea costurilor de import.

Totuși, guvernul și sectorul privat din Republica Moldova au început să adopte măsuri pentru a răspunde acestor provocări, prin investiții în infrastructura agricolă, diversificarea surselor de energie și sprijinirea unor sectoare economice mai rezistente la șocurile externe, precum tehnologia și industria ușoară.

Astfel, deși Republica Moldova se confruntă cu multiple provocări în gestionarea balanței sale comerciale, există și oportunități de îmbunătățire a acesteia prin politici economice inteligente, diversificarea piețelor de export și investiții în inovație și infrastructură. Capacitatea țării de a depăși aceste obstacole va juca un rol esențial în stabilizarea economiei și în asigurarea unei creșteri economice sustenabile pe termen lung.

Bibliografie:

1. Banca Națională a Moldovei. „Raportul asupra evoluției economice a Republicii Moldova”, 2023.
2. Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova. „Statistici economice”, 2021-2023.
3. Ministerul Economiei al Republicii Moldova. „Politici economice și comerciale”, 2023.
4. „Știri economice din Republica Moldova”, portal oficial de știri economice, 2021-2023.
5. Raportul Comisiei Europene privind relațiile comerciale UE-Moldova, 2023.

CZU: 343.3:338.1:340(478)

DIMENSIUNEA ECONOMICĂ A SECURITĂȚII EUROPENE: PREMISE PENTRU CONSOLIDARE DURABILĂ

Tatiana ANDREEVA,

dr., conf. univ.,

Facultatea Științe Economice, ULIM

Rezumat: În lucrare, autorul propune una dintre rarele cercetări dedicate protecției securității economice prin intermediul reglementărilor juridice existente în Republica Moldova. Studiul subliniază faptul că tema securității economice este, în mod inexplicabil, aproape neglijată de doctrina autohtonă. Nu se poate identifica cu claritate existența unor motive obiective care să justifice această misiune, mai ales în contextul în care securitatea economică națională este expusă unor riscuri serioase, generate atât de factori interni, cât și externi. Se constată că importanța subiectului este, de cele mai multe ori, conștientizată abia în momentul în care pericolele devin realitate, ceea ce relevă o abordare reactivă, și nu preventivă. Or, securitatea – în general – și cea

economică – în special – nu poate fi tratată fragmentar sau ocazional. În urma cercetării, autorul formulează concluzii și recomandări menite să contribuie la consolidarea cadrului normativ și instituțional. Istoria demonstrează că problema securității economice trebuie să depășească sfera teoretică, devenind un obiect al monitorizării și al unei gestionări continue și proactive.

Cuvinte-cheie: securitatea economică, protecție, securitate națională, strategie, concept

Afirmarea Republicii Moldova ca stat de drept presupune, pe de o parte, supremația legii și a ordinii de drept, ca o cerință esențială a existenței lui și, pe de altă parte, plasarea în rândul celor mai importante valori persoana umană, proprietatea privată și publică, ordinea și liniștea publică, activitatea organelor statului, autoritatea acestuia, capacitatea de apărare etc. În măsura în care transformările social-politice și economice, bazate pe lege și justiție, vor contribui la consolidarea statului și ordinii de drept, valorile menționate vor fi tot mai complet și multilateral ocrotite. Dimpotrivă, dacă se manifestă slăbiciuni și tendințe de diminuare a capacității de organizare și conducere a statului, valorile sus-numite vor fi tot mai slab protejate în raport cu anumite fapte și amenințări antisociale [1, p.1-6].

Conceptul Securității naționale este confirmat prin legea nr.112 din 22.05.2008, care concretizează că securitatea națională a Republicii Moldova se realizează prin măsuri adecvate de natură politică, economică, diplomatică, socială, juridică, educativă, administrativă și militară, prin activitate de informații, contrainformații, precum și prin depășirea eficientă a crizelor, în conformitate cu legislația în vigoare și cu dreptul internațional [2]. Strategia Securității Naționale include acțiunile de bază necesare pentru menținerea regimului de securitate în sectoarele economiei naționale, în diverse ramuri și medii sociale.

Securitatea economică este o componentă a securității naționale și rezidă într-o stare a economiei, manifestată prin legalitate, echilibru și dezvoltare. Serviciul identifică vulnerabilități și cauze ce pot submina sau/și afectează securitatea economică a statului; intervine prin informarea autorităților abilitate, în dependență de caz, situație sau amenințare, pentru a fi întreprinse măsuri de prevenire sau contracarare. Valorificarea informațiilor se efectuează preponderent de către instituțiile cu putere decizională din țară, prin măsuri administrative, legislative, penale și contravenționale, economice, politice și sociale. Activitățile sunt efectuate în vederea obținerii informațiilor utile și indispensabile la securizarea atributelor economice de bază ale țării, cum este suveranitatea economică și financiară, apărarea, precum și promovarea intereselor economiei naționale, în țară și în exterior. În acest scop, prin investigații și măsuri speciale, sunt identificați preventiv factorii din interiorul țării și din exterior, care se prezintă a avea direcționări și efecte cu caracter distructiv. Principale segmente ale securității economice, monitorizate și protejate, sunt securitatea energetică, financiară, bancară și nebanară, securitatea ramurilor strategice ale economiei naționale și a întreprinderilor de importanță vitală, inclusiv prin prevenirea situațiilor excepționale [3].

Conceptul de securitate economică este util atâta timp, cât are o implementare practică directă. Dar în pofida importanței practice, aspectul teoretic al securității economice nu este nici pe departe unul lejer de abordat sau unul care poate fi ignorat. Este complicată studiarea fenomenului de Securitate a unor state mici, care, aflându-se în fază de tranziție la economia de piață, și-au constituit doar niște proto-sisteme economice naționale. În cazul acestor state, încă nu sunt suficient de clare interesele economice externe, abia se încheie procesul acumulării primitive a capitalului și nu este destul de bine conturat sistemul cauzelor și efectelor în jocul intereselor corporative, politice, economice etc. În multe dintre aceste state este dezvoltată crima organizată și corupția, iar organele publice nu sunt suficient de puternice pentru a inspira o încredere socială în capacitatea statului de a garanta respectarea "regulilor de joc". Drept urmare, în majoritatea acestor state o parte a activității economice trece în sectorul tenebros sau chiar criminal al sistemului economic. Atingând dimensiuni de circa 50-60% din volumul economiei formale, aceste sectoare prin existența lor creează dificultăți suplimentare în analiza fenomenului de securitate economică. Aceasta este doar una dintre cauzele

care explică de ce barierele în calea înțelegerii și asigurării securității economice sunt dublu dificile atunci când obiectul securității este nu pur și simplu un stat mic, ci și un stat slab. Deaceia noi considerăm că economia trebuie să fie protejată și statul asigură această protecție prin diferite metode și forme una fiind cea juridică. Astfel în comunicare ne vom referi la asigurarea securității economice prin intermediul mai multor modalități.

Gradul de cercetare a temei indică faptul că, în spațiul occidental, securitatea economică beneficiază de o tradiție solidă de cercetare, fiind analizată în contextul unor sisteme consolidate de reglementare. Aceste experiențe constituie surse de inspirație valoroase pentru cercetătorii din țările aflate la început de drum în acest domeniu.

Termenul „securitate economică” a fost utilizat pentru prima dată acum aproape șapte decenii de către Franklin D. Roosevelt. Conceptul a dobândit recunoaștere oficială în 1985, odată cu adoptarea Rezoluției privind securitatea economică internațională, în cadrul celei de-a 40-a sesiuni a Adunării Generale a Organizației Națiunilor Unite.

În Federația Rusă, dezvoltarea teoretică a conceptului a implicat cercetători de renume precum L. Abalkin, B. Milner, A. Porohovskii și V. Senciagov, iar contribuții valoroase au fost aduse și de Grigoreva Ekaterina și Fesina Elena [4, p. 940–948].

În doctrina autohtonă, securitatea economică este abordată în raport cu diverse categorii de obiecte ale securității [5, p. 155; p. 4]. Se admite, în termeni generali, că obiecte ale securității pot fi: individul, întreprinderea, regiunea, statul și comunitatea internațională [6, p. 10–12]. La nivel național, literatura de specialitate distinge între mai multe dimensiuni: securitatea economică a consumatorilor, a producătorilor (corporativă), a proprietarilor, a factorilor de producție (capital, muncă, pământ, informație) și a statului. Se consideră că securitatea economică națională este rezultatul echilibrului dintre aceste componente [7, p. 228; p. 150].

O altă opinie doctrinară definește securitatea economică drept o stare a economiei într-un cadru de suveranitate economică internă și externă, caracterizat printr-un mediu concurențial funcțional, în care actorii economici – atât publici, cât și privați – contribuie la o creștere economică sustenabilă. Aceasta presupune: satisfacerea optimă a nevoilor populației și ale statului, protejarea intereselor economice față de riscuri interne și externe, precum și păstrarea integrității spațiului economic [8, p. 53–55].

În acest sens, securitatea economică poate fi considerată o dimensiune esențială a securității naționale, care facilitează accesul la resurse, capital și piețe, menținând o stare de bunăstare și capacitate de acțiune strategică pentru stat [9, p. 52–55]. Mai mult, unii autori consideră că, în contextul actualelor provocări, securitatea economică poate deveni echivalentă cu însăși securitatea națională, având un rol decisiv în conturarea poziției statului în economia globală [10, p. 10–11].

Scopul cercetării constă în identificarea și fundamentarea direcțiilor strategice pentru protecția securității economice naționale – o condiție indispensabilă pentru dezvoltarea social-economică durabilă și apărarea intereselor economice ale statului, atât pe plan intern, cât și extern. Este subliniată necesitatea unui cadru legislativ specific și coerent pentru domeniul securității economice, adaptat realităților Republicii Moldova.

Deși accentul este pus pe dimensiunea teoretică a conceptului, studiul este însoțit de observații și reflecții asupra contextului național concret. S-a acordat atenție caracterului de stat mic al Republicii Moldova în spațiul Europei Centrale și de Est, precum și intereselor sale economice fundamentale. În final, sunt formulate concluzii doctrinare care pot sta la baza unei veritabile doctrine naționale de securitate economică, capabile să sprijine procesul de consolidare a statului și de îmbunătățire a calității vieții cetățenilor săi.

Securitatea economică constituie un domeniu de studiu complex și adesea controversat, fiind analizată pe mai multe niveluri – individual (consumatori), corporativ și statal. La nivel național, securitatea economică rezultă dintr-o interacțiune echilibrată a acestor trei dimensiuni. Cu toate acestea, în cazul statelor mici, dimensiunea consumatorului tinde să fie cea mai relevantă și mai

gestionabilă, în timp ce componentele statală și corporativă sunt adesea dificil de abordat în mod eficient.

Din perspectiva originii riscurilor, se face distincția între securitatea economică internă și cea externă. Aceste dimensiuni pot fi complementare, dar în societățile post-totalitare aflate în tranziție către economia de piață, cum este cazul Republicii Moldova, ele se pot manifesta și în mod concurențial. În contextul moldovenesc, gradul ridicat de interdependență dintre aceste dimensiuni sporește dificultatea controlului și al gestiunii eficiente, din cauza mai multor factori sistemici:

1. Contextul politic și socio-economic fragil, care a precedat tranziția post-sovietică, a generat o stagnare conceptuală și informatică. În timp ce Uniunea Europeană se orientează spre o societate digitalizată, în Republica Moldova doar un procent infim al populației are acces la internet, fapt care afectează negativ capacitatea de adaptare la standardele europene.

2. Insuficiența resurselor economice și financiare, accentuată de lipsa resurselor naturale, dar și de deficiențele cronice de management, nivelul ridicat al evaziunii fiscale și persistența unor practici macroeconomice de inspirație socialistă.

3. Dependența structurală de resurse externe, în special energetice și materii prime din Rusia și Ucraina, precum și de piețe de desfacere limitate pentru un portofoliu de produse necompetitiv.

4. Influența nocivă a intereselor transnaționale, economice, politice și criminale, care a dus la corupție sistemică și la pierderea încrederii în capacitatea statului de a asigura securitatea economică.

5. Slăbiciunea societății civile, care nu reușește să genereze feedback instituțional eficient pentru ajustarea politicilor economice la nevoile reale ale populației.

În abordarea conceptuală a securității economice, se conturează trei perspective dominante: anglo-americană, asiatică și europeană. Modelul anglo-american valorizează libertatea economică individuală, plasând în centrul sistemului scopul de a asigura un nivel ridicat de trai pentru cetățeni. Conform acestei viziuni, economia nu are rol militar, ci trebuie să servească intereselor consumatorilor și producătorilor naționali.

În contrast, paradigma asiatică pune accent pe întărirea puterii economice naționale în exterior, atribuind statului un rol central în reglementarea activităților economice relevante pentru securitatea națională – o abordare adesea descrisă ca fiind „militarizată” [11, p.34].

Modelul european propune o sinteză între cele două paradigme, reflectată, de exemplu, în economia social-orientată a Suediei. Pentru Republica Moldova, acest model ar putea constitui o sursă de inspirație în conturarea unei doctrine proprii de securitate economică. Totuși, integrarea coerentă a celor două viziuni – liberală și dirigistă – rămâne o provocare conceptuală și practică, în lipsa unui consens clar în istoria ideilor economice.

Chiar și părintele economiei moderne, Adam Smith, a susținut atât importanța pieței libere și a autonomiei individuale – în acord cu modelul anglo-american – cât și supremația apărării naționale asupra bunăstării materiale – o idee apropiată viziunii asiatice [12, p. 385].

În plus, analiza securității economice este complicată de vechile dezbateri academice privind supremația economicului sau a politicului în explicarea comportamentului social și a ordinii instituționale.

Dezbaterea asupra conceptului de securitate economică scoate în evidență o serie de tensiuni conceptuale și practice generate de diferențele dintre sfera politică și cea economică. Spațiul politic este caracterizat prin continuitate, reguli stricte și control, în timp ce spațiul economic funcționează pe baza dinamismului, a rețelelor transfrontaliere și a gestionării fluxurilor. Din cauza acestor diferențe structurale, dar și a confuziilor teoretice din gândirea economică și politică, conceptul de securitate – atât în general, cât și în dimensiunea sa economică – rezistă încadrării într-o definiție unică sau într-un cadru analitic fix. Este inutil – și chiar imposibil – să analizăm securitatea economică în izolare față de celelalte componente ale securității naționale, precum cea politică, militară sau

informațională. Pe de o parte, granițele dintre aceste dimensiuni sunt fluide, iar pe de altă parte, ele se influențează reciproc. În multe cazuri, este dificil de distins între factorii care afectează securitatea economică și cei care vizează securitatea politică. Un exemplu relevant îl constituie dependența structurală a Republicii Moldova de resursele energetice și materiile prime din exterior, care a contribuit la modelul economic agrar și la orientarea unidirecțională a comerțului extern. Această situație afectează capacitatea statului de a asigura necesarul de resurse pentru populație și agenți economici și reduce considerabil posibilitatea de a susține o economie de război viabilă în caz de conflict. Nici măcar în condiții de pace, statul nu dispune de suficiente mijloace pentru a susține o economie defensivă sau pentru a reactiva capacitățile industriale moștenite din perioada sovietică – vulnerabilitate ce poate fi exploatată de actori interni sau externi interesați în diminuarea suveranității Republicii Moldova.

Un alt exemplu sugestiv îl reprezintă conflictul transnistrean, care a depășit frecvent cadrul strict politic, manifestându-se și ca un instrument de presiune economică. Autoritățile separatiste de la Tiraspol au demonstrat capacitatea de a influența procesul decizional economic al Chișinăului, orientând negocierile într-o direcție favorabilă propriilor interese. Din aceste considerente, nu putem considera securitatea economică ca o stare fixă și ușor de atins, definită clar prin mijloace economice, politice sau militare. O asemenea abordare ar fi eronată. După cum afirmă Barry Buzan, ideea că securitatea economică reprezintă o valoare absolută și universal aplicabilă este, în fapt, o iluzie – iar urmărirea sa echivalează cu urmărirea unei himere [13, p.23].

Această incertitudine devine și mai vizibilă în cadrul economiilor de piață bazate pe competiție și inițiativă individuală. Dar provocările conceptuale nu sunt rezervate doar statelor capitaliste avansate. Chiar și în țările aflate în tranziție – precum Republica Moldova – sau în economii sociale consolidate (de exemplu, Suedia), contradicțiile dintre obiectivele economice și cele ale securității rămân puternic resimțite. Una dintre cele mai profunde tensiuni în analiza securității economice este opoziția dintre *securitate și eficiență*, care reflectă conflictul clasic dintre echitatea socială și performanța economică. Această ecuație devine și mai complexă în contextul cerinței actuale de *sustenabilitate ecologică*, ceea ce impune un nou criteriu de echilibru în politicile economice: dezvoltarea durabilă, în care securitatea, eficiența și protecția mediului se interconstrâng.

Un alt aspect problematic se regăsește în confuzia frecventă dintre securitatea economică a consumatorilor și *securitatea socială individuală*. Cea din urmă vizează dreptul fiecărui individ la un trai decent, cu acces la resursele esențiale pentru supraviețuire și bunăstare. Constituția Republicii Moldova (art. 47) prevede obligația statului de a asigura condițiile necesare pentru sănătatea și bunăstarea cetățenilor și familiilor lor, incluzând alimentația, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală și serviciile sociale. De asemenea, art. 126 alin. (2), lit. g) stabilește că statul trebuie să creeze locuri de muncă și să contribuie la creșterea calității vieții [14].

Totuși, aceste drepturi nu sunt garantate în mod explicit printr-un venit minim sau un loc de muncă asigurat, deoarece acest lucru ar presupune o implicare excesivă a statului în economia de piață, afectând mecanismele naturale ale concurenței și alocării resurselor. Intervențiile de acest tip ar putea duce fie la un model economic de tip sovietic, cu un nivel general scăzut al bunăstării, fie la un model britanic, caracterizat prin stagnare economică relativă și dificultăți în menținerea unei ocupări generale sustenabile [15, p.24]. În concluzie, echilibrul dintre securitate, eficiență și protecția mediului trebuie să constituie una dintre preocupările centrale ale politicilor publice din Republica Moldova.

Securitatea economică constituie o componentă esențială a securității naționale, iar acțiunile autorităților publice centrale trebuie să urmărească asigurarea independenței economice, creșterea sustenabilă, reducerea sărăciei și consolidarea competitivității externe. În acest sens, fortificarea sistemului financiar-bancar devine prioritară, în vederea sporirii rezilienței acestuia față de șocurile externe [16].

O provocare distinctă apare în analiza securității economice corporative, unde funcționarea eficientă a pieței implică, în mod inevitabil, eliminarea firmelor incapabile să se adapteze cerințelor concurențiale. Doar întreprinderile cu o structură flexibilă și capacitate managerială solidă pot supraviețui. Totodată, formarea monopolurilor sau cartelurilor limitează accesul altor actori economici, generând dezechilibre și insecuritate economică la nivel corporativ.

Această realitate nu trebuie extrapolată greșit la nivelul statului: spre deosebire de actori economici privați, statul deține mijloace coercitive și poate adapta arhitectura instituțională la mediul extern, consolidând astfel protecția împotriva riscurilor economice.

Deși interesele corporative sunt parte integrantă a securității naționale, ele nu pot deveni priorități absolute în detrimentul intereselor consumatorilor sau ale statului. Tensiunea firească dintre dorința firmelor de a maximiza profitul – inclusiv prin tendințe monopoliste – și dreptul consumatorilor la opțiuni diverse și prețuri echitabile, reflectă o dimensiune critică a securității economice.

În Republica Moldova, interesele corporative au prevalat frecvent asupra celor publice și ale consumatorilor, după cum reiese din cazuri notorii precum SA „Franzeluța” sau distribuția energiei electrice din nordul țării. Aceste situații pot fi explicate prin slaba reglementare, corupția instituțională și lipsa unui cadru de supraveghere eficient, fenomene comune statelor aflate în tranziție.

Mai mult, persistența unor practici de rotație de cadre inspirate din perioada sovietică a perpetuat capturarea instituțiilor publice de către interese private, slăbind capacitatea statului de a proteja interesele economice naționale și cetățenești. Această realitate subminează în mod direct fundamentele securității economice într-un stat mic și vulnerabil, cum este Republica Moldova.

O dimensiune a securității economice pe care nu am menționat-o mai sus, dar care se întâlnește în analizele mai multor autori (Buzan, Galtung), este securitatea economică a claselor. De cele mai dese ori, discuțiile în jurul acestui subiect sunt evitate, datorită tentei marxiste pe care acesta o comportă. Făcând o aplicație a conceptului la cazul Republicii Moldova, de asemenea evităm utilizarea noțiunii de clasă, aceasta fiind lipsă ca realitate socială. Mai degrabă putem vorbi despre securitatea economică a unei elite destul de reduse ca număr (bancheri, politicieni, manageri) și despre insecuritatea sporită a restului societății, o bună parte din care trăiește sub nivelul admisibil al sărăciei. Clasa de mijloc fiind lipsă sau foarte slab dezvoltată, lipsește odată cu aceasta și elementul purtător al echilibrului între interesele de securitate socială și cele de eficiență economică. S-ar părea că, spre deosebire de securitatea consumatorilor și corporativă, securitatea economică statală este un fenomen mai lesne de analizat, deoarece prin natura lor statele sunt mult mai permanente ca indivizii și firmele. Însă în Republica Moldova care, alături de deficiențele provocate de asumarea destul de bruscă a tranziției la economia de piață, resimte și o profundă criză de identitate națională, conceptul de securitate economică a statului nu este univoc aplicabil. Din această cauză, cu referință la Republica Moldova, s-ar putea ca Marx să aibă dreptate, afirmând că statul nu este altceva decât instrumental prin care clasa (elita) dominantă își asigură propriile interese de securitate și de prosperitate. În afară de aceasta, studiind securitatea statală a Republicii Moldova, trebuie să știm foarte bine unde începe și unde se termină acest stat, adică care este teritoriul pe care statul realmente, nu doar constituțional, îl controlează. Or, în situația cu secesionismul Transnistriei și cu autonomia Gagauziei, frontiera de est și cea de sud-est nu este controlată de guvernul central, ci de elitele regionale, sprijinite de forțe externe. Prin urmare, Republica Moldova nu este doar un stat mic, ci un stat mic dezmembrat din punct de vedere morfopolitic, ceea ce induce vulnerabilități specifice.

În studierea securității economice a statului pot fi trasate paralele între condițiile de securitate economică consumatorului și cea statală. Ca și securitate economică a consumatorilor, cea a statului presupune mai întâi de toate situația în care sunt asigurate condițiile necesare de supraviețuire. Ca și consumatorii individuali, statele trebuie să-și asigure accesul imediat la resursele necesare. În cazul unui stat mic, cum este Republica Moldova, existența unor resurse interne extrem de limitate trebuie

să fie compensată prin accesul liber la investițiile străine și prin deschiderea la comerțul și finanțele mondiale, ceea ce trebuie să devină o parte componentă și a concepției securității naționale, deoarece întreruperea furnizării sau finanțării amenință bunăstarea și stabilitatea politică internă. Prin urmare, una dintre direcțiile prioritare ale politicii economice externe este diversificarea furnizorilor și creditorilor, iar ale politicii economice interne, atenuarea vulnerabilităților prin constituirea rezervelor strategice interne și crearea unui sector financiar-bancar stabil, dar care, în același timp, ar sprijini creșterea economică reală. Identificarea în interior a resurselor energetice alternative și a celor financiare este de importanță critică pentru păstrarea unei independențe politice reale.

Securitatea economică este o componentă indispensabilă a securității naționale. Ea presupune capacitatea statului de a-și îndeplini funcțiile esențiale fără a fi afectat de riscuri economico-financiare interne sau externe. Intervențiile guvernamentale trebuie să fie echilibrate, pentru a nu perturba mecanismele economiei de piață [17].

Rolul statului nu este acela de a dicta relațiile comerciale, ci de a crea infrastructura și cadrul legal care să faciliteze diversificarea importurilor și a piețelor de export. În acest context, ****dezvoltarea social-economică**** devine scopul fundamental al securității economice. Aceasta nu înseamnă doar creștere economică, ci și transformări calitative în structura socială, instituțională și politică, reducerea sărăciei, echitate și sustenabilitate [18].

În Republica Moldova, conceptul de dezvoltare trebuie abordat multidimensional, implicând:

- Durabilitate – acces la resursele de bază (hrană, sănătate, educație);
- Demnitate – respectarea drepturilor omului și a valorilor naționale;
- Libertate – premise pentru o societate democratică, capabilă să ofere un trai comparabil cu standardele europene.

Securitatea economică nu poate fi garantată decât prin politici coerente, orientate spre modernizarea structurilor statului, atragerea investițiilor și consolidarea capacității instituționale. ****Guvernul**** este actorul principal în promovarea politicilor comerciale și protejarea intereselor naționale. Nivelul de securitate economică al unui stat este influențat de: poziția geografică, resursele naturale, potențialul agricol și industrial, dezvoltarea social-demografică și calitatea guvernării [20].

Deși marile puteri economice dispun de avantaje strategice, mecanismele de reglementare și modelele de dezvoltare diferă, iar Republica Moldova trebuie să își croiască propriul model, axat pe sustenabilitate, reziliență și echitate. În prezent, mai multe instituții publice și private susțin promovarea exporturilor, atragerea investițiilor și dezvoltarea economică externă, în vederea creșterii securității economice naționale.

Prin **durabilitate** se înțelege capacitatea de a asigura cetățenii cu **toate** resursele necesare pentru un trai normal și pentru depășirea existenței mizerabile, care în Republica Moldova derivă din lipsa unor condiții elementare: hrană, îmbrăcăminte, sănătate, securitate și posibilitatea de a da și de obține o educație. Creșterea veniturilor pe cap de locuitor, oferirea unor posibilități mai mari de căutare și de creare a locurilor de muncă, eliminarea sărăciei și reducerea decalajelor între nivelurile veniturilor individuale, sunt condițiile necesare (dar nu și suficiente) pentru dezvoltare și pentru realizarea plenară a potențialului uman.

Demnitatea este dreptul fiecăruia să se considere și să fie considerat Om. În majoritatea țărilor în curs de dezvoltare sau în tranziție, prosperitatea materială a țărilor mai dezvoltate este considerată o derivată a demnității lor naționale. Cetățenilor Republicii Moldova trebuie să le fie insuflat un simț al demnității, pentru a nu fi folosiți în calitate de instrument pentru realizarea unor interese personale sau de partid și pentru a nu mai fi obiectele experimentelor sociale și economice.

Libertatea este premisa fundamentală pentru edificarea unei societăți sănătoase și bine încheiate. Cetățenii Republicii Moldova sunt egali în drepturi cu cei din alte țări și prin urmare sunt în drept să ceară crearea posibilităților de ași duce un trai comparabil, dacă nu egal, cu nivelul european. Definirea exactă a securității și clarificarea conceptului de dezvoltare sunt necesare pentru

elaborarea unei doctrine coerente asupra securității economice naționale, conceptul-cadru al căreia am încercat să-l elaborăm independent [19].

Organul principal care asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecționistă, pornind de la interesele naționale este Guvernul. Statul dispune de un nivel maxim de asigurare a securității economice doar în cazul lipsei factorilor interni și externi de orice gen care ar genera amenințări sau pericole asupra acestei stări. În lista celor mai importanți factori generatori de securitate economică ar trebui citați:

- Poziția geografică;
- Cantitatea de resurse naturale;
- Potențialul agricol și industrial;
- Nivelul de dezvoltare socio-demografic;
- Calitatea administrării etatice.

Federația Rusă, Statele Unite ale Americii, Japonia, China, Uniunea Europeană ocupă pozițiile de lider în lume după potențialul industrial, volumul de producție agricolă, volumul de resurse naturale și dispun de o poziție geografică prielnică, ceea ce contribuie la asigurarea securității economice a acestora. Cu toate acestea, aceste state se deosebesc substanțial în conformitate cu criteriile anterior menționate și de asemenea după mecanismul etatic de reglementare a economiilor naționale [20, p.52]. În Republica Moldova, există un sistem de organe, instituții de stat și private, activitatea cărora este canalizată spre promovarea exportului de mărfuri și servicii, crearea condițiilor favorabile pentru activitatea economică externă și stimularea investițiilor în ramurile economiei naționale. În acest sens, rolul principal îi revine Ministerului Economiei, care are următoarele funcții în domeniul activității economice externe și atragerii investițiilor autohtone și străine în economie:

- cooperarea cu partenerii din UE, CSI, SUA, alte state, în scopul atragerii asistenței tehnice și financiare pentru demararea proiectelor de dezvoltare;
- elaborarea unui sistem complex de reglementare de către stat a relațiilor economice externe în vederea integrării economiei naționale în economia mondială (prin intermediul Organizației Mondiale a Comerțului, PNUD ș.a.);
- aderarea Republicii Moldova la diferite convenții internaționale în domeniul comerțului internațional (Convenția ONU în domeniul contractelor de vânzare-cumpărare internațională ș.a.);
- coordonarea activității Republicii Moldova în cadrul organizațiilor internaționale cu caracter economic (ODDE — GUAM; Comunitatea Economică Euro-Asiatică; Comisia pentru probleme economice în Europa a Națiunilor Unite (UNECE); Organizația pentru cooperare economică în bazinul Mării Negre (OCMN);
- armonizarea legislației naționale cu caracter economic la sistemul legislativ al Uniunii Europene, ținându-se cont de necesitatea integrării europene a Republicii Moldova ș.a. În scopul sporirii eficienței activității economice externe, a fost constituită Organizația pentru atragerea investițiilor și promovarea exportului (MIEPO), cu al cărei concurs sunt încheiate diferite acorduri de parteneriat [21, p.940-948].

Concluzii

1) Securitatea economică constituie fundamentul securității naționale a țării. Această noțiune are o structură complexă, stratificată și semnifică, în primul rând, capacitatea economiei de a asigura suveranitatea țării și situația ei geopolitică în lume, de a determina, în mod independent, politica economică a statului, și de a se adapta la noile condiții de dezvoltare; în al doilea rând – aprecierea sistemică a situației economice de pe poziția apărării intereselor naționale; în al treilea rând – disponibilitatea instituțiilor puterii de a contracara pericolele și provocările perioadei de dezvoltare postindustrială prin sporirea eficacității și rentabilității managementului și crearea condițiilor favorabile pentru concurență și prosperarea inițiativei private în limitele respectării codului de etică corporativă; consolidarea legislației și puterii judecătorești, raționalizarea sistemului fiscal; crearea condițiilor economice și juridice pentru suprimarea criminalizării; sporirea eficienței

reglementărilor de stat, reducerea funcțiilor de prisos ale organelor administrației de stat și înfăptuirea reformei administrative; aplicarea standardelor internaționale de funcționare a unui stat modern și eficace.

2) Sistemul securității economice este destinat evaluării și prognozării principalelor pericole ce amenință interesele naționale ale țării în sfera economiei și determinării măsurilor de combatere a acestor pericole, adaptării organelor administrației de stat la noile condiții și provocări ale evoluției postindustriale a lumii.

3) Analiza pericolelor interne și externe pentru securitatea economică a demonstrat că aceste pericole, timp îndelungat, pot să nu se manifeste deschis sau acut, fapt care nu trebuie să ducă la neglijarea soluționării problemelor concrete, ce-și anunță existența sub forma unor semnale „venite” de la indicatorul securității economice. Evoluarea pericolelor în crize se produce din cauza ineficienței deciziilor administrative și, drept urmare, numărul acestor pericole crește. Cu cât mai multe pericole constată analiticii și experții că există pentru securitatea națională, cu atât mai mare este probabilitatea unei crize.

4). În țară există un sistem de organe care au obligațiuni de a stabili și a realizeze măsuri de protecție a securității economice, însă acestea nu execută aceste obligațiuni la nivelul necesar.

Sperăm ca în scopul asigurării securității economice și energetice a țării, vor fi realizate prevederile Strategiei securității naționale care propun: elaborarea un mecanism eficient de identificare a factorilor de pericol de ordin intern și extern, cu stabilirea acțiunilor necesare pentru asigurarea securității, și un sistem adecvat de luare a deciziilor bazat pe programe de dezvoltare social-economică. În acest sens, vor fi depuse eforturi sporite pentru: efectuarea de transformări instituționale care să contribuie la coordonarea acțiunilor de asigurare a securității economice; dezvoltarea și implementarea tehnologiilor de fabricare a produselor concurențiale; dezvoltarea infrastructurii economiei naționale, necesară pentru realizarea transformărilor de structură; asigurarea unei utilizări mai eficiente a resurselor; dezvoltarea potențialului tehnico-științific, inovațional și de producție; diversificarea potențialului de export; colaborarea internațională în domeniul energiei și integrarea în sistemul energetic unic european; îmbunătățirea climatului pentru investiții în generarea de energie electrică; diversificarea genurilor de combustibili utilizați pe teritoriul țării, precum și a căilor de import al resurselor energetice; majorarea, în măsura posibilităților, a capacităților economice competitive de producere a energiei electrice; promovarea eficienței energetice și utilizarea resurselor energetice regenerabile, în conformitate cu politicile UE în domeniu; crearea sau arendarea, în măsura posibilităților, a depozitelor de stocare a gazelor naturale; inelarea sistemului național de gazificare; gazificarea integrală a țării[22].

Bibliografie:

1. Valeriu Cușnir, Vitalie Varzari. Reflecții asupra proiectului strategiei securității naționale, în rev. Științe juridice, 2016, nr.1, p.1-6
2. Legea nr. 112 din 22 mai 2008 pentru aprobarea Concepției securității naționale a Republicii Moldova. Publicat :03.06.2008 în Monitorul Oficial Nr. 97-98, art Nr: 357
3. <https://old.sis.md/ro/asigurarea-securitatii-economice>
4. Grigoreva Ekaterina, Fesina Elena. Economic Security a Condition of Institutional Support of Economy Modernization // World Applied Sciences Journal. 2013. Vol. 31, № 5, p. 940-948
5. Prohnițchi V. Securitatea economica a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova. În: Securitatea și apărarea națională a Republicii Moldova. Institutul de Politici Publice. Chișinău: Arc, 2002, p. 155 (p. 148-195)
6. Bujor V., Clășevici A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция,

- 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014, (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, р. 11 (р. 10-12)
7. Основы экономической безопасности. Государство, регион, предприятие, личность / Под ред. Е.А.Олейникова. М.: ЗАО «Бизнесшкола «Интел-Синтез», 1997. 288 с ;Prohnițchi V . Op. Cit., p.150
 8. Prohnițchi V. Doctrina securității economice naționale a Republicii Moldova (concept-cadru). În: Apărarea și securitatea națională a Moldovei anul 2001. Studiu elaborat de Institutul de Politici Publice. Chișinău, 2001 (72 p.). [sursă electronică]: <http://www.ipp.md/lib.php?l=ro&idc=170&year=&page=2> (accesat la 16.11.2016)
 9. Морунув В.В. Экономическая безопасность как экономическая категория. В: Экономические науки, 2011, №10, p. 53-55.
 10. Bujor V., Clășevici A. Interesele și contradicțiile de interese în conceptul de securitate al sistemului social. În: Правовые реформы в Молдове, Украине и Грузии в контексте евроинтеграционных процессов, Международная научно-практическая конференция, 7-8 ноября 2014 г. В 2-х частях. Кишинев: Iulian, 2014 (Tipogr. «Cetatea de Sus»). Ч. 1, р. 11, (р. 10-12)
 11. Andrei Clășevici. Conceptul securității economice în contextul general de securitate. Legea și viața, nr.4, 2017, p.37
 12. Adam Smith, citat de Ch.Fourier în luc.Opere economice.Chișinău.Universitas.1992, p.385.
 13. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi în: Securitatea economică a unui stat mic.Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.23
 14. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În vigoare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.
 15. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.23, p.24
 16. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. Publicat : 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499
 17. Barry Buzan, citat de Valeriu Prohnițchi, în: Securitatea economică a unui stat mic. Note de reper pentru Republica Moldova.Institutul de Politici Publice, 2001, p.30
 18. Irina-Virginia Dragulanescu, Natalia Dragulanescu. Creștere, dezvoltare și durabilitate. Romanian Statistical Review, nr. 10 / 2013, p.46-47.
 19. Constituția Republicii Moldova, adoptată la 29.07.1994. În vigoare de la 27.08.1994. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1994, nr.1. p. 3-45, art. 129.
 20. Григорьева Е.А. Обеспечение экономической безопасности государства в современных условиях // Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета. 2015. № 3 (93) с.52
 21. Constituția Republicii Moldova: comentariu/ coord. de proiect: Klaus Sollfrank; red.: Nina Pârțac, Lucia Turcanu – Ch.: Arc, 2012, p.482.
 22. Hotărârea Guvernului nr. 153 din 15-07-2011 pentru aprobarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova. Publicat: 14-10-2011 în Monitorul Oficial Nr. 170-175 art. 499

CZU: 355.02:327.51(478:4EU)

REPUBLICA MOLDOVA: ÎNTRE VULNERABILITĂȚI INTERNE ȘI ANGAJAMENTE INTERNAȚIONALE ÎN CADRUL UE ȘI NATO

Ludmila GOLOVATAIA,

doctor în științe economice,

Universitatea „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

golovataya4@gmail.com

Rezumat: *Existența unui stat este garantată de două condiții axiomatiche: prima – asigurarea securității interne, iar a doua – asigurarea securității externe. Republica Moldova se află într-o situație de dualitate în ceea ce privește securitatea internă, deoarece pe teritoriul său există un conflict înghețat, în regiunea transnistreană. De asemenea, din punct de vedere al politicii externe, securitatea acestui stat este amenințată de războiul hibrid și de factori de influență proveniți din Federația Rusă. În acest context, asigurarea securității Republicii Moldova, atât pe plan intern, cât și extern, devine o funcție directă pentru Uniunea Europeană, deoarece teritoriul acestui stat face parte din Europa și aspiră să fie integrat în Uniunea Europeană.*

Cuvinte-cheie: *securitate, integrare, cooperare, război hibrid, sferă de influență*

Ca spațiu politic, social, etnic, juridic etc., în accepțiunea profesorului universitar Augustin Fuerea, Uniunea Europeană este definită prin trei concepte: „Toate cele trei concepte (libertatea, securitatea și justiția) definesc Uniunea Europeană ca spațiu socio-politic, dar și juridic, sub aspectul obiectivelor propuse spre realizare, și care, prin Tratatul de la Lisabona, ca sediu primar al materiei, își găsesc consacarea.” [3, p. 327]

În același context, specificăm că Uniunea Europeană, la începutul secolului XXI, și-a concretizat viziunea asupra gestionării crizelor internaționale. Prin urmare, s-a ajuns la concluzia că nici un stat nu este capabil de unul singur să rezolve problemele globale de securitate și nici chiar supra puteri cum sunt SUA, China, Federația Rusă, nu-și pot abroga dreptul de-a soluționa în particular problemele globale [6, p. 143].

Uniunea Europeană a adoptat în 2003 o strategie de securitate care a devenit un fel de foaie de parcurs pentru formularea politicii externe de securitate și în felul acesta a definit criteriile de bază pe care-și construiește această politică. Compartimentat, această strategie găsește loc pentru „construcția securității în vecinătatea apropiată”, concepție în care se integrează și două state foste sovietice, Republica Moldova și Ucraina. Pentru țările membre UE, în anul 2016, în luna iunie a fost prezentată Strategia pentru Politică Externă și de Securitate care include următoarele componente: distribuirea echitabilă a sarcinilor în cadrul misiunilor; consolidarea colaborării în cazul achiziționării de echipamente militare și de logistică; sincronizarea în materie de finanțare și planificare militară; asigurarea unui buget de cercetare al UE pentru proiecte tehnologice; folosirea sateliților europeni de supraveghere [6, p. 149].

În anul 2003 a fost lansat Planul de Acțiuni UE – Republica Moldova în care erau conturate principiile de cooperare în domeniul securității și apărării, dar în acest document nu era prevăzută procedura semnării unor acorduri concrete. Abia la 1 iulie 2016, odată cu intrarea în vigoare a Acordului de Asociere a Uniunii Europene cu Republica Moldova, acord care a fost aplicat provizoriu începând cu 1 septembrie 2014, au fost concretizate relațiile reciproce privind gestionarea securității: „art.3 al Acordului de Asociere, urmărește aprofundarea asocierii politice, respectarea și promovarea principiilor suveranității și a independenței, integrității teritoriale și a inviolabilității frontierelor, supremația legii și a bunei guvernări, consolidarea cooperării în sfera securității și apărării, a gestiunii

crizelor și abordării provocărilor la nivel global și regional pe baza „multilateralismului efectiv”, principiu enunțat, în 2003, în Strategia de Securitate a Uniunii Europene” [4, p. 238-239].

Incertitudinea politică generată de schimbările frecvente produse la vârful piramidei puterii, când se schimbă vectorul ancorării ba la est, ba la vest și nu există o continuitate politică, o fermitate în luarea deciziilor, se zădărnicește prognozarea unui viitor cert pentru Republica Moldova în raport cu Uniunea Europeană și NATO. Putem afirma cu certitudine, că problemele interne ale Republicii Moldova în timpul apropiat nu-și vor găsi soluționarea, fiindcă prezentăm fragilitate politică și pierdem sau refuzăm susținerea unor parteneri serioși cum sânt NATO și UE: „Republica Moldova este amenințată astăzi atât din interior, cât și din exterior. Transnistria, în o anumite situație, ne amenință din interior. Armata transnistreană, care de facto este subordonată Federației Ruse, este cu mult mai bine dotată decât cea a Republicii Moldova. Încurajată și îndreptată de conducerea Rusiei împotriva Republicii Moldova, ea ar putea fi susținută și de o parte a populației din sudul și nordul țării unde predomină simpatiile rusofile și atunci mai avem vreo șansă?

Real este și alt scenariu: agresiunea Federației Ruse prin intermediul așa-zisei „Noii Rusii”. Odesa se cutremură de acte teroriste și eu cred că nu ucrainenii le organizează. Câți kilometri sunt de la Odesa până în Transnistria și de aici până la Chișinău? Aeroportul internațional din Chișinău, nefiind al nostru, poate sau nu primi aterizări de avioane pline cu tancuri și blindate ale Federației Ruse?” [5, p. 12]

Astăzi, mai mult ca oricând, se impune necesitatea soluționării conflictului transnistrean prin aplicarea instrumentelor diplomatice accesibile. NATO poate să contribuie eficient la rezolvarea pașnică a acestei crize de durată. NATO are experiența unor conflicte mult mai serioase care și-au găsit soluționarea, deci această experiență trebuie utilizată. Trebuie de ținut cont de ambițiile și atitudinile Federației Rusie, care prin semnarea tratatului de la Istanbul în 1999 s-a obligat să retragă Armata a 14-a de pe teritoriul Republicii Moldova, lucru nerealizat până în prezent.

În acest context, a devenit evident că e „Necesar e de a readuce România la masa de tratative de rând cu Rusia și Ucraina, ori UE, din care face parte România, este un participant consultativ. Necesară este de asemenea și schimbarea „pacifcătorilor” militari ruși prin pacifcători civili din țările europene sau din altă oricare regiune de pe glob, care nu ar fi părtinitori, dar obiectivi.

Ucraina, confruntată cu un război declanșat în raioanele de est ale țării, simte acut pericolul ce o amenință din partea Transnistriei și este gata, credem noi, de a se consolida cu Moldova în soluționarea acestei probleme. Federalizarea, la care în repetate rânduri insistă și insistă Rusia, nu e valabilă pentru noi. Ne va face ostatici ai Rusiei și administrației transnistrene. Transnistria, pe cale de contrabandă, exporta și exportă nu numai produse industriale și alimentare, dar și armament militar, nu atât produs în zonă, dar mai ales din depozitele de la Colbasna, pe care Federația Rusă așa și nu le-a retras, ca și rămășițele Armatei a 14-a. Nu s-a ținut de cuvântul dat la Istanbul și ar trebui să fie dată în judecată internațională de către Republica Moldova, pentru a despăgubi statul moldav pentru bazele sale militare ce le are în Transnistria, deci în teritoriul nostru.” [5, p. 13]

Privită prin prisma jurisprudenței internaționale, problema transnistreană apare o gravă problemă de drept internațional, legată de aflarea unui baze militare ruse pe teritoriul Republicii Moldova. În acest caz analiștii propun o soluție, care nu este pe placul Rusiei, ca ea să achite staționarea bazei militare din Transnistria, începând cu anul 1992, așa cum fac Statele Unite ale Americii în cazul când dorește să aibă baze militare într-o anumită țară: „SUA, ca și Federația Rusă, plătește anual 1-1,5 miliarde de dolari pentru o bază militară. Dar Rusia nu ne plătește despăgubiri începând cu anul 1992, sau, cel puțin, din 1999, când trebuia să-și retragă munițiile și armata. Noi, majoritatea cetățenilor Republicii Moldova nu dorim o armată străină pe teritoriul nostru, dar am putea obliga, prin judecata sau tribunalul internațional, ca Rusia, dacă ține mai departe aceste baze militare, să plătească în primul an după judecată 2 mild dolari SUA, în al doilea an – 3 mild, și așa consecutiv mai departe.” [5, p. 13]

Cazul cu Transnistria este unul paradoxal. Fiind o situație de conflict „înghețat”, NATO nu are dreptul să se implice direct, iar conducerea politică a Republicii Moldova nu dispune de pârghii eficiente pentru gestionarea acestui conflict. În felul acesta, conflictul s-a transformat într-unul latent, pe o durată de mai mult de zeci de ani. Aici intervine responsabilitatea conducerii politice a Republicii Moldova: „Majoritatea mai ales în ceea ce privește securitatea. Vreme de 23 de ani nici o guvernare nu a avut responsabilitatea de a aduce la cunoștința populației măcar elementele de costuri și beneficii presupuse de o eventuală aderare la NATO.” [5, p. 43]

Analizii politici remarcă cu regret, că situația Republicii Moldova nu se schimbă odată cu schimbarea guvernărilor, deoarece liderii politici nu-și asumă sarcina pentru implementarea unor soluții radicale. În felul acesta se multiplică o politică incoloră, instabilă și fără perspective: „Instituțiile statului nostru, începând cu cele juridice și de drept și terminând cu cea bancară, sunt „la pământ”, spre politizare și nu sunt în serviciul de securitate al cetățeanului, dar a anumitor lideri și clanuri politice.” [5, p. 15]

O poziție dominantă în această situație îl ocupă interesul pentru securitatea națională, care este în relație directă cu formula extinderii NATO spre est și a integrării în Uniunea Europeană, ambele structuri impun niște criterii clare pentru statele ce aspiră la aderare : „1. Stabilizarea politică internă și extinderea spațiului democratic în Europa. Perspectiva aderării la NATO, ca și la UE, este un factor care încurajează transformările pozitive din statele candidate, iar criteriile de aderare sunt mai curând politice decât militare: un sistem politic democratic funcțional (incluzând alegeri libere și cinstite, respect pentru libertățile individuale și supremația legii) și o economie de piață; controlul civil asupra armatei; tratarea minorităților conform principiilor OSCE; rezolvarea disputelor cu statele vecine și obligația de a rezolva disputele internaționale pe cale pașnică; contribuția militară la Alianță și dorința de a atinge interoperabilitate cu alți membri ai Alianței.

2. Statele europene, ancorate în structurile europene, sunt niște parteneri mai stabili și credibili de dialog (pentru Moldova), decât statele neintegrate. În general, Moldova este interesată în extinderea spre Est a modelului de conduită „state mici – state mari” specific Europei Occidentale.

3. Modelul de securitate cooperativă promovat de NATO contribuie nu doar la stabilizarea statelor membre, ci și la „exportul” de securitate și de valori în afara hotarelor sale, lucru viabil și pentru UE.

4. NATO se va extinde și în calitate de instrument de prevenire, gestionare și depășire a crizelor în Europa, având la dispoziție un spectru suficient de mecanisme politice, financiare și militare pentru a contribui la depășirea crizelor interne din state, printre care și Republica Moldova.

5. NATO și inițiativele sau instituțiile afiliate (MAP, PpP, EAPC) sunt elemente importante care facilitează procesul de integrare europeană și implementează modele de conduită internațională cooperativă.” [2, p. 285]

Conform acestor teze se impune ca prioritate: „Stabilizarea politică internă și extinderea spațiului democratic în Europa. Perspectiva aderării la NATO, ca și la UE, este un factor care încurajează transformările pozitive din statele candidate; Statele est europene, ancorate în structurile europene, sunt niște parteneri mai stabili și credibili de dialog (pentru Moldova), decât statele neintegrate. În general, Moldova este interesată în extinderea spre Est a modelului de conduită „state mici – state mari” specific Europei Occidentale; Modelul de securitate cooperativă promovat de NATO contribuie nu doar la stabilizarea statelor membre, ci și la „exportul” de securitate (și de valori) în afara hotarelor sale. Același lucru este valabil și pentru UE; NATO și UE vor exista în calitate de instrumente de prevenire, gestionare și depășire a crizelor în Europa, având la dispoziție un spectru suficient de mecanisme politice, financiare și militare pentru a contribui la depășirea crizelor interne din state, printre care se poate afla și Moldova; NATO și inițiativele sau instituțiile afiliate (MAP, PpP, EAPC) sunt elemente importante care facilitează procesul de integrare europeană și implementează modele de conduită internațională cooperativă.” [1, p. 15]

Evident că extinderea NATO este benefică pentru Republica Moldova, deoarece criteriile de aderare la NATO sunt de natură politică, în primul rând, și militară, în al doilea rând. Spre exemplu, NATO optează pentru: un sistem politic democratic și funcțional; pentru economia de piață; pentru controlul civil asupra armatei; pentru respectarea minorităților, conform principiilor OSCE; pentru rezolvarea problemelor cu vecinii pe cale pașnică ș.a. Însă, tot aici, trebuie să subliniem faptul că este posibilă și o evoluție negativă a lucrurilor, deoarece relațiile de extindere și acceptarea acestei extinderi sunt condiționate de evoluția problemelor interne, de felul cum percepe populația aceste apropieri de UE și NATO. Dacă în interiorul țării se duce o politică anti Europa, anti NATO, este posibil ca în viitor să ne confruntăm cu o izolare externă, în cazul Republicii Moldova, aceasta este foarte real, deoarece suntem un stat instabil, cu un sistem politic fragil și cu posibilități limitate de a elabora și implementa strategii pe termen lung. Fiind un generator de insecuritate socială, politică, militară – Republica Moldova se poate pomeni într-o izolare externă.

În prezent constatăm cu regret că Republica Moldova este o platformă de extindere a instabilității din Est, deoarece hotarele cu Ucraina sunt greu de controlat. Prin această frontieră trec persoane care vin din Asia, din statele CSI și pătrund în spațiul UE. Pe când UE își propune să reducă barierele interne, și concomitent, să fortifice hotarele externe ale Uniunii, securizându-le la maximum. Interesul Republicii Moldova rezidă în faptul că poate utiliza instrumentele regionale de gestionare a problemelor cu care se confruntă: instabilitatea politică, instabilitatea social-economică, separatism, crima organizată ș.a.

Statul nostru poate utiliza pentru soluționarea problemelor sale Pactul de Stabilitate. Dar trebuie să ținem cont de faptul că imaginea Republicii Moldova nu este, nici pe departe, cea mai bună și ea nefiind categorisită drept un stat sud-est european, din punct de vedere politic a și fost exclusă din procesul de stabilizare și asociere. Una dintre soluțiile care ar permite rezolvarea acestor probleme, în primul rând, din domeniul securității, este participarea la Masa III a Pactului de Stabilitate Sud-Est European (PSESE). În cadrul acestei reuniuni să fie expusă problema transnistreană, problema traficului de persoane, de armament ș.a.

Cooperarea cu NATO nu reprezintă o garanție că primești pe tîpsie securitatea. Republica Moldova este un stat neutru și ca să fie aproape de NATO, trebuie să demonstreze că dispune de instrumente sigure ale puterii: diplomatice, informaționale, militare, economice, sociale și că poate gestiona riscurile și amenințările la adresa securității naționale. Trebuie să subliniem faptul că prin colaborarea cu Alianța Nord-Atlantică, putem moderniza sistemul de securitate și aceasta va demonstra dorința Republica Moldova de cooperare, aducându-ne la scopul final al politicii externe – asocierea cu UE.

În spațiul informațional al Republicii Moldova, preponderent în presa de limbă rusă, se vehiculează ideea că extinderea NATO este periculoasă și poate afecta securitatea țării. În acest context contează foarte mult faptul, ca Moldova să aibă și să promoveze o viziune proprie asupra securității europene, ținând cont de securitatea sa, cât și ale altor state.

Cooperarea NATO și Republica Moldova, s-a făcut și se face pe următoarele paliere, sau să le numim domenii-cheie:

1. Apărare și securitate – în cadrul acestui domeniu se desfășoară Acțiuni de consolidare, capacități de apărare și securitate aferentă (CCASA);
 2. Interoperabilitatea – care ofer Republicii Moldova programe ce vizează dezvoltarea interoperabilității cu forțele NATO și consolidarea aptitudinilor necesare pentru participarea la operațiilor de menținere a păcii, conduse de NATO;
 3. Programul de întărire a educației apărării (PIEA);
- Programul de consolidare a integrității sectorului de securitate și apărare.

Evident că aspirațiile europene ale Maiei Sandu, noului președinte ales în luna noiembrie 2020, cadrează cu perspectivele aderării Republicii Moldova la NATO și integrarea în UE. Nu ne rămâne decât să folosim politica pașilor mici pentru a ajunge departe și a ne atinge scopurile propuse.

În concluzie:

1. Politica externă a Republicii Moldova cunoaște o perioadă de ascensiune prin deschiderea mai multor oportunități de colaborare cu structurile similare europene, după cum consideră Cebotari
2. S., Coropcean I., Saca V., Mârzac E., Țăranu A., Țurcanu I., și alți analiști și cercetători.
3. Cooperarea Republicii Moldova cu NATO este o formă de consolidare a securității statului. Cazul Republicii Moldova este unul specific. Având în Constituție înscris art.11 privind neutralitatea statului se cer instrumente speciale, diplomatice, informaționale, militare, economice, care să poată fi utilizate în această colaborare.
4. Problema-cheie cu care se confruntă Republica Moldova este problema transnistreană și în raport cu această problemă se construiesc destul de timid relațiile cu NATO. Federația Rusă fiind implicată în conflictul transnistrean, dorește să transforme Republica Moldova într-un avanpost în raport cu extinderea NATO spre Est. În acest context, este extrem de periculoasă această intenție pentru Republica Moldova, care poate deveni o monedă de schimb între relațiile tensionate dintre marile puteri.
5. Considerăm că cooperarea Republicii Moldova cu Uniunea Europeană și Alianța Nord-Atlantică trebuie examinată din perspectiva matricei geopolitice – România, Republica Moldova și Ucraina [6, p. 31-36].

Bibliografie:

1. Cauia Alexandru; Butuc Marin (coord.), *Dezvoltarea armatei naționale în contextul aprofundării reformelor democratice*.// Materialele Conferinței cu participare internațională, 14 aprilie 2016. ISBN 978-9975-84-017-0. – Chișinău, 2016, 297 pag.
2. Cebotari Svetlana, Gheorghe Căldare, *Politica externă a Republicii Moldova: Note de curs*, ISBN 978-9975-142-08-3. – Chișinău, 2018, 370 p.
3. Fuera Augustin. Manualul Uniunii Europene. Ediția a VI-a revăzută și adăugită. – București: Universul Juridic, 2016, 493 p.
4. Juc Victor, Beniuc Liliana. Acțiunea de politică externă a Uniunii Europene, ICJPS/IRIM, „Tipografia Centrală”. – Chișinău: S.n., 2019, 300 p.
5. Manolache Constantin (red.șt.), *Republica Moldova în contextul noii arhitecturi de securitate regională. Materialele Conferinței Internaționale, 15 mai 2015*. – Chișinău: Academia Militară a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun”, 2016, 248 p.
6. Țurcanu Mihai, *Republica Moldova și opțiunile de securitate în urma noilor provocări la adresa securității regionale*. În: *Revista Militară. Studii de securitate și apărare*, nr. 1 (11)/2014, p. 35-44.